

Mokytojo knyga

Metodiniai patarimai mokomosioms
lituanistinio ugdymo priemonėms
„Kelionė į Lietuvą“
ir „Laiškai iš Lietuvos“

Mokytojo knyga

Metodiniai patarimai mokomosioms
lituanistinio ugdymo priemonėms
„Kelionė į Lietuvą“
ir „Laiškai iš Lietuvos“

VILNIUS
2015

UDK 821.172(072)
Mo-57

Rengė: Vilija Dailidienė, Jurga Dzikaitė, Rita Mikelionytė,
Gintarė Šeškevičiūtė, Saulius Vasiliauskas, dr. Jolanta Zabarskaitė

Ekspertavo: Henrika Prosnikova, dr. Loreta Vilkienė

Konsultavo Tatjana Stepanova

Patarimus teikė: Meilė Čeponienė, Daiva Drungilienė,
Nida Poderienė, Rasa Šavareikaitė

Redagavo Solvita Labanauskienė, dr. Aurelija Tamulionienė

Maketavo Rokas Gelažius

Projektas vyko Lietuvių kalbos institute

Priemonė parengta įgyvendinant projektą „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemos plėtra (II etapas)“

(SFMIS Nr. VP1-2.2-ŠMM-02-V-01-009), finansuojamą Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos lėšomis.

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

Išleido ir spausdino UAB „Petro ofsetas“,
Naujoji Riovonių g. 25C, Vilnius, LT-03153
www.petroofsetas.lt

© Ugdymo plėtotės centras

ISBN 978-609-420-473-9

Turinys

Pratarmė	4
I dalis. KELIONĖ Į LIETUVĄ	5
Metodiniai patarimai „Kelionės į Lietuvą“ literatūrinių tekstų knygai (parengė S. Vasiliauskas)	7
Metodiniai patarimai „Kelionės į Lietuvą“ pratybų sąsiuviniai (parengė R. Mikelionytė, G. Šeškevičiūtė)	22
Metodiniai patarimai „Kelionės į Lietuvą“ kūrybiškumo knygai (parengė J. Zabarskaitė)	35
II dalis. LAIŠKAI IŠ LIETUVOS	59
Metodiniai patarimai „Laiškų iš Lietuvos“ literatūrinių tekstų knygai (parengė V. Dailidienė)	62
Metodiniai patarimai „Laiškų iš Lietuvos“ kūrybinio rašymo knygai (parengė J. Dzikaitė, V. Dailidienė, S. Vasiliauskas)	97
Metodiniai patarimai „Laiškų iš Lietuvos“ pratybų sąsiuviniai (parengė R. Mikelionytė, G. Šeškevičiūtė)	106

Pratarmė

Mieli Mokytojai,

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 25 straipsnyje užsienio lietuvių lituanistinio švietimo paskirtis įvardijama kaip pagalba išmokti lietuvių kalbą ir ją išlaikyti, išsaugoti tautinį tapatumą, supažindinti su Lietuvos valstybės istorija, kultūra, paveldu ir sudaryti sąlygas saviraiškai lietuvių kalba. Siekiant užtikrinti šio straipsnio nuostatų įgyvendinimą, būtina ne tik turtinti ir plėsti lituanistinio ugdymo turinio bazę, parengti tinkamas metodines priemones, bet ir stiprinti pedagogų, dirbančių su užsieniečių vaikais, grįžusiais iš užsienio vaikais, taip pat užsienio lituanistinių mokyklų mokytojų tarpusavio bendradarbiavimą, sudaryti palankias sąlygas jiems tobulinti kvalifikaciją. Įgyvendinant Ugdymo plėtotės centro projektą „Pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir perkvalifikavimo sistemos plėtra (II etapas)“ Lietuvių kalbos instituto suburta komanda parengė du dviem skirtingoms mokinių amžiaus grupėms (6–9 m. ir 10–13 m.) skirtus mokymo priemonių komplektus „Kelionė į Lietuvą“ ir „Laiškai iš Lietuvos“. Juos sudaro literatūrinių tekstų knygos vaikams su iliustracijomis ir garso įrašais, kūrybinio rašymo knygelės vaikams, su tekstų knygų temomis susieti kalbos mokymosi pratybų sąsiuviniai. Abu komplektus jungia mokytojo knyga, kurioje, be pagrindinės informacijos apie šių mokomųjų priemonių naudojimą ir pritaikymą, yra pateikiama patarimų, kaip organizuoti kalbos mokymo(si) procesą, kaip motyvuoti vaikus mokytis kalbos, per kalbą pažinti Lietuvą. Kiekviena mokytojo knygos dalis turi savo pratarmę, kurioje pristatomas konkrečiai amžiaus grupei mokytis skirtų knygų turinys. Knygoje mokytojas taip pat ras metodinės literatūros, interneto svetainių adresų, nuorodų į mokomuosius filmus. Tikimės, kad šios mokymo priemonės padės rasti atsakymus į nuolat kylančius klausimus apie kalbos mokymą, paskatins mokytojus dirbti dar kūrybiškiau.

Linkime sėkmės!

I DALIS

Kelionė į Lietuvą

Mokymo priemonė „Kelionė į Lietuvą“

Mokymo priemonę „Kelionė į Lietuvą“, skirtą mokyti užsienyje gyvenančius 6–9 metų lietuvių vaikus, sudaro keturios knygos: Literatūrinių tekstų knyga, Pratybų sąsiuvinis, Kūrybiškumo (kūrybinio rašymo) knyga ir Mokytojo knyga bei mokomųjų garso įrašų kompleksas.

Užsienyje gyvenančių mokyklinio amžiaus vaikų lituanistinio ugdymo tikslas yra palaikyti jų lietuviybę, kurti globalios Lietuvos erdvę, skatinti domėtis šiuolaikine Lietuva. Labai svarbu, kad ne Lietuvoje gyvenantys mūsų tautiečiai suvoktų savo lietuvišką tapatybę, dalyvautų Lietuvos kultūriniame ir socialiniame gyvenime, mylėtų Lietuvą.

Mokymo priemonės yra skirtos kūrybingam mokytojui, kurio tikslas ne tik mokyti pradinukus lietuviškai kalbėti, suprasti, skaityti ir rašyti, bet ir skatinti lietuvišką sąvokinį ir kūrybinį mąstymą. Mokymo priemonės ugdo pradinukų vaizduotę, skatina pažinti ir atpažinti savo lietuviškumą per tekstus, kūrybines užduotis, žaidimus, projektinę veiklą, patirtį ir jausmus. Visose mokymo priemonėse integruotai pateikiamos lietuvišką tapatybę ugdančios ir stiprinančios žinios apie Lietuvos istoriją, etninę kultūrą, lietuvišką gyvenimo būdą, valstybingumo atributus, geografiją.

Užduotys ir tekstai pateikiami taip, kad jais galėtų naudotis mokytojas klasėse, kuriose yra skirtingos kalbinės kompetencijos ir gebėjimų vaikų. Konceptualiai šios mokymo priemonės yra skirtos pirmiausia mokytojams, dirbantiems su vaikais, kurių aktyvioji kalba yra lietuvių, t. y. jie nuo mažens moka lietuviškai kalbėti, ir namuose, bent su vienu iš tėvų arba seneliais, tą kalbą vartoja.

Pagrindinius literatūrinius tekstus Literatūrinių tekstų knygai sukūrė žymus lietuvių rašytojas Herkus Kunčius. Knygas iliustravo jauna dailininkė Aistė Papartytė, jau pelniusi apdovanojimų už puikias iliustracijas. Užduotis kūrė Lietuvių kalbos instituto jaunų mokslininkų komanda – Rita Mikelionytė, Gintarė Šeškevičiūtė ir Saulius Vasiliauskas, kurie jau turi mokymo priemonių ir mokymo programų užsienio lietuviams kūrimo patirties. Kūrybiškumo knygą parengė Jolanta Zabarskaitė.

Mokytojo knygos trijuose skyriuose pateikiami metodiniai patarimai mokytojams, kaip dirbti su visomis mokymo priemonėmis ir garso įrašais. Kiekvienai mokymo priemonei skirtas jos rengėjų įvadas. Toliau pateikiami patarimai, kaip naudoti ugdymo procesui garso įrašus, kaip skaityti ir analizuoti literatūrinius tekstus, efektyviai atlikti užduotis. Duodama patarimų, kaip organizuoti mokomuosius žaidimus. Pateikiama ir projektų pasiūlymų bei užduočių moksleivių laisvalaikiui. Kadangi Kūrybiškumo knyga yra pirma tokio pobūdžio knyga, skirta pradinukams, iš kurių ne visi dar moka rašyti, rengėjai mokytojams siūlo keletą konkrečių pamokos organizavimo planų.

Knygoje mokytojas taip pat ras metodinės literatūros, interneto svetainių adresų, nuorodų į mokomuosius filmus.

Mokymo priemonių rengėjai nuoširdžiai dėkoja recenzentėms dr. Loretai Vilkienei ir Henrikai Prosniakovai už vertingas pastabas, patarimus, geranorišką pagalbą.

Dėkojame kolegėms Rasai Šavareikaitei, Meilei Čeponienei, Daivai Drungilienei, Nidai Poderienei, Tatjanai Stepanovai už idėjas, pagalbą, įžvalgas ir kūrybiškumą.

Linkime smagaus, kūrybiško ir sėkmingo darbo!

Rengėjai

Metodiniai patarimai „Kelionės į Lietuvą“ literatūrinių tekstų knygai

SAULIUS VASILIAUSKAS

Įvadas

Šios knygos ašis – kažkur tolimoje šalyje gyvenančios mergaitės sapnas apie kelionę į Lietuvą. Rašytojo Herkaus Kunčiaus sukurta nuosekli istorija knygoje padalyta į 10 skyrių. Pagrindinį pasakojimą juose praplečia kruopščiai atrinkti papildomi tekstai:

- Kazio Binkio, Liutauro Degėsio, Sigitos Gedos, Ramutės Skučaitės, Juditos Vaičiūnaitės, Martyno Vainilaičio eilėraščiai;
- Antano Giedriaus, Norberto Vėliaus pasakų ir Vytauto Tamulaičio apsakymo ištraukos;
- Miglės Anušauskaitės komiksai;
- Legendos apie Vilniaus įkūrimą (*Gedimino sapną*) ir Neringos pusiasalio kilmę.

Kiekvienam tekstui suformuluoti **klausimai**, skirti gilesniam jo supratimui. Vieni atkreipia dėmesį į reikšmingesnius teksto elementus (į tai, ką mokinys galėjo praleisti, nesuprasti), kiti – skatina pagalvoti apie tekste paliestas problemas, praplečia jo prasmių lauką, lavina pastabumą, savarankišką mąstymą, vaizduotę. Šiais klausimais siekiama vaiką sudominti, pakviesti tapti aktyviu eilėraščio, pasakos ar kito kūrinio dalyviu. Tačiau nereikėtų pamiršti, jog klausimai yra daugiau orientacinio pobūdžio, neturi užpildyti visos pamokos laiko – mokytojas, atsižvelgdamas į pamokos planą ir poreikius, turi tęsti, išplėsti ar sugalvoti naujų klausimų, kitų tekstui suprasti bei gebėjimams ugdyti tinkamų priemonių.

Dalis knygoje publikuotų tekstų yra **įgarsinti**. Klausydamiesi jų mokiniai ugdytys taisyklingos tarties, aiškaus intonavimo gebėjimus. Įrašus galima panaudoti įvairiais būdais: vienus pravartu klausyti akimis sekant tekstą, antrus (pvz., eilėraščius) – prieš mokantis atmintinai, trečius (ilgesnius) – klausytis dalimis, po kiekvienos dalies darant pertrauką ir sužadinant mokinių dėmesį (pvz., raginant spėlioti, kas vyks toliau, vėliau pasitikrinant, ar teisingai atspėta).

Būtina paminėti, kad knygelės temos turinys nelygus vienos pamokos laikui – mokytojas, ruošdamasis pamokai, turi pats nuspręsti, kuris (kurie) tekstai ar užduotys (tiek esančios knygelėje, tiek papildomos) geriausiai tinka pasiekti jo išsikeltus tikslus. Įvairių siūlymų, kaip atskleisti konkrečias temas, kokius kūrybiškus metodus naudoti, kokią papildomą medžiagą (pvz., vaizdinę) rinktis, pateikiama toliau. Daugelis jų remiasi prielaida, jog vienas priimtinausių ir geriausiai 6–9 metų amžiaus ugdymosi ypatumus atitinkančių kalbos mokymosi būdų yra **žaidimas (kūrybinė, meninė veikla)**. Vis dėlto svarbu nepamiršti, kad kiekvienas mokinys yra ypatinga, autentiška asmenybė, turinti išskirtinai jam būdingų charakterio savybių, polinkių ir poreikių. Renkantis mokymo metodus, skatinama į tai atsižvelgti.

Kodėl mergaitė sapnuoja?

Neatsitiktinai pagrindinėje knygos istorijoje panaudotas **sapno motyvas**. Pasakojimui jis suteikia žaismingumo, paslaptiškumo ir įtaigos: realybėje egzistuojantys dalykai (Lietuvos miestų, gamtos vaizdai, pastatai, skulptūros ir kt.) supinami su fantazijos elementais (Vyčio, kurį galima interpretuoti kaip stebuklingą raitą karžygį arba kaip mitinės protėvių kar-

žygių vėlės simbolį, jojimu per dangų). Keliavimas sapnuojant taip pat, nors ir netiesiogiai, veda savižinos, tapatybės apmąstymo keliu. Numanomas skaitytojas – išeivijoje gyvenantis, lietuviškų šaknų turintis vaikas – tekstą gali priimti svarstydamas, *kas yra Lietuva?; Kodėl ji būtent tokia?; Ar ji tokia tik pasakojime (sapno erdvėje), o kitokia tikrovėje?; Kokią Lietuvą aš įsivaizduoju pats* (galbūt esu buvęs, galbūt sapnavęs, galbūt pažįstu iš giminaičių pasakojimų ir t. t.). Sapną galima suvokti ir kaip žmogaus kilmės alegoriją. Mat sapne nesunkiai sutinkame jau mirusius, neegzistuojančius giminaičius, pažįstamus; pamatome seniai apleistas vietas, prisimename, ką, rodos, jau seniai buvome pamiršę (netgi abejojame tai kada nors egzistavus). Panašiai gali jaustis ir išeivijoje gyvenantis jaunas žmogus, mąstantis apie savo šaknis, kilmę. Jam ji gali atrodyti kaip tolima, atminties paraštėse užrašyta istorija; tam tikrų įvykių, sunkiai atpažįstamų bruožų visuma. Rodos, regėta, girdėta, tačiau primiršta. Tarsi susapnuota.

Globalizacijos procesų pasekmės atmetė vientiso, gryno tautinio tapatumo egzistavimo galimybę: tapo kone įprasta identitetą suvokti kaip tam tikrų skirtingų tapatybių mišinį, konstrukta (tai paskatino daugelį valstybių susirūpinti tautinio tapatumo išsaugojimu). Būtent todėl, priemonės kūrėjų nuomone, apie tapatybę, žmogaus šaknis, tautinį sąmoningumą, prasminga bandyti kalbėti(s) jau nuo mažiausių dienų. Padėti mokiniui atrasti save, sujungti praeities ir ateities gijas. Padėti išmokti kalbos – vieno svarbiausių tapatybės dėmenų, suprantant, jog joje užfiksuoto pasaulėvaizdžio pažinimas – brandžios, sąmoningos, atviros kitokiam ir savimi pasitikinčios asmenybės pamatai.

1. Mergaitė ir Sapnas

Prasminiai žodžiai: *sapnas, šeima, giminė*

Pirmasis knygos skyrius – istorijos apie kelionę į Lietuvą įvadas. Ir žemesnius, ir aukštesnius kalbos gebėjimus turinčiam mokiniui tinkamas pagrindinis skyriaus tekstas, jo **garso įrašas**, kuriuo galima naudotis taip:

1. Pamokos (skirtos lavinti vaikų vaizduotę ir sudominti knygele) pradžioje informuoti mokinius, kad *šiandien klausysitės pasakojimo apie tolimoje šalyje gyvenančią Mergaitę pradžios*. Paprašyti mokinių pasiruošti piešimo priemonės, tuščius popieriaus lapus ir atidžiai klausytis.
2. Įjungus garso įrašą, išklausyti teksto iki „– Kas tu? – sukľuso Mergaitė.“ (6 psl.). Tada įrašą sustabdyti ir paklausti mokinių: *kaip manote, kas priėjo prie Mergaitės?*
3. Informavus, kad vėl įjungsite įrašą, ir paprašius dėmesio, tęsti iki 6 psl. pabaigos. Sustabdžius įrašą klausti: *pasitelkite vaizduotę: kaip atrodė Sapnas? Kaip manote, ką įdomaus jis papasakojo Mergaitei?*
4. Tęsti garso įrašą iki pabaigos. Pabaigus klausti: *apie ką papasakojo Mergaitei Sapnas? Kur jis pasiūlė nuvykti? Toliau galima klausti: ar Jūs buvote toje šalyje? Ar ji toli nuo čia? Ar norėtumėte ten nukeliauti?* ir t. t.
5. *Kokį sapną atsimenat Jūs? Nupieškite sapną savo sąsiuvinuose!* (piešimui skirti ~5–15 min.). Galima kartu su mokiniais klasėje parengti jų **SAPNŲ PARODĄ**. Pasiūlyti vaikams apžiūrėti draugų darbus. Klausti, kuo jų sapnai *panašūs, kuo skirtingi? Liūdni jie ar linksmi? Kokios spalvos vaikų sapnuose daugiausia? Ką reiškia ši spalva?* ir pan. Klausimais vaikus įtraukti į parodos vertinimo, aptarimo procesą. Svarbiausia – reaguoti į jų nuomonę, dėkoti, skatinti, būti dėmesingiems.

6. Galiausiai užbaigti: *nuo šiandien mes kiekvieną šeštadienį* (jei tai šeštadieninė mokykla) *kartu su Mergaite ir jos Sapnu keliausime po paslaptinę šalį – Lietuvą. Skaitysime, kursime, piešime, žaisime, grosime, žiūrėsime animacinius filmukus... Darysime viską, kad keliauti būtų smagu! Ar Jūs pasiruošę?*

Toliau temoje pateikti du papildomi grožiniai tekstai – vienas („Užkeikta karalystė“) siejasi su sapno motyvu, kitas („Avinukai“) – su pagrindiniame tekste minimu avelių skaičiavimu prieš miegą (ir šioje, ir kitose temose papildomi tekstai gali būti naudojami pagal mokytojo poreikius, skaitinių knygai skiriamo laiko, pamokų skaičių). Žaismingą Juditos Vaičiūnaitės eilėraščių galima skaityti visiems kartu žaidžiant – žodžius vaizduojant gestais:

Eil. eilutė	Galimas veiksmas
Avinukai laižo rankas,	Tariant žodį „Avinukai“ galva žaismingai palinguojama į šalis, vėliau rankos pakeliamos visai iki lūpų, tarsi (suvaidinama) lyžtelėjamos.
Avinukai prašo saldainio.	Palinguojama galva (<i>Avinukai</i>), mielai nusišypsoma (<i>prašo</i>) ir ištiesiama ranka (delnu į viršų – <i>saldainio</i>).
Ramunes pabodo jiems skainiot,	Sakant visą frazę pritupinama ir, sukantis iš kairės į dešinę, rankomis „skainiojamos ramunės“. Veiksmas atliekamas vangiai, neryžtingai (<i>pabodo</i>).
Jie paliko savo lankas.	Palinguojama galva (<i>Jie</i>), dviem pirštais (tarsi avinuko kojėlėmis) einama stalo ar grindų paviršiumi.
Pabučiuok švelnius snukučius –	Suglaudžiamos lūpos (<i>Pabučiuok</i>), švelniai paglostomos nosytės (<i>švelnius snukučius</i>).
Jie tokie minkšti, lyg iš siūlų.	Palinguojama galva (<i>Jie</i>), dešine ranka pamažu sukama apie pilvą (<i>minkšti, lyg iš siūlų</i>).
Avinukai ritasi kūlio	Palinguojama galva (<i>Avinukai</i>), kumščiu padėtu ant stalo ar grindų paviršiaus vaizduojamas ritimasis (jei žaidimą žaidžiate sporto salėje ant čiužinių, turite tinkamas sąlygas, galima leisti mokiniams daugiau judėti, bandyti šią eilutę iliustruoti gyviau).
Per užlietus saule skardžius.	Aukštai iškeliamos rankos delnais aukštyn, sukinėjama per riešus (<i>užlietus saule</i>) ir leidžiama žemyn, galiausiai – treptelėjama koja.

Šitaip galite kartoti kelis kartus, vis greitindami eilėraščio skaitymo tempą. Pabaigus žaidimą ir mokiniams grįžus į vietas, paskatinkite pasidalyti įspūdžiais (*ar žaidimas patiko? Ar gražus eilėraštis? Kas jame gražiausia?*).

Antano Giedriaus pasakos „Užkeikta karalystė“ ištrauką galima užduoti perskaityti namuose, atsakyti į klausimus (su namiškių pagalba) ir sugalvoti istorijai pabaigą, kuri bus pristatoma ir aptariama kitos pamokos pradžioje.

Kita galimybė – knygelės pradžioje akcentuoti ne sapno, o **šeimoms, giminės** motyvą. Tuomet pagrindiniame tekste reikėtų pabrėžti, ką Sapnas pasakoja, *kodėl Mergaitės giminė tokia ilga, kas sudaro giminę (tėvai, seneliai, tetos, dėdės, pusbroliai, pusseserės...)*. Eilėraš-tis „Avinukai“ galėtų tęsti šią temą: *kokie yra avinukai? Kas sudaro jų šeimą? Kuo jie panašūs, kuo skiriasi?* ir t. t. Galima ant lentos nupiešti avinukų šeimyną: *mamą avį ir tėtį aviną, jų vaikučius – ėriukus, leisti vaikams sugalvoti jiems vardus, sukurti jų šeimos istoriją (kur gyvena, kuo užsiima, ką veikia laisvalaikiu, kuo minta, ar bijo eiti į mišką ir t. t.)*.

Jei įmanoma, stenkitės į pamoką ateiti su dviem jos plėtojimosi, eigos galimybėmis. Tai labai svarbu tam atvejui, jei jūsų pirmasis užmojis seksis sunkiai, mokiniai dirbs nenoriai, pamokos kontrolė ims „slysti iš rankų“. Tuomet turėkite kitą – atsarginį – pamokos eigos variantą, posūkį, priešingą metodą (pvz., jei buvotė numatę daugiau skaityti, kalbėti apie tekstą, dirbti savarankiškai ar pan., pažaiskite žaidimą, surenkite diskusiją, paskirstykite mokinius komandomis ir kt.).

2. Kelionė į Lietuvą

Prasminiai žodžiai: *valstybė, simbolis*

Antroje knygelės dalyje kalbama apie kelionę į tolimą, gerai nepažįstamą šalį – Lietuvą. Pagrindiniame tekste, kurį galite skaityti kartu su mokiniais (Jūs; po nedidelę dalį mokiniai ar mokiniai vaidmenimis: Mergaitė, Sapnas, *autorius žodžių skaitytojas*), netiesiogiai keliami valstybės sandaros, valstybingumo, jos pagrindinių sandų klausimai. Tad ir pamoka turėtų būti skirta valstybės, jos simbolių tematikai, pvz.: galite aptarti, kokie valstybiniai simboliai įteisinti Jūsų gyvenamoje šalyje, o kokie – Lietuvoje; simbolius palyginti. Parodyti Lietuvą žemėlapyje, pristatyti jos kaimynus, Europą; klausti, *kaip geriausia iki jos nukeliauti? Kaip keliauti norėtų mokiniai? Į kurią Lietuvos vietą jie norėtų nuvykti? Kodėl?* ir t. t.

Ir vyresniems, ir jaunesniems mokiniams tiktų neilgas Ramutės Skučaitės eilėraštis „Žolija“ (pravartu paaiškinti, kad Žolija yra rašytojos sugalvotas valstybės pavadinimas, kad rašytojai yra ir kalbos kūrėjai, kad ir vaikai, kai išmoks lietuvių kalbą, galės kurti savo žodžius, turtinti jos žodyną): žolėje gyvenančios valstybės metafora padės atrakinti sudėtingus valstybingumo klausimus, paskatins vaikus samprotauti, lavins kalbą, vaizduotę. Vienas iš kūrybiškų eilėraščio skaitymo-interpretavimo metodų galėtų būti toks:

Projektas „VALSTYBĖ ŽOLIJA“

Žolėje įsikūrusios valstybės struktūra ir simboliai

Projektui įgyvendinti prireiks: spalvotų pieštukų, laikraščių, žirklių, klijų, lipnios juostelės, liniuotės, popieriaus, vieno didelio (pvz., A2 ar A1 formato) popieriaus lapo.

Projekto tikslai: įgyti kūrybinių projektų įgyvendinimo, patirties; ugdyti komunikacinius gebėjimus; lavinti mąstymą, kūrybiškumą.

Projekto eiga:

1. Perskaitomas eilėraštis „Žolija“ (pirmiausia mokytojos, tada mokinių kartu, balsiai). Jei reikia, išsiaiškinamos sudėtingesnių žodžių reikšmės.
2. Mokiniams pasiūloma sukurti valstybę „Žolija“ kartu. Paaiškinama, kad šis eilėraštis bus mūsų kartu kuriamos valstybės himno – vieno iš valstybės simbolių – tekstu (žodžiais).
3. Mokinių klausama, kas, jų nuomone, sudaro valstybę (*ką mums reikia sukurti?*). Padedant mokytojui, ant lentos ar projektoriaus ekrane pateikiami rezultatai:
  - GYVENTOJAI
  - VALDŽIA
  - TERITORIJA (valstybės ribos žemėlapyje)
  - SIMBOLIAI:
    1. HERBAS.
    2. HIMNAS.
    3. VĖLIAVA.
4. Pasiskirstoma grupėmis ir kūrybiniais darbais (kiekvieną grupę prižiūri, konsultuoja mokytojas):
  - Aplink lapą nubrėžiami VALSTYBĖS KONTŪRAI. Už jų, pvz., galėtų būti ežero, upės kranto pradžia; kitoje pusėje – kelias (juos šiai grupei reikia nupiešti) ir pan.
  - Didžiojo lapo apačioje kuriami valstybės „Žolija“ GYVENTOJAI – įvairios žolelės, augalai, žiogai ar kiti vabzdžiai. Kiekvienas vaikas sukuria (nupiešia, iš iškarpų suklijuoja) po gyventoją, pavadina jį lietuvišku VARDU ir PAVARDE.
  - Kuriamas valstybės VALDŽIA. Pirmiausia nutariama, kas bus jos valdovais: karalius ir karalienė, princas ir princesė, prezidentas ar prezidentė, kunigaikštis, imperatorius... Jie sukuriami, nupiešiami ar suklijuojami valstybės (lapo) centre.
  - Ant atskiro lapo kuriamas valstybės HERBAS (galima parodyti įvairių valstybių herbų pavyzdžių, kad mokiniams būtų lengviau suprasti, kas tai yra).
  - Ant atskiro lapo piešiama valstybės VĖLIAVA.
  - Ant atskiro lapo iš iškarpų-raidelių dėliojama eilėraščio – valstybės HIMNO – žodžiai.
5. Baigus veiklas grupėse, visi pristato savo darbo rezultatus. **Mokinių sukurta „ŽOLIJA“ paskelbiama nauja, nepriklausoma valstybe!!!**
6. Projektą galima pakabinti klasėje. Jei tas pats mokytojas dirba su keliomis klasėmis, galima parengti mokinių sukurtų valstybių parodą.

Kitas poetės eilėraštis „Žirgai“ – arklių kaip krentančių ąžuolo gilių metafora. Šis eilėraštis **įgarsintas**, galite su mokiniais jį išklausti. Taip pat eilėraštį galima sieti su pagrindiniu tekstu: klausiti vaikų, *kaip jie įsivaizduoja legendinį raitelį? Kaip jis turėjo atrodyti, kokias savybes turėti?* Vėliau galima parodyti ir **vaizdinę Vyčio interpretaciją**, paklausti, ar tokį raitelį įsivaizdavo, o gal tą, kuris pavaizduotas knygelėje (taip pat galima klausiti ir apie filmuke naudojamą muziką – lietuvišką sutartinę: *kuo ji įdomi? Kuo skiriasi nuo šiuolaikinės muzikos? Ką ji primena? ir t. t.*).

Filmuką rasite tinklalapyje www.youtube.com, paieškos laukelyje užrašę **LDK Vytis: Kario Šarvai**.

3. Vidudienis Vilniuje

Prasminiai žodžiai: Lietuvos sostinė, Vilniaus įkūrimo legenda

Šio skyriaus pagrindiniame tekste pristatomas Vilniaus miestas. Pamokai galite pasiruoti skaidrių (Gedimino pilies, Katedros, Valdovų rūmų, Televizijos bokšto, žymiųjų bažnyčių, teatrų, aikščių ir kitų vietų nuotraukų), arba, jei yra galimybė, atspausdinus išdalinti nuotraukas vaikams, kad skaitydami pasakojimą bandytų atpažinti, susieti nuotraukas su pavadinimais (pastarieji, kad būtų lengviau, gali būti parašyti dviem kalbomis).

Legenda apie Vilniaus kilmę – Gedimino sapnas – knygelėje pateikiama legenda ir Sigitos Gedos eilėraštis. Būtina mokiniams parodyti, kuo skiriasi eiliuotas ir neeiliuotas tekstas; leisti pajusti, kas yra eilėraščio rimas, ritmas (lengviausias būdas tai pademonstruoti – raškus skaitymas; galima skaityti vaidinant; norint pajusti ritmą, galima skaityti atliekant kokį nors monotonišką, ritmingą pratimą, pvz., šokinėjant, linguojant ar pan.). Galima klausti vaikų apie legendos veikėjus, veiksmo vietą, laiką, eigą. Eilėraštį (ar jo dalį, pvz., porą posmelių) galima užrašyti lentoje, tačiau skaitant nutrinti kokį nors žodį ir leisti vaikams nupiešti, kokio žodžio trūksta (pvz., nutrinti žodį „gegutė“ ar „karalius“, „upės“, „pilį“...). Kitas būdas rimuotam tekstui pažinti – paryškinti, parodyti surimuotas žodžių pabaigas, pvz., žodžių „knygutė“ ir „gegutė“; „medžioti“ ir „nakvoti“, „Gediminas“ ir „atminimas“, „plaukia“ ir „kaukia“. Aiškinant ne tokį akivaizdų rimą, pabrėžti teksto fonetiką, skambesį (nors raidės ar jų vieta skiriasi, tekstas gražiai skamba!): „Karalius“ ir „erelių“, „aukščiausią“ ir pasiklausę“, „vilkas“ ir apsilvilkti“ ir kt. Paprastesnis rimas naudojamas Kazio Binkio kūrinyje „Keistutis pas Gediminą“. Legendai ir eilėraščiui palyginti skirtos lentelės (24 psl.) orientaciniai atsakymai:

Klausimai:	LEGENDA (-oje)	EILĖRAŠTIS (-yje)
Ar kūrinio tekstas rimuotas?	<i>Ne.</i>	<i>Taip.</i>
Ar kūrinys sudarytas iš posmelių?	<i>Ne.</i>	<i>Taip.</i>
Kaip kūrinyje apibūdinama aplinka, gamta?	<i>Netoli Vilnios upės, šalia Šventaragio slėnio stūkso didelis kalnas.</i>	<i>Aplink daug žemių, šunų ir erelių. Naktį vaizduojama niūri, bauginanti giria: tankmės, gūduynai, tamsios upės plaukia.</i>
Su kuo medžioja kunigaikštis?	<i>Vienas.</i>	<i>Su šunimis.</i>
Ar kunigaikštis medžioja taurą?	<i>Taip.</i>	<i>Nepasakyta.</i>
Ką sapnuoja Gediminas?	<i>Ant kalno staugiantį geležinį vilką.</i>	<i>Vilką, kuris paragina karalių šiltai apsilvilkti ir ima kaukti.</i>
Kuo baigiasi kūrinys?	<i>Kunigaikštis išsako pastatyti pilį vietoje, kuriai vėliau duoda Vilniaus vardą.</i>	<i>Gediminas žūna kare – lieka Vilnius, kaip jo atminimas.</i>
Kuris kūrinys Tau labiau patiko? Kodėl?	<i>Kūrinį lengviau suprasti, vyksta veiksmas, aiški įvykių seka.</i>	<i>Kūrinys gražiai skamba, jį malonu skaityti.</i>

Pabaigus darbą su tekstais, galima pažiūrėti žymaus lietuvių kino animatoriaus, dailininko **Zenono Šteinio animacinį filmuką Gedimino sapno tema**. Svarbu peržiūrai pasiruošti (filmukas trunka 18 min.), prieš tai mokinius sudominti, motyvuoti (pakalbėti, kokią animaciją žiūri). Kadangi filmukas nėra trumpas, galima jį žiūrėti dalimis, klausti mokinių apie jo turinį, siužetą, aktyviai juos įtraukti. Pravartu atkreipti dėmesį ir į muziką – kokie instrumentai groja? Papasakoti, kas yra skudučiai, kanklės (kodėl sakome, pvz., armonika *grojame*, smuiku *griežiame*, o kanklėmis – *skambiname*), kiti lietuvių liaudies tradiciniai instrumentai; jei yra galimybė, juos turėti klasėje, parodyti.

 Filmuką rasite tinklalapyje www.youtube.com, paieškos laukelyje įrašę **Grand Duke Gediminas**.

4. Kaunas iš aukštybių

Prasminiai žodžiai: *laikinoji sostinė, istorija, didvyris*

Ketvirtajame mokymo priemonės skyriuje iš aukštumų apžvelgiamas Kaunas, pristatomi keli laikinosios Lietuvos sostinės akcentai (derėtų mokiniams plačiau paaiškinti, ką reiškia sąvoka *laikinoji sostinė*). Šį skyrių palanku nagrinėti kalbant apie Lietuvos istoriją, tautos didvyrius. Kazio Binkio „Lituanica“ ir du Miglės Anušauskaitės komiksai pasakoja apie žymiuosius Lietuvos lakūnus – Steponą Darių ir Stasį Girėną. Svarbu padėti vaikams suvokti, kad tais metais perskristi Atlanto vandenyną buvo didelis įvykis, o šiandien lėktuvai virš jo skraido kasdien. Galima paminėti, kad S. Girėnas buvo jauniausias, vienas iš net 16 (!) vaikų šeimoje, o S. Darius jau nuo mažų dienų domėjosi naujuoju išradimu – brolių Wrightų lėktuvu – konstravo jų modelius. Tuomet galite pažaisti žaidimą.

Kaip perskristi Atlanto vandenyną?

žaidimas pradinių klasių mokiniams

Žaidimui prireiks: virvės (simbolizuos Atlanto vandenyną), dviejų didesnių maišelių, popieriaus (lėktuvėlių lankstymui).

Žaidimo tikslai: mokyti lietuvių kalbą ir prisijaukinti poetinį tekstą žaidžiant.

Žaidimo eiga:

1. Mokytojas, paskaičiavęs, kiek klasėje mokinių, pasižymi tokį patį skaičių kūrinių „Lituanica“ eilučių, jas sunumeruoja. Tada išdalija visiems po popieriaus lapą ir nurodo, jog lankstysime lėktuvų modelius (parodo, kaip tai daryti; kam labai nesiseka – padeda).
2. Pabaigus lankstyti, mokytojas pasiūlo vaikams pasidalyti eilėraščio eilutėmis (mokiniai gali išsiskaičiuot paeilui: *pirmas, antras, trečias...*). Pasako, kad jas reikės atsargiai užsirašyti ant savo lėktuvų modelių, parodo, nuo kurios eilutės pradėti (jei ne nuo pradžių), paprašo tai atlikti.
3. Mokytojas atsargiai surenka popierinius lėktuvų modelius į maišą. Kad „*lėktuvai pasipildytų kuro bakus*“, visi drauge pabando perskaityti visą Kazio Binkio poemėlės „Dirbk ir baiki“ ištrauką (jei nesiseka – kelis kartus).

4. Tuomet kiekvienas mokinys pakviečiamas pasiimti (atsargiai iš maišo išsitraukti) skrydžiui paruoštą lėktuvą.
5. Mokytojas paaiškina taisykles: *Mieli Pilotai, šiandien skrisime per Atlanto vandenyną (jį simbolizuoja pieš žaidimą tarp dviejų kėdžių ar suolų ištempta virvė). Kad nesusidurtume danguje, turime kristi atskirai. Pasižiūrėkite į savo lėktuvų modelius ir perskaitykite, kas ant jų užrašyta. Tada prisiminkite (arba, jei taip bus sunku) pasižiūrėkite į eilėraščio tekstą. Jeigu Jūsų eilutė yra pirmoji, Jūs turite prieiti prie Atlanto vandenyno, perskaityti savo eilutę ir mesti lėktuvą į maišą! (didelį maišą laiko mokytojas; ant maišo gali būti užrašyta „Oro uostas“, „Lietuva“ ar kt.). Jei nepasisekė pirmuoju bandymu, grįžkite atgal, dar kartą perskaitykite eilutę ir pirmyn! (jei mokiniui nesiseka pataikyti, prieikite su maišu arčiau, taip palengvindami užduotį).*
6. Visiems lėktuvams pasiekus savo tikslą, galima užbaigti: *Sveikinu, jaunieji pilotai, ką tik Jūsų lėktuvų modeliai įveikė patį Atlanto vandenyną...*

Prieš dirbant su komiksais (30–31 psl.) svarbu paaiškinti, kaip tokį piešą pasakojimą skaityti (jei vaikas to neperpranta intuityviai), kad reikia sekti ir piešinius, ir tekstą vienu metu, bandyti suprasti visą komiksu papasakojamą istoriją, jos eigą, pagrindinę mintį. Taip pat galima pabandyti nupiešti komiksą (-us) klasėje. Tokiu atveju mokiniai bendraus, dalysis idėjomis, ieškos asmeninio, unikalaus piešimo stiliaus, įgaus pasitikėjimo savimi, kūrybiškai mokydami lietuvių kalbą.

5. Mergaitė ir seneliai kaime

Prasminiai žodžiai: *gamta, kaimas*

Šiame skyriuje pasakojama apie Bezoniškes (kaimo pavadinimas išgalvotas), Mergaitės senelius, darbus ūkyje. Mokiniam tai gali būti tolimesnė tema, todėl reikia paaiškinti, ką reiškia *krosnis, tvartas, šienas, svirnas, klėtis, kaupukas, bidonėlis, trobesys* ir kt. Lengviausia sudėtingesnius daiktavardžius užrašyti kortelėse, kurių vienoje pusėje paveikslėlis (piešinys, nuotrauka), kitoje – žodis (ir trumpai apibūdinta reikšmė). Tokias korteles galima išdalyti klasei. Tuomet sutarti, kad garsiai pamokoje skaitant tekstą (32–33 psl.) ir išgirdus (pamačius) savo kortelėje esamą žodį, kortelę reikia iškelti, parodyti kitiems. Tokiu būdu mokiniai atidžiai seks tekstą, įsimins sudėtingesnius žodžius.

Papildomus šio skyriaus tekstus galima mokyti atmintinai: „Mano senelė“ – aukštesnius, „Paršiukas Deglašiukas“ – žemesnius kalbos įgūdžius turintiems mokiniams. Abu tekstai yra **įgarsinti**, todėl pirmiausia juos išklausykite.

Taip pat pamokoje galima pažiūrėti lietuvių animatoriaus **Iljos Bereznicko filmuką „Senelis ir senelė“** (filmukas tinka ir tolesniam knygos skyriui, tad pasirinkite, kada norite, galite žiūrėti). Prieš peržiūrą paprašykite mokinių nusibraizyti tokią lentelę (kurią turės užpildyti po peržiūros):

Senelis ir senelė*Klausimai po animacinio filmuko peržiūros*

Klausimas	Atsakymas [orientacinis atsakymas]
Kokie pagrindiniai filmuko veikėjai? Ką jie veikia? Ar jiems gerai sekasi?	<i>Senelis ir senelė ruošiasi sekmadieniui, bando tvarkytis, tačiau jiems niekaip nepavyksta...</i>
Kas turi įvykti sekmadienį?	<i>Sekmadienį po aštuonių turi sugūžėti giminės.</i>
Ko labai pasiilgo seneliai?	<i>Jaunystės.</i>
Kokį augintinį jie laiko? Ką jis daro?	<i>Katiną. Jis yra pašėlęs: krečia šunybes, viską daužo, trukdo.</i>
Kas pasibeldžia į namų duris? Ką jis duoda seneliams?	<i>Svetimšalis, keliautojas, burtininkas. Duoda stebuklingą buteliuką.</i>
Kas nutinka senelei?	<i>Ji atjaunėja.</i>
Kaip staiga pasikeičia senelių namai?	<i>Namai atsinaujina, atsiranda nauji baldai, seneliui nebereikia nieko taisyti.</i>
Ką veikia atvykę giminės?	<i>Pavalgo, ima linksmintis, šokti. Vaikai žaidžia, krečia išdaigas.</i>
Ar seneliai liūdi, ar yra linksmi? Kodėl?	<i>Seneliai padeda vienas kitam, myli, viduje jaučiasi jauni. Jiems gera gyventi ir žinoti, kaip auga jų atžalos. „Mėnulis, pamiškė, trobelė“ – ši aplinka jiems pažįstama, sava, teikia pilnatvės jausmą.</i>

 Filmuko ieškokite tinklalapyje www.youtube.com, paieškos lauke įvedę **Grandma & Grandpa** (senelis ir senelė).

Po peržiūros duokite šiek tiek laiko lentelei užpildyti (jei reikia, žiūrėkite filmuką dar kartą). Vėliau kartu pasitikrinkite atsakymus (klausdami vis kito mokinio). Jei liks laiko, pakalbėkite apie jų senelius: *kur jie gyvena, ką veikia? Ar vaikams smagu pas senelius nuvykti?* ir t. t.

6. Giminaičių puota

Prasminiai žodžiai: *maisto gaminimas, šventė, muzika*

Šeštajame knygos skyriuje pasakojama apie kaime vykstančią puotą. Pagrindinis tekstas parankus **vaidinti** ar mokyti **atpasakoti tekstą** (aiškus siužetas, skirtingi veikėjai).

Jei turite galimybę, galite tekstą pamokoje suvaidinti. Tam pasiruoškite iš anksto: pagalvokite apie galimas „scenas“ (klasės) **dekoracijas** (staltiesę, stalo įrankius, patiekalų ar instrumentų plastikines imitacijas), pagrindinių veikėjų **aprangos detales** (senelė gali ryšėti prijuostę, senelis nešioti akinius, muzikantai – peteliškes ir pan.; kai ką gali atsinešti ir vaikai – leiskite jiems tapti mažaisiais *scenografais*). Gabiausia, geriausiai ir raiškiausiai skaitantį mokinį paskirkite **pasakotoju** (*skaitančiu autoriaus žodžius*). „Senelis“ ir „senelė“ taip pat vaidindami turės ištarti savo žodžius (juos gali persirašyti ant lapelio). Likę mokiniai tegu pasidalija giminaičių ir muzikantų vaidmenis. Iš pradžių vaidinimo eigą surepetuokite, vėliau skelbkite spektaklio premjerą (pvz., vaidinimą galima nufilmuoti, nusiųsti vaikų tėvams).

Papildomiems tekstams, Ramutės Skučaitės eilėraščiams „Smuikas“ ir „Būgnas“, nagrinėti ir temai plėsti galima pasitelkti (į pamoką atsinešti) įvairių muzikos instrumentų: pasiklausti jų skambesio ir drauge su mokiniais žaismingai perskaityti. Klausiti jų, *ar raiškiai skaitomas tekstas irgi skamba? Koks jo skambesys? Nuo ko jis priklauso (rimas, ritmas, žodžio pajauta* – šiuos dalykus galima pristatyti paprastais žodžiais, bandyti atsakymus išpešti iš pačių mokinių, kad jie patys atrastų ir įsisąmonintų)?

7. Nemunas ir Rambyno kalno legenda

Prasminiai žodžiai: *kelionė, upė, gamta, karalius*

Darbas su šio skyriaus tekstais gali būti labai įvairus – svarbiausia, ką norėsite pabrėžti: Nemuną (Lietuvos upes), Kuršių marias, Rambyno kalno legendą, Skalvių gentį (baltus, mūsų protėvius, Lietuvos kilmę), karalius (istorinius valdovus) ar kt.

Pagrindinio teksto temai atskleisti artimos ir kitos panašios legendos. Pavyzdžiui, galite pasižiūrėti legendą apie Puntuko akmenį (animatorius Antanas Skučas). Prieš žiūrint tiktų naudoti lentelę, kurios vienoje pusėje klausimai, kitoje – atsakymai (tokią kaip filmukui „Senelis ir senelė“ 5-oje temoje). Kitas variantas – duoti mokiniams tekstą, kuriame yra klaidų, ir liepti jį sekti. Pastebėję klaidą mokiniai ją pasižymi, o vėliau visi kartu pasitikrinate, arba iškart kelią ranką, rodo, kad išgirdo klaidą. Galimas teksto pavyzdys pateiktas šios knygos 15 puslapyje.

Filmuką rasite tinklalapyje www.youtube.com, paieškos laukelyje įvedę **Puntuko akmuo** (2012).

Seniau Puntuko akmuo giliai girioje gulėjo. Niekas apie jį nieko nežinojo ir negirdėjo. Tuo metu, ten kur dabar Anykštos upė į Šventąją įteka, gyveno Anykštos giminė. Motina Anykšta buvo galinga karalienė. Turėjo ji stebuklingą ženklą, kurį pamatę nelabieji kiaurai į žemę prasmegdavo. Pyko nelabieji ant motinos Anykštos, ant jos giminės ir sumanė seniausias nelabasis ją pribaugti, jos pirkią žemėmis užversti. Pasišaukė nelabasis sūnaitį ir įsakė jam tą darbą atlikti. Mažasis ir šiaip mėgino tą akmenį pakelti, ir taip, o akmuo nė krust. Pasiuntė tada senis nelabasis vyresnį sūnų, kad jis tą darbą atliktų. Mėgino sūnus, bet akmuo nė krust. Supyko senis ir suriko: „Tai silpni dabar pasidarė nelabieji, menko akmenioko iš vietos pakelti negali. Žiūrėkite, aš, kad ir senas, bet viena ranka paėmęs, numesiu ant tos raganos pirkios!“ Susirinko visa nelabųjų giminė pažiūrėti prie to akmens. Griebė senis nelabasis akmenį šiaip, griebė taip, ir akmuo pajudėjo. Pavargo senis. Mato, kad sūnus ir vaikaičiai juoku plyšta. Supyko senis, kad sušvilps!.. Subėgo nelabųjų, kiek katinų girioje. Senis jiems ir sako: „Neškite, vaikaičiai, tą akmenioką ir meskite ant raganos Anykštos pirkios.“ Paklausė nelabieji ir nors sunkiai, bet ėmė nešti.

Baisiai neapkentė Dundulis nelabųjų. Kur juos tik pamatydavo, tuoj ugninę strėlę paleisdavo. Taip ir dabar – kaip trenks į juos... ir nelabieji į visas puses pasipylė, o akmuo čia pat nukrito – ant lapės olos. Tad ir Puntuko akmens pavadinimas kilo nuo šioje vietoje gyvenusio vyro Puntuko. Piktas ir nedoras buvo žmogus. Sugyventi su žmonėmis negalėjo... Nuo to laiko niekas Puntuko daugiau nematė, o akmenį jo vardu pradėjo vadinti – Puntuku.

Teksto variantas mokytojui. Raudonai nuspalvinti klaidingi žodžiai, skliaustuose – teisingi.

Seniau Puntuko akmuo giliai girioje gulėjo. Niekas apie jį nieko nežinojo ir negirdėjo. Tuo metu, ten kur dabar Anykštos upė į Šventąją įteka, gyveno Anykštos giminė. Motina Anykšta buvo galinga **karalienė** (=žynė). Turėjo ji stebuklingą ženklą, kurį pamatę nelabieji kiaurai į žemę prasmegdavo. Pyko nelabieji ant motinos Anykštos, ant jos giminės ir sumanė seniausias nelabasis ją pribaugti, jos pirkią **žemėmis** (=akmeniu) užversti. Pasišaukė nelabasis sūnaitį ir įsakė jam tą darbą atlikti. Mažasis ir šiaip mėgino tą akmenį pakelti, ir taip, o akmuo nė krust. Pasiuntė tada senis nelabasis vyresnį sūnų, kad jis tą darbą atliktų. Mėgino sūnus, bet akmuo nė krust. Supyko senis ir suriko: „Tai silpni dabar pasidarė nelabieji, menko akmenioko iš vietos pakelti negali. Žiūrėkite, aš, kad ir senas, bet viena ranka paėmęs, numesiu ant tos raganos pirkios!“ Susirinko visa nelabųjų giminė pažiūrėti prie to akmens. Griebė senis nelabasis akmenį šiaip, griebė taip, **ir akmuo pajudėjo** (=o akmuo kaip stovi, taip stovi). Pavargo senis. Mato, kad sūnus ir vaikaičiai juoku plyšta. Supyko senis, kad sušvilps!.. Subėgo nelabųjų, kiek **katinų** (=uodų) girioje. Senis jiems ir sako: „Neškite, vaikaičiai, tą akmenioką ir meskite ant raganos Anykštos pirkios.“ Paklausė nelabieji ir nors sunkiai, bet ėmė nešti.

Baisiai neapkentė Dundulis nelabųjų. Kur juos tik pamatydavo, tuoj ugninę strėlę paleisdavo. Taip ir dabar – kaip trenks į juos... ir nelabieji į visas puses pasipylė, o akmuo čia pat nukrito – ant **lapės olos** (=Puntuko pirkios). Tad ir Puntuko akmens pavadinimas kilo nuo šioje vietoje gyvenusio vyro Puntuko. Piktas ir nedoras buvo žmogus. Sugyventi su žmonėmis negalėjo... Nuo to laiko niekas Puntuko daugiau nematė, o akmenį jo vardu pradėjo vadinti – Puntuku.

Ištrauka iš Vytauto Tamulaičio kūrinio „Naktis ant Nemuno“ tinka pamoką skiriant *nuotykių, svajonių, laisvės, jūrininkystės* ar pan. temai. Svarbu, kad vaikai suprastų, kad tikslui pasiekti yra svarbus ir nuoširdus troškimas, tikėjimas (kad taptum *tikru jūrininku* pirmiausia reikia jaustis tokiu esant) ir kruopštus pasiruošimas, planas. Galima klasę padalyti į dvi grupes ir šia tema surengti diskusiją: „Ko reikia, kad taptum tikru jūrininku?“. Arba abstraktesnę: „Ko reikia, kas išpildytum savo troškimą?“, „Ko reikia, kad pasiektum savo svajonę?“. Diskutuojantys turėtų remtis tekstu, bandyti savais žodžiais formuluoti argumentus ir kontrargumentus.

Norberto Vėliaus pasakos „Tikras karalius, kuris bijo mašinų ir elektros“ ištrauką mokiniai gali skaityti garsiai, kiekvienas po sakinį ar du (tekstas intriguoja, neturėtų būti nuobodu). Perskaičius vaikų klausinėti – nuo paprasčiausių, iš teksto lengvai pažįstamų dalykų, iki sudėtingesnių, skatinančių mokinių samprotavimą: *ką mergaitei reiškia pamatyti karalių? Ar pilis be karaliaus – tvirta pilis? Ką paprastai valstybei reiškia geras karalius? Ką karalius reiškia mergaitei? Kokių bruožų reikia karaliui, kad jo pilyje gyvenantys žmonės jį mėgtų?* ir kt.

8. Geltonsnapis paukštukas

Prasminiai žodžiai: *Kuršių nerija, Kuršių marios, Ventės ragas*

Aštuntajame skyriuje pasakojama, kaip mergaitė aplanko žymiuosius Lietuvos gamtos kampelius: Nemuno deltą (Rusnės salą), Kuršių marias, Ventės ragą, Mingės kaimą. Prieš skaitant tekstą (kad mokiniai geriau suprastų, apie ką pasakojama), galima parodyti šių vietų fotografijų – tinkamų galima rasti tinklalapiuose: <http://www.efoto.lt/> (paieškoje įvesti prasminius žodžius, pvz., *Ventės ragas; Kuršių nerija*) arba <http://www.kopos.lt> (*Neringa / Foto galerijos*). Galima klausti, *ką šios vietos primena vaikams? Kuo jos žavios, kuo savitos? Kodėl tokias vietas reikia saugoti?* Taip pat klausti, *kaip jie įsivaizduoja geltonsnapį paukštuką – čimčiaką* (nuotraukų galima ieškoti tinklalapyje: <http://www.efoto.lt/nuotrauka/cimciakas>); *kada ir kodėl šį šiaurinį paukštį galime pamatyti Lietuvoje?*

 Galima pažiūrėti trumpą filmuką apie paukščių žiedavimą. Tinklalapio www.youtube.com paieškos laukelyje įveskite **Ventės rago ornitologijos stotis. Žiedavimas**

 Paukščiams ir jų pavadinimams atpažinti tinka šis vaizdo įrašas: tinklalapio www.youtube.com paieškos laukelyje įveskite **Lietuvos paukščiai – atspėk koks tai giesmininkas**

Liutauro Degėsio kūrinys „Po vandeniu kitas pasaulis“ – bene sudėtingiausias į knygą patekęs eilėraštis, padailintas įvairiomis metaforomis (*gėlių ugnys, gintaro pilys, meldų takelis* ir kt.), palyginimais (*lyg debesys ritasi bangos; ir tartum mėlynas dūmas <...> drieksis graudumas*). Jis ir pasirinktas pirmiausia dėl kalbos puošnumo, vaizdingumo, subtilios žodžio pajautos. Kiekvienas iš septynių eilėraščio posmų tarsi prašyte prašosi interpretacijos, įvaizdinimo. Taigi, išsiaiškinus eilėraščio žodžius, vaikams galima leisti pasirinkti vieną iš posmelių ir jį kūrybiškai interpretuoti: piešiniais, karpiniais, vaizdo montažais, muzikos fragmentais ir t. t. Parengus piešinių parodą, galima kartu pasiaiškinti, *kodėl po vandeniu yra kitas pasaulis, kuo jis kitoks nei pasaulis virš žemės, kas jį (o kartu ir šį eilėraščių) paverčia savitu*.

Jei eilėraštis pasirodys per sudėtingas menkesnius kalbos gebėjimus turintiems mokiniams, jiems galima duoti perskaityti ir paprašyti savais žodžiais atpasakoti „Legendą apie Neringą“ (nesuprantamus, sudėtingesnius žodžius paaiškinti; pamokyti naudotis žodynu: www.lkz.lt).

Padėkite mokiniam išsiaiškinti jų vardų kilmę. Tai galite padaryti šiuose tinklalapiuose:

<http://vardai.vlkk.lt/>

<http://www.vardai.org/>

<http://www.zodynas.lt/vardu-reiksmes/>

9. Didžioji kopa

Prasminiai žodžiai: *laisvalaikis, sportas, jūra*

Devintajame skyriuje plėtojama aštuntojo tema, pasakojama apie Neringos dabartį ir praeitį (po smėliu palaidotas tautas), taip pat užsimenama apie Dainų šventę. Jei vaikai nėra matę, pamokos pradžioje ar pabaigoje, galima parodyti, kaip Dainų šventėje Lietuvoje dainuoja vaikų, jų bendraamžių, chorai.

Tinklalapio www.youtube.com paieškos laukelyje įveskite **Jaunučių chorai dainų šventėje**.

Pagal vieną iš papildomų tekstų – Sigito Gedos eilėraščių – galima pabandyti drauge su mokiniais sukurti **animacinį filmuką**.

Pabandykite sukurti trumpą animacinį filmuką klasėje!

Jums prireiks:

- teksto siužetui (naudokite vieną iš eilėraščių 56–57 psl.);
- fotoaparato ar mobiliojo įrenginio su vaizdo kamera;
- diktofono (ar garso įrašymo funkciją turinčio mobiliojo telefono);
- popieriaus, pieštukų, plastelino ir kt.;
- vaizdo montavimo programos kompiuteryje (jei naudojate „Windows“ operacinę sistemą, joje turėtų būti įdiegta nesunkiai perprantama „Movie Maker“ programėlė. Ją galite atsisiųsti iš čia: <http://windows.microsoft.com/lt-lt/windows-live/movie-maker>).

Kūrimo eiga:

1. Pasirenkamas eilėraštis, pavyzdžiui, „Nida“. Tekstas perskaitomas, išsiaiškinami neaiškūs žodžiai. Pasiruošiamos kūrimui reikalingos priemonės.
2. Pagal eilėraščių sudėliojamas scenarijus. Nutariama, kiek pagrindinių kadru (fonių piešinių) bus filmuke, pvz., keturi (tiek, kiek eilėraštyje posmų). Nutariama, kiek bus judančių objektų (iš popieriaus iškirptų ir nuspalvintų), pvz.: Pranas (jo veidas, akys), marios (bangos), jūrų akmenėlis, karklas. Kad būtų aiškiau, viską užsirašome lentelėje.

Pagrindinis piešinys	Judantis objektas	Ką veikia?
1. Jūra, kopos.	Pranas	Vaikšto prie jūros basomis.
	Jūra	Banguoja.
2. Prano trobelė netoli kopų, toliau jūra, horizonte laivai.	Pranas	Išsina pro duris (su pižama), atsimerkia, nusižiovauja.
	Trobelės durys	Atsiveria.
	Laivai	Iš lėto juda į dešinę.
3. Jūra, kopos (tinka pirmasis).	Jūra	Banguoja.
	Akmenėlis	Iškrenta iš jūros (žemyn).
	Pranas	Paima į ranką akmenėlį, nusišypso.
4. Jūra kampe, plačios kopos, kiek tolėliau – karklas.	Karklas (<i>poetizuotas</i>)	Personifikuotas karklas (su akimis, veido kontūrais) judina šakas (tarsi rankas).

- Pasidalijama darbas: vieni piešia pagrindinius piešinius (statišką filmuko foną), kiti judančius objektus: **Praną** (šio reikėtų turėti kelis variantus: vieną su pižama, kitą su kelnėmis ir marškiniais; taip pat, kad jo veidas judėtų, reikėtų nupiešti kelis veido išraiškos variantus; iškirpti, ir reikiamu metu priklijuoti papildomą, kiek sulenktą ranką – rankos judesiui), **jūrą** (lengviausia iš ilgesnio popieriaus lapo iškarpyti kelias ilgas juostas skirtingų bangų ir jas fotografuojant vis po truputį pajudinti), **duris** (nuspalvinti iš abiejų pusių ir iškirpti tris kraštines – tada tiesiog atverti), **laivus**, **akmenėlį**, žmogaus bruožų turintį **karklą** (gali judėti jo burna, akys, šakotos rankos).
- Paruošiama filmavimo vieta. Galimybių yra įvairių: galbūt galite gauti fotoaparato stovą, galbūt vietą fotoaparatu laikyti (kad jis nejudėtų) kurią galite pasidaryti patys, pvz., tarp dviejų stalų patieskite liniuotes, o tarp jų įdėkite fotoaparata – apačioje bus *fotografavimo laukas*, kurį derėtų pritaikyti prie fotoaparato „fokuso erdvės“. Pasižymėkite pieštuku ar kreida, kad keičiant lapus matytumėte, kurioje vietoje dėti naują lapą.
- Vyksta fotografavimas: į fotografavimo lauką įdedamas ir nufotografuojamas pirmasis fonas su vienoje pusėje stovinčiu Pranu. Truputį pajudinamos bangos ir Pranas – taip kelis kartus vis fotografuojant pokyčius, kol Pranas atsidurs kitoje piešinio pusėje (tarsi vaikščiotų). Tuo pačiu būdu dirbama ir su kitais fonais (kaip

viskas judės, tegalvoja ir vaikai – leiskite atsiskleisti jų kūrybingumui). Pirminis darbo rezultatas – daug skirtingų nuotraukų.

6. Raiškiai ir lėtai įrašomas eilėraštis „Nida“ (gali įrašyti skirtingi vaikai po vieną–dvi eilutes ar posmelį).
7. Jeigu yra mokinys, mokantis dirbti vaizdo montavimo programa (-omis), nuotraukas ir garso įrašą galima duoti jam. Jei ne, paskutinis darbas teks Jums ar kitam, pagelbėti galinčiam žmogui. Nuotraukos viena po kitos turi būti sudėtos į montavimo programos vaizdo takelio (eilėraščio įrašas – garso takelio) juostą. Jei norisi, galima pridurti ir foninę muziką (pvz., lietuvių liaudies sutartinę, kanklių ar kt. instrumentų melodiją). Vėliau Jūsų sukurtas animacinis filmukas išsaugojamas. Kartu su mokiniais jį peržiūrėkite jau kitą pamoką!

Norėdami rasti vaikų kurtų animacinių filmukų pavyzdžių, tinklalapio www.youtube.com paieškos laukelyje įveskite **KURŠIŲ SAKMĖS / CURONIAN TALES** arba **1000 Nidos akimirku / 1000 Moments from Nida**.

10. Ar tai tik sapnas?

[...kokią Lietuvą pažinau?]

Paskutinis knygelės skyrius – trumpas, skirtas pagrindinei istorijai apie Mergaitės kelionę į Lietuvą aptarti. Galima paklausinti mokinių: *kas – kokia tema, skyrius, tekstai – labiausiai įstrigo? Ką naujo sužinojo? Kokie mokymosi metodai pasirodė smagiausi? Ką norėtų pamatyti nuvykę į Lietuvą?* ir t. t. Pravartu paklausti, ką jie keistų šioje mokymo priemonėje, kokių veiklų, metodų, tekstų norėtų (o gal pasigedo) labiausiai. Leiskite jiems įsivaizduoti esant mokymo priemonės kūrėjais – tegu jie, pasiskirstę grupelėmis, pabando parengti savo kalbos mokymo(si) priemonės viziją. Vėliau ją pristato, padiskutuoja su kitomis grupėmis.

Teorine medžiaga apie (savi)refleksiją galite rasti čia: <http://www.upc.smm.lt/ugdymas/pradinis/vertinimas/failai/Refleksija.pdf>.

Paprašykite mokinių perversti visą knygą ir užpildyti šią lentelę:

Knygos skyrius	Kas man šiame skyriuje labiausiai patiko?	Ką naujo sužinojau? Ko išmokau?
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		

Metodiniai patarimai „Kelionės į Lietuvą“ pratybų sąsiuviniiui

RITA MIKELIONYTĖ ir GINTARĖ ŠEŠKEVIČIŪTĖ

Įvadas

Pratybų sąsiuvinyje yra pateiktos 8 sociokultūrinės temos ir kartojimo užduotys. Visos temos turi aiškią struktūrą: 1) žodyną, 2) užduotis ir 3) gramatinės lenteles.

Žodynuose yra pateikiami svarbiausi kiekvienos temos žodžiai ar žodžių junginiai, kurie grupuojami pagal klausimus, neįvardijant kalbos dalių, *kas? koks? kokias? ką veikia? kur? kaip? kiek? kelintas? kelinta?* Veiksmažodžių yra pateiktos trys pagrindinės formos, bet paryškinta tik ta forma, kurios mokomasi vartoti konkrečioje temoje. Paskutinių temų žodynuose nebelieka paryškintos veiksmažodžio formos, nes nebemokoma konkretaus veiksmažodžio laiko, o tik kartojamos išmoktos formos. Žodžiai, susidedantys iš 4 ir daugiau skiemenų, yra skaidomi skiemenimis.

Vienos užduotys yra skirtos įtvirtinti žodyną, kitos – gramatiką. Tiek žodyno, tiek gramatikos užduotimis siekiama ugdyti gebėjimą išsakyti savo mintis taisyklinga lietuvių kalba. Visos užduotys yra žymimos pagal sudėtingumą (* – lengviausia, ** – vidutinė, *** – sudėtingiausia). Penkiose temose yra klausymo užduočių, kurios taip pat diferencijuojamos pagal sudėtingumą. Kaip dirbti su garso įrašais, aptarta konkrečiose temose.

Prie kiekvienos temos pateikiamos gramatiką aiškinančios lentelės. Mokytojas, atsižvelgdamas į šio amžiaus vaikų tarpsnį, kalbinių dalykų (linksniavimo, asmenavimo, kalbos dalių ir kt.) turėtų mokyti nesiedamas su gramatiniais terminais, bet klausdamas, teikdamas konkrečių pavyzdžių.

ABĖCĖLĖ

Prieš pirmąją temą reikėtų susipažinti su lietuvių kalbos abėcėle. Mokytojas galėtų paaiškinti, kad kiekviena abėcėlės raidė turi savo *vardą*.

a ▶ a	e ▶ e	i ▶ i trumpoji	m ▶ em	š ▶ eš	z ▶ zė
ą ▶ a nosinė	ę ▶ e nosinė	į ▶ i nosinė	n ▶ en	t ▶ tė	ž ▶ žė
b ▶ bė	ė ▶ ė	y ▶ i ilgoji	o ▶ o	u ▶ u trumpoji	
c ▶ cė	f ▶ ef	j ▶ jot	p ▶ pė	ų ▶ u nosinė	
č ▶ čė	g ▶ gė	k ▶ ka	r ▶ er	ū ▶ u ilgoji	
d ▶ dė	h ▶ ha	l ▶ el	s ▶ es	v ▶ vė	

Pirmiausia mokiniai mokytojo padedami turėtų taisyklingai perskaityti pratybų sąsiuvinyje esančią lietuvių kalbos abėcėlę. Raidyno pabaigoje yra dvi avys be raidžių. Čia mokiniai gali įrašyti raides, kurių nėra lietuvių kalboje, tačiau jos yra kitose kalbose (pvz., *x*, *w* ir pan.).

Siūlytina susikurti klasės vardų abėcėlę: mokiniai gali nupiešti raidę, kuria prasideda jų vardas. Mokinių piešinius galima pakabinti klasėje, kad prireikus abėcėlės, mokiniai galėtų pasinaudoti.

Rekomenduojama pasiklausyti lietuvių kalbos abėcėlės dainelės, kurią rasite čia:
www.abecele.com.

Kiekvienos temos pirmosios užduotys yra skirtos lietuvių kalbos raidynui įtvirtinti.

ŠEIMA IR ARTIMIEJI

ŽODYNAS	<p>Pirmiausia reikėtų garsiai perskaityti pirmąją žodyno dalį KAS? Pasiūlyti mokiniams pasižymėti jiems nežinomus žodžius ir juos kartu su mokytoju išsiaiškinti. Akcentuoti, kad kiekvienas šeimos narys turi atskirus pavadinimus, tačiau mama ir tėtis vadinami tėvais, senelė (močiutė) ir senelis (tėvukas) – seneliais, prosenelė ir prosenelis – proseneliais.</p>																																																																																																														
UŽDUOTYS	<p>Pirmoji tema yra pradedama klausimu <i>kas?</i> Mokiniai turi gebėti įvardyti, kas yra aplink juos. Išmokę šeimos narių pavadinimus, mokiniai turėtų gebėti kelti klausimą <i>kas?</i> ir į jį atsakyti. Tam skirta 2.** užduotis.</p> <p>Toliau reikėtų mokyti apibūdinti šeimos narius. Patariama su mokiniais aptarti būdvardžių lentelę. Akcentuoti tai, kad žodžiai, kurie atsako į klausimą <i>koks?</i>, baigiasi -as, -us, -is, o atsakantys į klausimą <i>kokia?</i>, baigiasi -a, -i, -ė (būtų galima paprašyti kiekvieno mokinio įvardyti ir apibūdinti save – kas aš esu? (pvz., <i>mergaitė ar berniukas</i>) ir koks / kokia aš esu? (pvz., <i>gera, protingas</i>). Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad daiktavardžiai, esantys vyriškosios / moteriškosios giminės, turi būti suderinti su būdvardžių gimine. Tam yra skirtos 3.* ir 4.** užduotys. Šioms dviem kalbos dalims skirta 5.*** užduotis. Šios užduoties atsakymas:</p> <table border="1" data-bbox="459 835 1214 1256"> <tr><td>Ž</td><td>L</td><td>A</td><td>I</td><td>M</td><td>I</td><td>N</td><td>G</td><td>A</td><td>D</td><td>S</td></tr> <tr><td>A</td><td>I</td><td>T</td><td>N</td><td>I</td><td>J</td><td>O</td><td>Ž</td><td>M</td><td>R</td><td>V</td></tr> <tr><td>N</td><td>Ū</td><td>Ė</td><td>M</td><td>E</td><td>D</td><td>U</td><td>K</td><td>R</td><td>A</td><td>B</td></tr> <tr><td>Ū</td><td>D</td><td>V</td><td>Ž</td><td>L</td><td>I</td><td>S</td><td>Ž</td><td>K</td><td>U</td><td>D</td></tr> <tr><td>K</td><td>N</td><td>A</td><td>A</td><td>A</td><td>H</td><td>Ū</td><td>Z</td><td>L</td><td>G</td><td>A</td></tr> <tr><td>A</td><td>A</td><td>I</td><td>E</td><td>B</td><td>L</td><td>C</td><td>Č</td><td>R</td><td>I</td><td>Ž</td></tr> <tr><td>S</td><td>A</td><td>H</td><td>D</td><td>R</td><td>A</td><td>U</td><td>G</td><td>Ė</td><td>Š</td><td>E</td></tr> <tr><td>P</td><td>U</td><td>S</td><td>S</td><td>E</td><td>S</td><td>E</td><td>R</td><td>Ė</td><td>K</td><td>M</td></tr> <tr><td>P</td><td>R</td><td>O</td><td>T</td><td>I</td><td>N</td><td>G</td><td>A</td><td>M</td><td>A</td><td>A</td></tr> <tr><td>O</td><td>P</td><td>R</td><td>O</td><td>S</td><td>E</td><td>N</td><td>E</td><td>L</td><td>I</td><td>S</td></tr> </table> <p>Toliau pereinama prie žodžių junginių, pateiktų žodyne, vartojimo. Sąrašą galima praeiti klasėje sugalvotais žodžių junginiais. Mokiniai žiūrėdami į 6.* užduoties pavyzdį turėtų pirmiausia nupiešti ar įklijuoti 3 šeimos narių nuotraukas ir apibūdinti tuos asmenis remdamiesi pateiktu pavyzdžiu.</p> <p>7.*** užduotis turėtų būti pradedama nuo teksto skaitymo ir jo aptarimo. Tekstą siūloma skaityti garsiai ir pabraukti, kaip apibūdinama mergaitė (<i>aukšta, plaukai ilgi ir šviesūs, akys mėlynos, gera, draugiška</i>). Žiūrėdami į pavyzdį, mokiniai turėtų gebėti elementariais sakiniais kurti rišlų tekstą apie kurį nors šeimos narį.</p> <p>8.** užduotis yra susijusi su veiksmažodžių vartojimu (<i>ką veikia?</i>). 8.** užduoties atsakymas: (1) matai; (2) noriu; (3) šypsaisi; (4) džiaugiuosi; (5) yra / stovi; (6) yra / stovi; (7) nešioja; (8) myliu.</p> <p>Paskutinės užduotys (9.*, 10.**, 11.***) yra skirtos ugdyti klausymo ir supratimo gebėjimus. Atliekant 9.* užduotį pirmiausia reikėtų išklausti pirmosios dalies (įrašo dalys yra atskirtos pauzėmis), tada sustabdyti įrašą ir leisti mokiniams užrašyti atsakymą, tik po to klausyti antrosios dalies ir galiausiai trečiosios. 10.** užduoties tekstas yra tas pats kaip ir 9.*, todėl įrašo galima klausytis be pauzių. Išklausus vieną kartą leisti mokiniams užpildyti lentelę, o po to dar kartą paklausti garso įrašo ir užpildyti tai, ko nesusipėjo pirmą kartą, ir patikrinti savo atsakymus. Prieš pradėdant klausyti 11.*** užduoties teksto pirmiausia reikėtų perskaityti sakinių pradžias. Tai atlikus garso įrašą perklausti du kartus. Šių užduočių tekstai yra pateikti priede „Klausymo užduočių tekstai“.</p>	Ž	L	A	I	M	I	N	G	A	D	S	A	I	T	N	I	J	O	Ž	M	R	V	N	Ū	Ė	M	E	D	U	K	R	A	B	Ū	D	V	Ž	L	I	S	Ž	K	U	D	K	N	A	A	A	H	Ū	Z	L	G	A	A	A	I	E	B	L	C	Č	R	I	Ž	S	A	H	D	R	A	U	G	Ė	Š	E	P	U	S	S	E	S	E	R	Ė	K	M	P	R	O	T	I	N	G	A	M	A	A	O	P	R	O	S	E	N	E	L	I	S
Ž	L	A	I	M	I	N	G	A	D	S																																																																																																					
A	I	T	N	I	J	O	Ž	M	R	V																																																																																																					
N	Ū	Ė	M	E	D	U	K	R	A	B																																																																																																					
Ū	D	V	Ž	L	I	S	Ž	K	U	D																																																																																																					
K	N	A	A	A	H	Ū	Z	L	G	A																																																																																																					
A	A	I	E	B	L	C	Č	R	I	Ž																																																																																																					
S	A	H	D	R	A	U	G	Ė	Š	E																																																																																																					
P	U	S	S	E	S	E	R	Ė	K	M																																																																																																					
P	R	O	T	I	N	G	A	M	A	A																																																																																																					
O	P	R	O	S	E	N	E	L	I	S																																																																																																					

ESU LIETUVOJE

ŽODYNAS	<p>Pirmiausia siūloma sudaryti žodžių tinklą, apibūdinantį Lietuvą. Lentoje ar dideliame lape parašyti žodį LIETUVA ir paprašyti mokinių parašyti žodžius, kurie jiems siejasi su Lietuva. Taip bus sudarytas žodžių tinklas, kurį galima papildyti šios temos žodyno žodžiais. Mokinių pasiūlytus žodžius siūloma aiškiai perskaityti ir drauge aptarti, kurie iš jų ir kodėl atrodo svarbiausi.</p>
UŽDUOTYS	<p>Pirmiausia siūloma garsiai perskaityti Lietuvos himną (3.*). Himno kirčiuoti žodžių skiemenys yra pabraukti ir paryškinti. Mokiniais reikėtų paaiškinti, kas yra himnas, ir pasvarstyti, kokie kiti simboliai yra būtini valstybei (4.***). Aptarus simbolius, patariama himną ne tik skaityti, bet ir paklausti (įrašą galima rasti www.youtube.com) bei pabandyti kartu sugiedoti. Vyresniesiems ir geriau mokantiems kalbą siūloma išmokti Lietuvos himną atmintinai.</p> <p>5.** užduotis yra skirta geriau suvokti Lietuvos himną, todėl siūloma sudaryti nežinomų žodžių sąrašą. Šį sąrašą mokiniai galėtų bandyti paaiškinti vienas kitam, o likusius nežinomus žodžius aptartų kartu su mokytoju ar tėvais.</p> <p>8.* ir 9.** užduotys yra orientuotos į pagrindinių Vilniaus miesto objektų atpažinimą ir įvardijimą bei didžiųjų raidžių rašybą. 8.* užduoties atsakymas: 1. Vilniaus arkikatedra. 2. Aušros vartai. 3. Gedimino pilis. 4. Trijų Kryžių kalnas. 5. Bernardinų sodas. 6. Vilniaus rotušė. 7. Televizijos bokštas. 8. Valdovų rūmai. 9.** užduoties atsakymas: (1) Vilniaus arkikatedros; (2) Valdovų rūmai; (3) Gedimino pilis; (4) Trijų Kryžių kalnas; (5) Bernardinų sodą; (6) Vilnios upės; (7) Pilies gatvė; (8) Rotušės aikštė; (9) Aušros vartų.</p> <p>Toliau reikėtų mokyti pasakyti, kas ką veikia kalbamuoju metu, todėl atkreipti dėmesį į veiksmažodžių lentelę (esamojo laiko vienaskaita). Paprašyti mokinių įvardyti, ką veikia jie ir klasės draugai (pvz., <i>aš skaitau, Lukas sėdi, Laura juokiasi</i> ir t. t.). Tam skirtos 10.**, 11.** užduotys.</p> <p>Temos pabaigoje mokomasi šauksmininko vartojimo. Šio linksnio prireikia, kai kreipiamės į kitą. Lentelėje akcentuotos tik vardų šauksmininko linksnio formos. Mokiniai gali pabandyti pakviesti suolo draugą ir užduoti jam klausimą, pvz., <i>Lukai, ar Tu esi lietuvis?</i> ir t. t. Šauksmininkui įtvirtinti yra skirtos 12.** ir 13.*** užduotys.</p>

PASIVAIKŠČIOJIMAS MIESTE

ŽODYNAS	<p>Norint įtvirtinti pastatų pavadinimus ir kitus su miestu susijusius žodžius, reikėtų mokiniams pasiūlyti nupiešti savo miesto žemėlapi (miestas gali būti ir realus, ir išgalvotas). Tada perskaityti visą žodyną ir paprašyti mokinių surašyti piešinyje pastatų pavadinimus ir kitus žodžius iš pateikto žodyno. Pasiūlyti mokiniams papildyti savo miestų piešinius ir juos pristatyti klasės draugams.</p>
UŽDUOTYS	<p>Norint kalbėti apie miestą, reikia išsiaiškinti miesto žemėlapi ir pastatus, esančius mieste (3.*). Norėdami nusakyti tikslią buvimo vietą vartojame vietos prielinksnius (prie, prieš, šalia, tarp, už). Prielinksniai prie ir šalia reiškia, kad daiktas yra greta, netoli prie ko nors. Šie prielinksniai gali būti vartojami sinonimiškai. Prielinksnis tarp rodo objektą, esantį tarp dviejų kitų objektų. Prielinksnis prieš reiškia objektą, esantį priekyje. Prielinksnis už vartojamas norint nurodyti objektą, esantį kitoje pusėje už kito objekto. Tam yra skirta 4.** užduotis. Išsiaiškinus prielinksnių reikšmes ir vartojimą, reikėtų kalbėti apie kryptis, kuriomis nurodoma, kaip pasiekti tikslą. Mokiniai žiūrėdami į žemėlapi turėtų papasakoti, kaip nueiti iš taško A į tašką B (5.***), pvz., <i>Išėjęs iš bibliotekos suku į dešinę ir einu tiesiai Knygų gatve iki sankryžos. Tada suku į kairę ir einu tiesiai Ateities gatve, o prie perėjos suku į dešinę ir prieinu knygyną.</i></p> <p>Temą reikėtų pratęsti klausymo užduotimi (6.***). Pirmiausia derėtų perskaityti užduoties klausimus, tada paklausti įgarsinto teksto. Antrą kartą klausant garso įrašo parašyti atsakymus. Jei reikia, galima tekstą klausyti trečią kartą. Tekstas yra priede „Klausymo užduočių tekstai“.</p> <p>Itin atidžiai reikėtų aptarti vietininko linksnio lentelę. Kalbant apie ją reikėtų remtis dviem klausimais: <i>kas?</i> ir <i>kur?</i> Reikėtų mokiniams pabrėžti, kad klausimas <i>kur?</i> parodo vietą, kurioje esi, t. y. viduje, pvz., <i>esu mokykloje, vadinasi, jos viduje; gyvenu Lietuvoje, vadinasi, gyvenu šios šalies viduje.</i> Lentelėje pateikta ir vienaskaita, ir daugiskaita, tačiau šioje temoje mokomasi tik vienaskaitos vietininko linksnio vartojimo. Šio linksnio vartojimui yra skirtos 7.** , 8.** , 9.** , 10.** užduotys. Atliekant 10.** užduotį reikėtų nepamiršti atsakymus užrašyti nesutrumpintais sakiniais.</p> <p>Toliau prieš aptariant veiksmažodžių esamojo laiko daugiskaitos formas galima prisiminti veiksmažodžio esamojo laiko vienaskaitos formas. Ant lentos surašyti veiksmus, kurie atliekami dabar, susiejant juos su įvardžiais <i>aš, tu, jis / ji</i> (pvz., <i>aš rašau, tu skaitai, jis / ji piešia ir pan.</i>). Prisiminus šias formas galima kalbėti apie veiksmažodžio daugiskaitą. Akcentuoti, kad vienas asmuo tai aš, bet visi – mes, tu ir jūs, jis / ji ir jie / jos. Visos toliau einančios užduotys – 11.* , 12.** , 13.** , 14.*** – skirtos įtvirtinti daugiskaitos veiksmažodį.</p>

MANO KAMBARYS

ŽODYNAS	<p>Šios temos žodynas susijęs su namų erdve, todėl su mokiniais būtų galima kalbėti apie jų namus: kambarius, daiktus ir kasdienes darbus (pvz., plauti, valyti ir pan.).</p> <p>Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad šioje temoje mokiniai yra supažindinami su skaičiais: nuo vieno iki dešimties. Norint geriau išmokti skaičius, galima žaisti žaidimą „Skrido žąsys“. Žaidimo taisykles rasite prieduose.</p>
UŽDUOTYS	<p>3.** užduotis yra skirta mokytis skaitvardžių. Prieš tai reikėtų prisiminti daugiskaitos vardininko linksnio formas (tema „Šeima ir artimieji“). Daugiskaitos vardininko linksnio formos vartojamos kartu su 1–9 skaitvardžiais, o 10 – reikalauja kilmininko linksnio, todėl prie paveikslėlio, kuriame pavaizduota dešimt knygų, yra jau įrašytas žodis <i>knygų</i>. Mokiniui belieka nurodyti tik skaitvardį.</p> <p>4.* ir 5.* užduotys skirtos žodynui įtvirtinti, t. y. kambarių ir pastato dalių pavadinimus.</p> <p>Toliau mokiniai yra mokomi būdvardžių, kuriais apibūdinami objektai, susiję su namu. Atliekant 6.** užduotį galima remtis temos pradžioje esančiu žodynu.</p> <p>Mokydamiesi šios temos, mokiniai turėtų gebėti papasakoti apie vietą, kurioje gyvena. Jiems turėtų padėti sakinių pradžios, pateiktos 7.*** užduotyje. Mokiniai, silpniau mokantys kalbą, galėtų tik pratęsti duotas sakinių pradžias, o stipresni mokiniai papasakoti.</p> <p>Toliau pateikiama lentelė yra skirta mokytis kilmininko linksnio. Kilmininko mokymą galima susieti su klausimu – <i>ko šiandien nėra klasėje?</i> Vaikai turėtų mokėti ir iškelti šį klausimą, ir į jį atsakyti. Kilmininko linksnio mokymui yra skirta 8.** ir 9.*** užduotys. 8.** užduotį būtų galima pradėti nuo daiktų surašymo virš paveikslėlių (klausimas – <i>kas?</i>), o tada žiūrint į lentelę surašyti, ko reikės.</p> <p>Kitas svarbus žingsnis – liepiamosios nuosakos mokymasis. Žodžiais, kuriems keliamas klausimas <i>ką veik? ką veikime? ką veikite? ką jis (jie), ji (jos) tegul veikia?</i>, išreiškiame liepimą, skatinimą, kvietimą. Įtvirtinti liepiamosios nuosakos formų vartojimą skirtos 11.** ir 12.*** užduotys.</p> <p>Temos pabaigoje mokytojas turėtų paaiškinti ant ir virš prielinksnių reikšmes (prielinksnio prie vartojimas aptartas temoje „Pasivaikščiojimas mieste“), tik tada atlikti 13.** užduotį. Prielinksnį ant vartojame, kai norime nurodyti daiktą, esantį kito daikto viršuje ar paviršiuje, o prielinksnį virš – kai kalbame apie daiktą, esantį aukščiau kito daikto, jo neliečiant. Šie prielinksniai vartojami su žodžiais, atsakančiais į klausimą <i>ko?</i></p> <p>14.*** užduotis yra skirta įtvirtinti ir susieti šioje temoje išmoktus dalykus. Silpniau mokantiems kalbą reikėtų sudaryti tik daiktų ir baldų sąrašą, kurie yra kambaryje, ir juos žodžiu apibūdinti.</p>

SVEČIUOSE PAS SENELIUS

ŽODYNAS	<p>Šią temą siūloma pradėti nuo klausimų: <i>kas gyvena kaime?</i> ir <i>kas auga kaime?</i> Mokytojas lentoje ar dideliame lape skirtingose pusėse gali užrašyti šiuos klausimus ir žymėti vaikų atsakymus. Kai vaikai jau nebeturės jokių pasiūlymų, reikėtų apibendrinti jų atsakymus. Tuomet siūloma esantį sąrašą papildyti žodžiais, esančiais pratybų sąsiuvinyje.</p> <p>Toliau tęsiamas skaitvardžių mokymasis: nuo vienuolikos iki dvidešimties.</p>
UŽDUOTYS	<p>3.* užduotis apima žodyne pateiktus žodžius, atsakančius į klausimą <i>kas?</i>, 4.** užduotis yra skirta mokytis žodžių, kurie atsako į klausimą <i>ką veikia?</i>, 5.*** užduotis yra susijusi su skaitvardžių vartojimu.</p> <p>Toliau mokomasi galininko linksnio (keliamas klausimas <i>ką?</i>). Mokiniai turėtų gebėti pasakyti, ką jie mato, turi, girdi ir kt. Siūloma, kad mokiniai tuščiose kortelėse nupieštų po tris norimus gyvulius ar paukščius ir įvardytų, ką nupiešė, pvz., <i>Aš nupiešiau avį. Aš nupiešiau vištą.</i> Galininko linksnio vartojimui įtvirtinti yra skirtos trys užduotys: 6.** – vienaskaita, 7.*** – daugiskaita, 8.** – vienaskaita ir daugiskaita.</p> <p>Reikėtų vaikams akcentuoti, kad norėdami nusakyti, kur einame, vartojame prielinksnius <i>pas</i> ir <i>į</i>. Prielinksnis <i>pas</i> siejamas su asmeniu ar gyvu padaru, kai išreiškiamą vietą ar kryptį, prielinksnis <i>į</i> žymi kryptį į vietos ar daikto vidų. Mokiniais reikėtų paaiškinti, kad galime eiti <i>į</i> pastato vidų, tačiau einame <i>pas</i> draugą, mokytoją, senelius ir kt. Šių prielinksnių vartojimą padės įtvirtinti 9.** užduotis.</p> <p>10.**, 11.* ir 12.*** užduotys yra skirtos ugdyti klausymo ir supratimo gebėjimus. Prieš atliekant 10.** užduotį vertėtų perskaityti gyvulių ir paukščių pavadinimus. Mokytojas turėtų įspėti, kad pliuso ženklui reikia pažymėti tai, ką augina vienas ar kitas ūkininkas. Garso įrašą reikėtų paklausyti bent du kartus. 11.* užduoties tekstas yra suskaidytas į tris dalis. Kiekvienoje dalyje kalbama apie skirtingą mėnesį, todėl siūloma tarp įrašo dalių daryti pauzes. 12.*** užduoties garso įrašas yra tas pats kaip ir 11.*** užduoties, todėl pasakojimą nuo pradžios iki pabaigos galima išklaudyti vieną ar du kartus. Šių užduočių tekstai yra pateikti priede „Klausymo užduočių tekstai“.</p>

SKANAUS!

ŽODYNAS	<p>Iš pradžių su mokiniais būtų galima aptarti, kokių produktų jie su šeima ieško įvairiuose maisto produktų skyriuose (pvz., <i>pieno produktai – pienas, sviestas, sūris</i> ir t. t., <i>daržovės – agurkas, pomidoras, svogūnas</i> ir t. t., vaisiai – <i>ananasas, apelsinas, bananas</i> ir t. t.). Tada galima kalbėti apie patiekalus, kuriuos gamina iš išvardytų produktų. Perskaičius žodyną kartu su mokytoju išsiaiškinti nežinomus žodžius.</p>
UŽDUOTYS	<p>Ši tema pradedama žodyno mokymusi. Tam skirta 2.* užduotis. Mokytojas turėtų įspėti, kad mokiniai atlikdami šią užduotį vartotų kilmininko linksnio galūnes. Toliau temos žodynas plečiamas apibūdinant maistą (4.**), nepamirštant kelti klausimų <i>koks? kokia? kokie? kokios?</i></p> <p>Apibūdinant maisto produktus (ir ne tik) galima juos palyginti norint pasakyti, kuris iš jų turi daugiau ar mažiau kurios nors ypatybės, pvz., <i>obuolys yra skanus, bet kriaušė yra skanesnė, o arbūzas yra skaniausias</i>. Būdvardžių laipsniai pateikti lentelėje. Būdvardžių laipsniavimui yra skirtos 5.** ir 6.*** užduotys.</p> <p>Toliau reikėtų aptarti būdorieveiksnius (klausimas <i>kaip?</i>), kurie yra sudaromi iš kai kurių būdvardžių. Galima su mokiniais pažaisti žaidimą: mesti mokiniai kamuoliuką ir pasakyti būdvardį, mokinys atmesdamas kamuoliuką atgal turi pasakyti būdorieveiksmį (pvz., <i>saldus – saldžiai</i> ir pan.). Būdorieveiksmiams atpažinti ir vartoti yra skirtos 7.* ir 8.** užduotys.</p> <p>Veiksmažodžių būtojo kartinio laiko turėtų būti mokomasi keliant klausimą <i>ką aš veikiu vakar?</i> Šį laiką vartojame, kai kalbame apie praeityje vykusį veiksmažodį. Būtų galima šį klausimą užrašyti lentoje ir paprašyti mokinių surašyti savo veiksmus ar darbus, kuriuos atliko vakar. Šio laiko vartojimui yra skirtos 9.** ir 11.*** užduotys.</p> <p>Toliau mokomasi daiktavardžio įnagininko linksnio. Suprasti šį linksnį padėtų klausimas – <i>su kuo tu sėdi?</i> Mokiniai turėtų įvardyti savo suolo draugo vardą (pvz., <i>aš sėdžiu su Elena, aš sėdžiu su Matu</i> ir pan.). Tada aptarti lentelę ir atlikti 10.**, 11.*** užduotis.</p> <p>12.* ir 13.*** klausymo užduotys yra skirtos ugdyti klausymo ir supratimo gebėjimus. 12.* užduoties garso įrašą galima klausyti dalimis. Išklausius mokinių atsakymų reikėtų paklausti, kokio maisto produkto nė vienas iš vaikų nepirko (atsakymas – pieno). 13.*** užduoties tekstas yra sudėtingas, todėl pirmiausia siūloma jį išklausyti nuo pradžios iki pabaigos. Klausant antrą kartą jau galima pildyti lentelę. O klausant trečią kartą, tekstą siūloma išklausyti dalimis. Šių užduočių tekstai yra priede „Klausymo užduočių tekstai“.</p>

KELIAUKIME KARTU

ŽODYNAS	<p>Pirmiausia siūlytina aptarti žodyną, susijusį su drabužiais. Galima pasiūlyti vaikams pristatyti vieną savo drabužį: pasakyti drabužio pavadinimą ir keliais žodžiais jį apibūdinti. Paskui galima užduoti kelis klausimus, pvz., <i>Ką rengtumeisi, jeigu lytų? Ką rengtumeisi, jeigu snigtų? Ką rengtumeisi, jeigu būtų karšta? Ką rengtumeisi, jeigu eitumei miegoti? Ką rengtumeisi, jeigu eitumei į svarbią šventę?</i> ir kt.</p>
UŽDUOTYS	<p>3.* užduotis susijusi su žodyno vartojimu. Reikėtų mokinius skatinti kelti klausimus <i>ko reikia?</i> ir <i>ko nereikia?</i> Šio linksnio formas galima rasti temoje „Mano kambarys“.</p> <p>Mokiniams būtina pabrėžti, kad lietuvių kalboje rengimosi veiksams įvardyti turime ne vieną žodį. Būtina aptarti lentelę su rengimosi veiksmams pasitelkiant papildomas priemones, pvz., mokytojo pasakojimas, kaip jis yra šiandien apsirengęs. Mokytojas pasakodamas, kaip yra apsirengęs, turėtų tikslingai vartoti kuo daugiau rengimosi veiksmus įvardijančių veiksmažodžių. 4.** ir 5.*** užduotys yra skirtos šių rengimosi veiksmų įtvirtinimui. 4.** užduoties atsakymas: (1) apsirenk, (2) rengtis, (3) apsivelku, (4) apsimaunu, (5) susijuosiu, (6) apsiaunu, (7) apsivilksiu.</p> <p>Norėdami nusakyti veiksmą, kuris dar tik bus, vartojame būsimąjį laiką. Siūlytina su mokiniais aptarti būsimąjo laiko lentelę. Paprašyti, kad mokiniai pasakytų, ką jie veiks po pamokų, vakare, rytoj ir kt. 6.** ir 7.** užduotys skirtos mokytis vartoti būsimąjį laiką.</p> <p>9.*** skirta mokytis veiksmažodžių su priešdėliais at- ir iš-. Pirmiausiai reikėtų mokiniams paaiškinti, ką reiškia žodžiai, turintys šiuos priešdėlius. Žodžiai su priešdėliu at- reiškia priartėjimą prie ko nors, o su priešdėliu iš- – veiksmo kryptį iš vidaus į išorę, pvz., <i>atėjau į mokyklą, bet išėjau iš mokyklos.</i></p>

RŪPINAMĖS SVEIKATA

ŽODYNAS	<p>Temą būtų galima pradėti nuo žmogaus piešinio lentoje. Mokytojas turėtų piešti lentoje žmogaus kūną, kurio dalis įvardytų mokiniai. Mokytojas galėtų paklausti mokinių, ar jiems teko būti pas gydytoją, kokius daiktus jie prisimena iš apsilankymo gydytojo kabinete.</p> <p>Taip pat šioje temoje reikėtų mokyti kelintinių skaitvardžių, kurių prireiks nusakyti laiką ar vietą eilėje.</p>
UŽDUOTYS	<p>Ši tema pradedama užduotimis, skirtomis įtvirtinti žodyną, t. y. įvardijant veido dalis (3.*). Vėliau mokiniai galėtų pažaisti žaidimą: įvardyti drabužius, kuriuos jis yra apsirengęs, ir ant kurių kūno dalių tie drabužiai yra (pvz., <i>kepurė ant galvos, kojines yra ant kojų ir pėdų</i> ir pan.). Kitos užduotys (3.**, 4.***), taip pat skirtos pakartoti ir įtvirtinti žodyną. 4.*** atsakymas: (1) gulėjo; (2) skaudėjo; (3) pamatavo; (4) serga; (5) kosėjo; (6) jaučiasi; (7) žinau. Mokiniais paaiškinti, kad šioje užduotyje reikės pavartoti veiksmo žodžius, kurie reiškia, kad veiksmas vyko praeityje ir veiksmas vyksta dabar.</p> <p>Naudininko linksnio reikėtų mokyti keliant klausimą <i>kam reikės ko?</i> Pirmiausia galima ant lapelių užrašyti įvairių daiktų pavadinimų. Tada mokiniams duoti traukti po kelis lapelius ir paprašyti įvardyti, kam gali reikėti tų daiktų (pvz., <i>šukos – Aš manau, kad Linai reikia šukų</i> ir pan.). 5.** ir 6.*** užduotys yra skirtos mokyti vartoti naudininko linksnį.</p> <p>8.*** užduoties atsakymas:</p> <p>10 – Oho! Kaip šaunu!</p> <p>1 – Alio!</p> <p>9 – Ne, mano tetai ir dėdei vakar gimė mergaitė. Aš turiu pusseserę.</p> <p>3 – Labas!</p> <p>5 – Šiandien mes su tėvais išvyksime.</p> <p>14 – Iki greito, Mergaite!</p> <p>13 – Gerai, Sapne! Paskambinsiu.</p> <p>11 – Taip, labai džiaugiuosi! Teta sakė, kad mano pusseserė yra mažutė. Labai noriu ją pamatyti.</p> <p>7 – Važiuosime į ligoninę aplankyti tetos ir dėdės.</p> <p>2 – Labas! Čia skambina Sapnas.</p> <p>15 – Iki!</p> <p>8 – Ar jie serga?</p> <p>6 – O kur vyksite?</p> <p>12 – Būtinai paskambink, kai grįši. Lauksiu naujienų.</p> <p>4 – Ar šiandien galiu ateiti į svečius?</p> <p>Toliau mokomasi savaitės dienų. Čia reikėtų mokiniams paaiškinti, kad Lietuvoje savaitė prasideda pirmadieniu, o baigiasi sekmadieniu. 9.* ir 10.** yra skirtos savaitės dienų žodynui įtvirtinti.</p> <p>Po to mokomasi apie laiką. Pirmiausia reikėtų paaiškinti, kad Lietuvoje laikas yra skaičiuojamas nuo pirmos iki dvidešimt ketvirtos valandos. Apskritai apie laiką kalbėti reikėtų turint laikrodį ir rodant konkretų laiką. Tokio amžiaus vaikus mokyti konkrečių valandų, pvz., <i>pirma valanda, trečia valanda, septinta valanda, dešimta valanda</i> ir t. t. Galima nuolat klausiti, kada prasideda pamokos ir kada jos baigiasi. Mokiniai, mokydamiesi pasakyti laiką, galėtų sudaryti savo dienotvarkes (pvz., <i>pirmadienį septintą valandą keliuosi</i>). Tam yra skirtos 11.*, 12.** ir 13.*** užduotys.</p> <p>14.** užduoties garso įrašo reikėtų klausytis trimis dalimis: pirmiausia paklausti vieno dialogo, tada užrašyti atsakymą, po to klausyti antrojo, o galiausiai – trečiojo. Prieš atliekant 15.** užduotį reikėtų perskaityti teiginius, o teksto galima klausyti du kartus. Šių užduočių tekstai yra pateikti priede „Klausymo užduočių tekstai“.</p>

Priedai

Žaidimo „Skrido žąsys“ taisyklės

Mokiniai sustoję ratu susikabina rankomis. Dešinės rankos delnas turi būti ant draugo delno, o kairės – po draugo delnu.

Paeiliui mokiniai sako po vieną žodį: „Skrido – žąsys – per – upelį – ir – pasakė – skaičių –?“ Sakydami šiuos žodžius mokiniai turi suploti dešinės rankos delnu draugui esančiam iš kairės per jo dešinės rankos delną.

Mokinys, kuriam reikia pasakyti konkretų skaičių, turi išsirinkti nuo 1 iki 10. Pasakydamas sugalvotą skaičių, turi suploti draugui per delną.

Toliau ratu skaičiuojama nuo 1 iki garsiai pasakyto skaičiaus.

Mokinys, kuriam reikia ištartį pasirinktą skaičių, turi stengtis suploti draugui per delną, o draugas stengiasi delną patraukti. Pastarajam nespėjus patraukti delno šis iškrenta iš žaidimo. Tačiau jis pasilieka žaidime, jeigu suspėja patraukti delną.

Žaidžiama vėl iš pradžių, kol lieka vienas nugalėtojas.

Klausymo užduočių tekstai

ŠEIMA IR ARTIMIEJI

9 ir 10 užduotys

1. Ši graži moteris yra mano mama. Ji visada linksma ir miela. Draugės sako, kad aš iš mamos paveldėjau linksmumą.

2. O čia mano močiutė. Jos vardas Sofija. Mano močiutė pati geriausia. Į ją galiu kreiptis bet koku klausimu.

3. Aš dar turiu ir brolių. Brolis yra šiek tiek vyresnis už mane. Jis aukštas vaikinys. Galbūt net tuoj praaugs tėtį.

11 užduotis

Sapnas: Pažaiskime žaidimą. Apibūdinsiu vieną mūsų draugą, o tu turėsi atspėti jo vardą. Tad klausykis. Mūsų draugas yra berniukas. Jis yra linksmas ir protingas. Draugo akys mėlynos, o plaukai rudi ir trumpi. Jam patinka krepšinis. Kaip manai, kurį draugą apibūdinau?

Mergaitė: Aš žinau! Tai yra Kazys.

PASIVAIKŠČIOJIMAS MIESTE

6 užduotis

Šiandien keliauju pas draugą į svečius. Išėjusi iš namų skubu tiesiai takeliu per pušynėlį. Po to suku į kairę ir pasiekusi stotelę lipu į antrą troleibusą. Pavažiavusi dešimt minučių išlipu ir pereinu per perėją į kitą gatvės pusę. Per perėją einu tik tada, kai mane praleidžia vairuotojai arba užsidega žalias šviesoforo signalas. Pasiekusi šaligatvį riedlente važiuoju pirmyn į gretimą stotelę. Ten laikiu dešimto autobuso ir dar važiuoju apie penkiolika minučių. Išlipusi einu iki parduotuvės, pasuku į dešinę ir pereinu tiltą. Pusiaukelėje mane pasitinka draugas, sukdamas ratus savo paspirtuku.

SVEČIUOSE PAS SENELIUS

10 užduotis

Viename nedideliame kaime gyvena du ūkininkai. Vienas vardu Andrius, o kitas – Povilas. Abu ne tik augina daržovių ir rugių, bet ir gyvulių bei paukščių.

Andrius augina arklį, kurio vardas Juodis, o Povilas arklio neturi, tačiau kitą pavasarį ketina pirkti jauną kumeliuką. Abiejų šeimos negalėtų gyventi be pieno produktų, todėl jie augina po karvę. Povilo žmona išmano apie vilną, todėl jiedu turi dešimt avių.

Andriaus kieme gali pamatyti vištų ir žąsų, o Povilas turi vištų ir ančių. Tiek Povilas, tiek Andrius visą savo ūkį prižiūri lydimi ištikimiausių draugų – šunelių.

11 ir 12 užduotys

Birželis labiausiai patinka mokiniams, nes tada pasibaigia mokslo metai. Tuo metu prasideda vasara, todėl būna ir šiltų, ir vėsesnių dienų. Lietuvoje šio mėnesio 24 dieną yra švenčiamos Joninės, o 30 dieną aš švenčiu gimtadienį.

Tai laikas, kai visi pradeda gyventi tarsi iš naujo, nes prasideda nauji metai. Sausį Lietuvoje gali pasitaikyti tokių šalčių, kad mokiniams net nereikia eiti į mokyklą. Man labai patinka žiema.

Seneliai sako, kad gegužę gali girdėti, kaip kukuoja gegutė. Gamta jau būna sužaliavusi ir kupina gyvybės. Dienos gana ilgos ir šviesios, todėl gegužę jau būna labai smagu.

SKANAUS!

12 užduotis

Lukas: Mama manęs paprašė nueiti į ūkininkų turgelį ir nupirkti sviesto ir dešimt naminių kiaušinių.

Algis: Šiandien labai norėjau ko nors saldaus, todėl po pamokų užsukau į parduotuvę ir nusipirkau pakelį sausainių ir dvi plyteles šokolado.

Sandra: Šį rytą priešpiečiams nusipirkau bananą ir indelį jogurto su braškėmis.

Kazys: Vakare turėjome sulaukti močiutės ir senelio, todėl reikėjo pagaminti vakarienę. Aš nupirkau morkų, žuvies ir sūrio.

13 užduotis

Šeštadienio rytas prasidėjo gana anksti. Labai skubėjau, nes nenorėjau pavėluoti į plaukimo treniruotę. Mama man išvirė manų košės ir padarė kakavos. Po plaukimo treniruotės susitikau su pusbroliu. Mudu prie upės važinėjomės riedlentėmis.

Į svečius atvažiavo močiutė, todėl mama su tėčiu pagamino skanius pietus: išvirė žirnių sriubos, iškepė kotletų, pagamino bulvių košės ir šviežių daržovių salotų. Po to mes gėrėme arbatą ir skanavome močiutės atsivežtą morkų pyragą.

Po pietų su tėčiu važiavome žaisti tinklinio ir aplankyti seno tėčio bičiulio. Mudu namo parvažiavome jau sutemus. Mama buvo išėjusi į svečius, tačiau mums paliko vakarienę – blynų su braškių uogiene.

Prieš eidamas miegoti dar išgėriau stiklinę pieno ir suvalgiau du šokoladinius sausainius.

RŪPINAMĖS SVEIKATA

14 užduotis

– Labas!

Labas, Laura!

Labai laikiu rytojaus!

Aš taip pat! Kelintą susitiksime?

Turbūt iš pat ryto, 9 valandą. Gerai?

Puiku! Pasimatysime ryt! Iki!

Iki!

– Anūkėli, nepamiršk, kad vakare einame į koncertą močiutės paklausyti.

Žinau, seneli. O kelintą ateisi manęs pasiimti?

Ateisiu 18 valandą.

– Broli, kada eisime į karuseles?

Šiandien.

Kelintą?

Keturioliktą valandą, kai grįšime iš mokyklos ir papietausime.

15 užduotis

Vakar Lukui buvo išties nesėkminga diena. Ryte pavėlavo į istorijos pamoką. Eidamas į kūno kultūros pamoką prisiminė, kad sportinę aprangą paliko namuose, ant batų spintelės. Skubėdamas namo nespėjo į autobusą, todėl grįžo pėstute.

Lukas jau buvo kieme, kai netyčia paslydo ant šlapios žolės ir parkrito. Iš pradžių atrodė, kad nieko rimto nenutiko, tačiau berniukui skaudėjo ranką. Mama su tėčiu Luką nuvežė į ligoninę. Gydytojas apžiūrėjo Luką ir išrašė vaistų nuo skausmo. Seselė sutvarstė ranką, nes ši buvo lūžusi. Lukas visą mėnesį turės saugoti savo ranką, kad ji gerai sugytų.

Metodiniai patarimai „Kelionės į Lietuvą“ kūrybiškumo knygai

JOLANTA ZABARSKAITĖ

Įvadas

Metodinė priemonė yra skirta 6–9 metų vaikų, gyvenančių užsienyje ir besimokančių savaitgalinėse lituanistinėse mokyklose, kūrybiniam rašymui (kūrybiškumui) ugdyti. Tai pirmą tokio pobūdžio knyga.

Šios knygos svarbiausias tikslas – ugdyti mokinių kompetencijas kurti, siejant kūrybiškumą su gebėjimu stebėti, vertinti ir lietuviškai pavadinti juos supančią tikrovę, analizuoti ir lietuviškai įvardyti savo jausmus ir pojūčius, susieti savo sukurtas idėjas ir fantazijas su lietuviškais, perskaitytais arba išgirstais tekstais, vizualizuoti (nupiešti) lietuvių kalba aptartus ir įvertintus (įsivertintus) dalykus bei juos lietuviškai pristatyti (tai užduotys, skirtos pirmiausia tiems vaikams, kurie dar nemoka nei skaityti, nei rašyti arba moka tik skaitymo ir rašymo pradmenų).

Knygos sandara daugialypė: užduotys joje parengtos taip, kad tuo pačiu metu klasėje galėtų dirbti įvairių kalbos mokėjimo lygį pasiekę mokiniai. Užduotys tiems, kurie dar tik mokosi skaityti ir rašyti, pažymėtos žvaigždute (*). Reikia pabrėžti, kad ši knyga, kaip ir kitos mokymo priemonių serijos „Kelionė į Lietuvą“ knygos, yra skirta tam pradinukui ar pradinukei, kuriam ar kuriai lietuvių kalba yra gimtoji, t. y. jis ar ji jau moka lietuvių kalbą iš mažens ir ją vartoja. Kitaip sakant, tai pradinukas ar pradinukė, kuris ar kuri lanko lituanistinę mokyklėlę ne tik norėdamas ar norėdama išmokti (pramokti) lietuvių kalbos elementariai komunikacijai, bet ir gauti pagrindų, kad ateityje galėtų **susiformuoti sąmoningą lietuvišką tapatybę**, nepriklausomai nuo to, kokią dalį vaiko gyvenime ir ateityje ji beužimtų.¹

Metodinėje priemonėje pirmiausia mokoma kūrybiškumo, jį siejant su aplinkos stebėjimu, vertinimu, savistaba, sąvokinio aparato lavinimu lietuvių kalba. Formaliųjų teksto kūrimo ir žanro reikalavimų mokoma per patirtį, atliekant užduotis, žaidžiant. Rezultato siekiama holistiškai, neakcentuojant „išmokimo“.

Integruotai per tekstus, žaidimus ir užduotis plečiamos visos kalbos mokėjimo kompetencijos ir gebėjimai (kalbėjimas, klausymas, skaitymas, rašymas), kartojama per leksikos pratybas išmokta leksika, plečiamas leksikos fondas, kognityviai (per užduotis, tekstus) mokoma metaforinio mąstymo, palyginimų, epitetų, sinonimų vartojimo pagrindų, pagal amžių tinkamo sąvokinio mąstymo.

Lituanistinės žinios pateikiamos integruotai, skatinant pradinukų ir pradinukių susidomėjimą, smalsumą, fantaziją, vaizduotę.

Knyga sudaryta taip, kad kūrybiškas mokytojas ar mokytoja galėtų ją naudoti, atsižvelgdamas ar atsižvelgdama į lituanistinių savaitgalio mokyklų mokinių nevienodą kalbos mokėjimo lygį, turimą laiką ir kitus faktorius. Knygoje informacija pateikta keliais „sluoksniais“

¹ Užsienyje gyvenantys lietuvių kilmės žmonės turi mažiausiai dvi tapatybes: lietuvišką ir savo šalies, kurioje gyvena, jei tapatybę suprasime kaip kiekvienos tautos vertybes, susiformavusias dėl kalbos, istorijos, kultūros artefaktų ir gyvenimo būdo unikalumo ir išskirtinumo.

(iš dalies 3D principu): galima dirbti su pirmu lygiu: kūrybiškas kalbėjimas – supratimas – piešimas, paprastos užduotys (adresas, vardas, spalvos, objektų atpažinimas ir klasifikacija ir pan.) ir su tais pačiais mokiniais eiti „gilyn“ prie sudėtingesnių tekstų ir užduočių (tekstų siejimas su kūrybiškumu (eilėraščių skaitau – eilėraščių kuriu, pasaką atpažįstu veidrodžio istorijoje – pasaką kuriu ir pan.), laipsniškai įtraukiant teorijos dalykus. Pradinukus ar pradinukes, kurių kompetencijos ir gebėjimai žemesnio kalbos mokėjimo lygio, tikslinga įtraukti į bendrą kūrybinę veiklą (bendri žaidimai, bendrų piešinių kūrimas, bendros diskusijos) su mokiniais, kurių kalbos mokėjimo kompetencijos ir gebėjimai yra aukštesni, ne tik siekiant kalbos ir kūrybiškumo lavinimo progreso, bet ir stebint, tikslinant ir kreipiant tinkama linkme mokinių naudojamą kompensacines strategijas.

Toliau pateikiamos bendros praktinės rekomendacijos, kaip dirbti su šia mokymo priemone.

Įvadinius tekstus, kurie yra integruota šios knygos dalis, skaityti siūloma atsižvelgiant į klasės kalbos mokėjimo lygį. Juos galima duoti perskaityti mokantiems skaityti pradinukams ir pradinukėms (tekstai yra skirtingo sudėtingumo ir ilgio, nuo visai paprastų (pvz., 10 psl.) iki sudėtingų (pvz., 50–51 psl.), todėl į šią veiklą galima įtraukti visus skaitančius vaikus. Mokytojas ar mokytoja gali pasvarstyti – galbūt tikslinga tekstus tiems mokiniais ar mokinėms, kurie skaitys juos per kitą pamoką, pasiūlyti pasirengti namuose. Taip pat tekstus gali skaityti ir mokytojas ar mokytoja, juos komentuodamas ir paaiškindamas. Jei turima priemonių – įvadinius tekstus bei eilėraščių, pasaką, laišką, Sapno šeimos istoriją, informaciją apie bites galima klausyti iš kompiuterinės plokštelės.

Knygos principas – mokyti kūrybiškumo linksmi, lengvai ir būtinai atsipalaidavus. Todėl visos knygoje pateikiamos žinios – nuo žodžių ir sąvokų paaiškinimo, lituanistinių žinių iki rašybos taisyklių ir kalbos turtų – turi būti „nepastebimai“ įtraukiamos į mokymo procesą. Siūlytume apskritai sąmoningai nenukreipti mokinių dėmesio į „debesėliuose“ pateiktas žinias, bet sumaniai skatinti jų smalsumą, tikintis klausimų ar komentarų. Jei jie žinias „atras“ knygoje patys – bus pasiektas puikus rezultatas. Vadinasi, vaikas susidraugavo su knyga.

Labai svarbu kaupti visus piešinius ir juos paruošti parodai. Paroda turi būti surengta mokslo metų pabaigoje. Skelbimą ir kvietimus tėveliams ir artimiesiems vaikai turi parengti kaip paskutinę kūrybinio rašymo užduotį.

Knygoje pateikiama 18 kūrybiškumo pamokų ir kartojimas. Kiekvienos pamokos užduotys apskaičiuotos 45 minutėms ir pateiktos taip, kad vienu metu galėtų dirbti skirtingą kalbos mokėjimo lygį turintys vaikai.

Būk kūrybiškas! Būk kūrybiška!*

Šeima ir giminės yra puiku!

I temos išplėstiniai pamokų planai

Trukmė: 225 min. (penkios pamokos po 45 min.)

Temos tikslas – kūrybiškumo sampratos ir gebėjimų lavinimas, aprašant žmogų (šeimą) ir sukuriant giminės istoriją.

Temos uždaviniai:

1. Ugdyti gebėjimus, svarbius kūrybiškumui: atidžiai stebėti save, kitus žmones, aplinką, lyginti.
2. Mokyti savistabos ir išorės stebėjimą sieti su turimomis ir naujomis žiniomis, meniniais išpūdžiais bei pojūčiais ir pateikti tai lietuvių kalba.
3. Lavinti gebėjimus pastebėti, išskirti ir lietuviškai įvardyti būdingus žmogaus bruožus, įvertinti charakterio savybes.
4. Plėtoti fantaziją ir formuoti kūrybinį mąstymą bei gebėjimą savarankiškai sukurti išskirtinumą bei jį apibūdinti lietuvių kalba (užduotys: „Mama – pasakos herojė“; „Stebuklinga sagos, batelio, motociklo giminės istorija“).
5. Mokyti kūrybiško metaforinio mąstymo ir jo raiškos lietuvių kalba (užduotys: „Kas jis būtų, jeigu būtų“).
6. Mokyti nuoseklumo reiškiant mintis.
7. Mokyti pasakojimo struktūros, ugdant gebėjimą kurti laikantis pagrindinės pasakojimo struktūros: pradžios, dėstymo, pabaigos.
8. Supažindinti su praeities ir dabarties vaizdavimu (kas yra pasakojimas *laike*).
9. Pakartoti giminystės ir žmogų apibūdinančią leksiką.
10. Plėsti žodyno fondą (veiksmažodžiai, žymintys pomėgius).
11. Mokyti vaizdingos lietuviškos raiškos (vaizdingi palyginimai).
12. Suteikti lituanistinių žinių (Stelmužės ažuolas, baltai, žynys, kanklės).

Vertinimo būdai. Vertinimas neformalus, vyksta ugdymo proceso metu stebint mokinių veiklas ir pasiekimus. Vertinama, kaip atsiskleidžia mokinio kūrybiškumas lietuvių kalba.

Mokymo priemonės (pagrindinės ir papildomos):

1. Metodinė priemonė *Kelionė į Lietuvą. Kūrybiškumo knyga*.
2. Popieriaus lapai piešti ir kiti piešimo reikmenys.
3. Liniuotė, pieštukas.
4. Įranga skaidrėms rodyti.
5. Senos šeimos nuotraukos, įvairūs šeimos istoriją pasakojantys daiktai.
6. Priemonės, skirtos kompaktinės plokštelės garso įrašui klausyti: CD grotuvas arba kompiuteris su garso kolonėlėmis.
7. Jei mokytojas pasigamina, praeitį ir dabartį vaizduojančios kortelės.
8. Jei mokytojas pasigamina, kortelės su dviem vienodais piešiniais, skirtos mokiniams suskirstyti poromis.

* Mokytojo ar mokytojos patogumui pirma tema išskaidyta į detalius pamokų planus, pagal kuriuos galima parengti ir kitas kūrybiškumo knygos temas.

Internetiniai ištekliai:

<http://www.lnm.lt/edukacija/trimete-pradinuku-mokyklele> (paieškos lauke įveskite esminius žodžius *Lietuvos Nacionalinio muziejaus edukacinė programa*. Pateikta papildoma informacija apie Lietuvos proistorę.

<http://lietuva-manosalis.mkp.emokykla.lt/startas.html> (paieškos lauke įveskite esminius žodžius *Lietuvos istorija ir proistorė pradinukams*).

Šios temos pamokų situacija

Mokiniai susipažįsta su nauja veikla – kūrybiškumo ugdymo ir kūrybinio rašymo pamokomis. Nuo šiol jie dirbs su knyga, kurioje ne tik pateikta įvairių žaidimų ir kūrybinių užduočių, bet joje galima piešti, rašyti, spręsti galvosūkius. Knyga tarsi kalba su kiekvienu vaiku asmeniškai – Mergaitės ir Sapno lūpomis. Sapnas turi vardą – Kalbūnas, o Mergaitę siūloma „pakrikštyti“: arba klasė jai suteikia vardą, arba kiekvienas mokinukas tą daro individualiai. Tai labai svarbus didaktinis momentas – tokiu būdu ši mokymo priemonė suasmeninama, pavirsta asmenine bičiule. Norint gauti gerų rezultatų, su mokiniais reikia dirbti taip, kad kūrybiškumo lavinimo procesas kartu su kalbos gebėjimų – klausymo, kalbėjimo, skaitymo ir rašymo – stiprinimu ir lituanistiniu ugdymu vyktų be įtampos, su džiaugsmu, per žaidimus ir laisvai besiliejančią fantaziją.

Tekstas yra svarbi įvadinė temos dalis – skirta klausymo ir teksto supratimo įgūdžiams ugdyti. Mokytojas, atsižvelgdamas į klasės lygį, turėtų nuspręsti, ar jis pats, o gal geriau skaitantis mokinys perskaito įvadinį ir kitus, užduotyse pateiktus, tekstus: Sapno giminės istoriją, eilėrašį, siužeto intarpus tarp užduočių. Kadangi tekstai yra įvairaus sudėtingumo, mokytojas savo nuožiūra parenka tą, kuris juos perskaitys. Kitas variantas – išklausti tekstus, įrašytus kompaktinėje plokštelėje.

Svarbiausia, kad vaikai atliktų užduotis linksmi, atsipalaidavę, be įtampos.

Būtina pasiekti, kad per pamokas **kalbėtų**, savo nuomonę, patirtį, siūlymus, išvalgas išdėstytų visi klasėje dirbantys vaikai.

Planuodamas užduotis mokytojas turi atkreipti ypatingą dėmesį į įsivertinimą, organizuoti darbą pagal mokinių kalbos mokėjimo lygius.

Jei vaikas patiria sunkumų ar neigiamai vertina užduotis, būtina išsiaiškinti priežastis ir tokiam mokiniui skirti lengvesnes ar, atvirkščiai, sunkesnes užduotis.

Ugdymo proceso planavimui palengvinti užduotys skirstomos į tipus: kūrybiniais darbais parengiamosios užduotys (PU); kūrybiškumą skatinančios užduotys (KU); kūrybinio rašymo užduotys (KR).

Pamokos organizavimas ir veikla
I PAMOKA

Kūrybiškumo samprata

Pasirengimas pasakoti apie žmogų (15–19 psl.)

PAMOKOS ELEMENTAI	MOKYTOJO VEIKLA	MOKINIŲ VEIKLA	PASTABOS
Įvadinis pokalbis. ¹	Pasisveikinama su mokiniais. Pasiteiraujama apie jų nuotaikas, savijautą.	Pasisveikina, papasakoja, kaip jie laikosi.	Užmezgamas ryšys su mokiniais, palaikomas emocinis ryšys.
Pristatomas naujas ugdomasis dalykas – kūrybiškumas. 25 min.	<p>Mokytojas pristato naują mokymosi objektą – kūrybiškumą. Trumpai paaiškina, kad kūryba – tai tokia raiška, kai pamatai pasaulyje įvairius dalykus taip, kaip jų dar niekas nepamatė, ir apie juos taip papasakoji aplinkiniams (žodžiu, tekstu, vaizdu, garsu), kad jiems tampa įdomu.</p> <p>Iškeliamas tikslas – mokiniai mokysis būti kūrybiški.</p> <p>Kūrybos žanrai – muzika, dailė, kinas, teatras, tekstai.</p> <p>Vaikai mokysis kurti tekstus ne bet kaip – o lietuvių kalba! Jie prieš nuostabius piešinius, apie kuriuos papasakos ne bet kaip – o lietuvių kalba!</p> <p>Pristatoma lietuvių kalbos Mergaitė ir Sapnas Kalbūnas.</p> <p>Perskaitomas įvadinis tekstas (gali skaityti mokytojas arba gerai skaitantis mokinys). Kitas variantas – klausomas tekstas iš kompaktinės plokštelės.</p> <p>Aptariamas ASMENINIS mokinio santykis su kūrybiškumu: kiekvienas mūsų apie mus supantį pasaulį gali pasakyti nuostabiausių dalykų! Kiekvienas mokinys dalyvaus stebuklingoje Mergaitės ir Sapno kūrybinėje kelionėje, todėl jis piešia savo portretą.</p> <p>Aptariama, kas yra portretas.</p>	<p>Mokiniai piešia savo portretą (5 psl.).</p> <p>Atsako į klausimą, kodėl po savo portretu jie parašė: TAIP.</p> <p>„Krikštijama“ Lietuvių kalbos Mergaitė.</p> <p>Mokiniai jai suteikia vardą – kiekvienas individualiai arba išrenka, pavyzdžiui, balsuodami, bendrą vardą.</p>	<p>Rekomendacijos mokytojui: galima pateikti kelių portretų pavyzdžius (pavyzdžiui, skaidrių pristatymą). Atkreipiamas mokinių dėmesys, kuo portretas skiriasi nuo peizažo. Vaizdinė medžiaga turėtų mokinius sudominti, formuoti kūrybos sampratą.</p>

<p>Pristatomas pamokos tikslas, uždaviniai. Pamokos tema. 17 min.</p>	<p>Mokytojas pristato mokiniams pamokos tikslą – <i>išmoki papasakoti apie žmogų, šeimą, giminę.</i></p> <p>Nurodo pamokos uždavinius:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>prisiminti giminystės ryšių pavadinimus,</i> • <i>suprasti, ką reiškia žodis protėvis,</i> • <i>sužinoti, kas buvo lietuvių protėviai.</i> <p>Skaitomas įvadinis tekstas.</p> <p>Klausoma, ar viską mokiniai suprato, ar visus žodžius žino?</p> <p>Toliau užduodami klausimai apie žodžio <i>protėvis</i> reikšmę, protėvio Balto vardo kilmę, kodėl jis gyvena Ažuolyne?</p> <p>Papasakojama apie Balto vardo kilmę, ažuolų, kaip šventų medžių, reikšmę lietuviams, Stelmužės ažuolą.</p>	<p>Mokiniai atidžiai klausosi.</p> <p>Atsako į mokytojo klausimus.</p> <p>Atlieka užduotį „Susipažink su Mergaitės šeima ir giminėmis“ (11 psl.).</p>	<p>Tikslo, uždavinių skelbimas pamokos pradžioje yra vienas svarbiausių komponentų. Mokiniai išgirdę pamokos temą, tikslą, uždavinius yra informuojami apie tai, kas jų laukia pamokoje. Jie žino, ko tikėtis.</p> <p>Rekomendacijos mokytojui: PROTĖVIO BALTO vardo kilmę galima susieti su baltų gentimis ir Baltijos jūra. Tai turėtų būti trumpas ir nesunkiai suvokiamas paaiškinimas.</p> <p>Kaip baltų ypatybę galima atskleisti, kad jie šventąją ugnį kūrėdavo šventuose ažuolyuose. Fantaziją sužadintų žinutė, kad toks, seniausias laikus menantis, ažuolas dar tebeauga Lietuvoje, Stelmužėje.</p>
<p>Pasitikrinimas–įsivertinimas ir užduoties kitai kūrybiškumo pamokai skyrimas. 3 min.</p>	<p>Aptariama pamokos veikla, naujos „pažintys“ su Mergaite, jos šeima ir giminėmis, Sapnu Kalbūnu.</p> <p>Prieinama prie išvados, kad kitą kartą per pamoką reikės supažindinti Mergaitę ir Sapną su savo šeimomis. Tam mokytojas skiria namų darbus: į 12 psl. įklijuoti savo nuotrauką, nupiešti arba įklijuoti artimųjų portretus. Klausoma, ar suprantama namų užduotis ir kodėl ją reikia atlikti?</p>	<p>Mokiniai įvertina savo santykį su Mergaite. Atsako, ar jiems bus įdomu ateityje su ja draugauti ir dalyvauti stebuklingoje kelionėje.</p> <p>Atsako, ar suprato namų darbus.</p> <p>Įsitraukia į žaidimą – supažindinti Mergaitę ir Sapną su savo šeima.</p>	

II PAMOKA

Šeima ir giminės yra puiku!

Žmogaus apibūdinimas (10–17 psl.)

PAMOKOS ELEMENTAI	MOKYTOJO VEIKLA	MOKINIŲ VEIKLA	PASTABOS
Įvadinis pokalbis.	Pasisveikinama su mokiniais. Pasiteiraujama apie jų nuotaikas, savijautą, kaip sekėsi atlikti užduotį namuose.	Pasisveikina, papasakoja, kaip jie laikosi.	Užmezgamas ryšys su mokiniais, palaikomas emocinis ryšys.
Pristatomas pamokos tikslas, uždaviniai. 10 min.	<p>Mokytojas pristato mokiniams pamokos tikslą – <i>išmokti apibūdinti žmogų pagal išvaizdą.</i></p> <p>Nurodomi pamokos uždaviniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>mokėti skirti tris žmogų apibūdinančių požymių grupes,</i> • <i>suvokti, kas yra žmogaus išvaizda,</i> • <i>pakartoti žodžius, susijusius su žmogaus išvaizdos apibūdinimu,</i> • <i>mokytis pastabumo,</i> • <i>išmokti taisyklingai vartoti veiksmožodžius avėti ir vilkėti.</i> <p>Skaitomas tekstas „Mokausi pasakoti apie žmogų“ arba jo klausomasi (10 psl.). Aptariama, pagal ką apibūdinami žmonės. Kodėl reikia pastabumo ir įžvalgos? Klausinama, į ką reikia atkreipti dėmesį, norint apibūdinti žmogaus išvaizdą?</p> <p>Paaškinama apie nuoseklumą, kuriant pasakojimą raštu ir žodžiu.</p>	Mokiniai atidžiai klausosi. Atsako į mokytojo klausimus.	
Pristatoma pamokos tema – žmogaus apibūdinimas. Pradedame nuo vardo. 5 min.	<p>Mokytojas primena, kad Mergaitė nori susipažinti. Nuo ko prasideda pažintis? Žinoma! Nuo vardo! Mokytojas pristato užduotis (13 psl.):</p> <p>„Užbaik tekstą apie savo šeimos narių vardus“.</p> <p>*„Ant popieriaus lapo nupiešk piešinį. Jame pavaizduok visus savo šeimos narius ir užrašyk jų vardus“.</p>	Mokiniai atlieka užduotis.	<p>Mokiniais išdalijami dideli popieriaus lapai piešti. Siūloma taip suformuoti piešinio kompoziciją, kad būtų vietos užrašyti šeimos narių vardams. Pieštuku ir liniuote nubrėžiama linija, ant kurios užrašo pirmąsias raides. Mokiniai gali naudotis abėcėle (8–9 psl.).</p> <p>Mokytojas individualiai turi padėti tiems mokiniams, kurių rašymo įgūdžiai dar nėra susiformavę.</p>

<p>Rengiamasi apibūdinti žmogų pagal išvaizdą. Žaidimas „Kaip Tu atrodei?“ (PU) 10 min.</p>	<p>Mokytojas pristato žaidimą, kuris mokiniui padės apibūdinti žmogų (14 psl.). Skaitomi klausimai. Prisimenami žodžiai, kuriais apibūdinama žmogaus fizinė išvaizda. Kviečiama žvilgtelėti į Mergaitės drabužių spintą, kad mokiniai prisimintų lietuviškus drabužių pavadinimus. Klausoma, ar visi žodžiai suprantami. Pristatomas žaidimo tikslas – <i>mokytis atidumo</i>.</p>	<p>Atsako į klausimus. Žaidžia žaidimą „Kaip Tu atrodei?“. Rašo lentoje. Rašo išdalytuose popieriaus lapuose.</p>	<p>Galima žaisti ir taip: išsiaiškinus žaidimo taisykles, kad skatintume ir sudomintume mokinius, pirmą kartą žaidžiant, galima išsirinkti vieną savanorį mokinį ir visiems apibūdinti jo išvaizdą. Jį apibūdinančius žodžius rašome lentoje. Rašo mokytojas arba jau gerai mokantys rašyti vaikai. Jei nėra savanorių, mokytojas būna tuo, kurį mokiniai bando apibūdinti. Tačiau kartu mokytojas kontroliuoja situaciją ir nukreipia mokinius tinkamu keliu – padeda nuosekliai apibūdinti žmogaus išvaizdą. Toliau šį žaidimą mokiniai gali žaisti tarpusavyje. Jei mokiniai gerai moka kalbą, mokytojas gali išdalyti ir popieriaus lapus, kuriuose mokiniai fiksuotų klasės draugo apibūdinimą.</p> <p>Susiskirstymas poromis. Mokytojas gali paruošti popieriukus, kuriuose skirtingi skaičiai, paveikslukai, šypsenos ir pan. Pagal vienodus ženklus sudaromos poros. Naudingiau, kai mokiniai palieka savo komforto zoną ir pradeda dirbti su visai kitu klasės mokiniu, ne tik su tuo, su kuriuo sėdi.</p>
<p>Apibūdiname žmogų pagal išvaizdą raštu ir žodžiu. KU ir KR užduotys. 13 min.</p>	<p>Mokytojas pristato užduotis: *„Ant popieriaus lapo nupiešk savo mamą kaip pasakos herojė“ (17 psl.). „Dabar prisimink, kaip atrodo Tavo mama“ (16 psl.). Mokytojas perskaito užduoties sąlygas. Galima pateikti kelias iliustracijas šių herojų, kuriuos siūloma mokiniams nupiešti. Mokiniai vizualiai matys, kuo skiriasi karžygė nuo nykštukės ir pan.</p>	<p>Mokiniai raštu atlieka užduotį. Mokiniai piešia.</p>	<p>Šias užduotis galima kūrybiškai diferencijuoti ir skirti ne tik atsižvelgiant į mokinių kalbos mokėjimo lygį, bet ir į jų kūrybiškumą.</p>
<p>Pamokos aptarimas, išvertinimas. 7 min.</p>	<p>Mokytojas kviečia mokinius pristatyti darbus. Klausoma, kas buvo sunkiausia?</p>	<p>Mokiniai perskaito savo parašytus tekstus. Žodžiu papasakoja apie piešinius.</p>	<p>Galima pasiūlyti mokiniams, kurie atliko užduotį raštu, atlikti kūrybinę piešimo užduotį namuose, motyvuojant tuo, kad mokslo metų pabaigoje klasėje bus surengta piešinių paroda. O piešusiems mokiniams galima pasiūlyti rašto užduotį atlikti namuose, padedant tėveliams.</p>

III PAMOKA

Šeima ir giminės yra puiku!

Žmogaus būdo apibūdinimas (18–19 psl.)

PAMOKOS ELEMENTAI	MOKYTOJO VEIKLA	MOKINIŲ VEIKLA	PASTABOS
Įvadinis pokalbis.	Pasisveikinama su mokiniais. Pasiteiraujama apie jų nuotaikas, savijautą.	Pasisveikina, papasakoja, kaip jie laikosi.	Užmezgamas ryšys su mokiniais, palaikomas emocinis ryšys.
Pristatoma pamokos tema – žmogaus apibūdinimas pagal būdo bruožus. Pamokos tikslai ir uždaviniai. 5 min.	Mokytojas pristato mokiniams pamokos tikslą – <i>išmokyti apibūdinti žmogų pagal būdo bruožus.</i> Nurodo pamokos uždavinius: <ul style="list-style-type: none"> • <i>suvokti, kas yra žmogaus būdo bruožai ir kaip jie atsiskleidžia,</i> • <i>suprasti, kokie požymiai (veikla, sprendimai, poelgiai) rodo būdo bruožus,</i> • <i>prisiminti būdo bruožus atskleidžiančius būdvardžius ir veiksmažodžius,</i> • <i>toliau ugdyti nuoseklaus minčių dėstymo gebėjimus,</i> • <i>mokytis žmogų palyginti su tikrovės dalykais (metaforinio kūrybiško mąstymo),</i> • <i>supažindinti su lietuvių kalbos palyginimais.</i> 	Mokiniai diskutuoja, kokia žmogaus veikla ir sprendimai atskleidžia jo būdo bruožus. Kas rodo, kad žmogus drąsus, geras, išmintingas, budrus ir panašiai.	Mokinių diskusiją siūloma organizuoti per jų asmeninę patirtį. Mokytojas gali papasakoti apie savo šeimos nario (vyro, žmonos, mamos, tėtės, sūnaus, dukros) būdo bruožus, kaip juos jis atpažino.
Metaforinio mąstymo ugdymas. Būdo bruožų sampratos stiprinimas. Leksikos fondo plėtra. Žaidimas „Kas jis ar ji būtų, jeigu būtų gyvūnas arba paukštis“.	Skaitoma žaidimo užduotis (18 psl.). Mokytojas paaiškina taisykles. Analizuojamas žaidimo pavyzdys. Mokiniai klausiami, ar viską suprato. Pasidalijama vaidmenimis. Žaidimo tikslas – <i>metaforinio mąstymo, kaip kūrybiškumo pamato, ugdymas.</i>	Mokiniai atidžiai klausosi. Atsako į mokytojo klausimus. Skaito pavyzdį, kaip žaisti žaidimą „Kas jis ar ji būtų, jeigu būtų gyvūnas arba paukštis“.	Mokytojas turi įvertinti, kokia emocinė atmosfera yra klasėje, kokie santykiai vyrauja tarp klasės mokinių: ar jie draugiški, ar iniciatyvūs, veiklūs ir aktyvūs, o gal atvirkesčiai – pasyvūs, nedrąsūs ir tarpusavyje sunkiai sutariantys. Nuo to priklauso, ar žaidimo vedėjas bus mokinys, ar pats mokytojas. Įvertinęs klasės padėtį mokytojas turi pasidomėti, ar yra norinčių būti vedėjais. Jei yra keli savanoriai, reikėtų traukti mokytojas gali pabūti vedėjas ir taip skatinti aktyviau dalyvauti kitus. Mokytojas gali papildyti savo nuožiūra dalykų, su kuriais lyginamas žmogus, sąrašą arba skatinti mokinius sugalvoti savo variantus. Tokiu būdu mokiniai vis labiau įtraukiami į kūrybiškumo procesą.

<p>Apibūdiname žmogų pagal būdo bruožus raštu ir žodžiu. (KU ir KR) 15 min.</p>	<p>Remiantis žaidimo išpūdžiais toliau diskutuojama, kaip atsiskleidžia žmogaus būdo bruožai.</p> <p>Kokia veikla rodo darbštumą?</p> <p>Aptariamoms užduotys:</p> <p>* „Ant popieriaus lapo nupiešk, ką dirba darbščiausias Tavo šeimos narys“ (19 psl.).</p> <p>„Aprašyk šeimos nario ar narės būdą“ (19 psl.).</p>	<p>Mokiniai aptaria taikliausius savo draugų apibūdinimus.</p> <p>Skaitomi klausimai, padėsiantys apibūdinti šeimos nari (psl. 19).</p> <p>Atliekama užduotis raštu.</p> <p>Piešiamas piešinys.</p>	<p>Mokytojas turi atkreipti dėmesį į tai, kad rašant reikia pagrindimo – kas rodo, kad žmogus yra geras, darbštus, drąsus ir pan.</p> <p>Pradedami ugdyti vaizdingos kalbos pradmenys: siūloma tekste (o ir piešiant) surasti tinkamą palyginimą aprašomam ar piešiamam žmogui. Prieš piešiant vaikams siūloma pagalvoti, kokia piešinio detalė atskleis žmogaus darbštumą. Gal tai judesys, gal įrankis ar priemonė, gal piešinio situacija (sodas, daržas, statybos ir pan.).</p>
<p>Pamokos aptarimas, įsivertinimas. 10 min.</p>	<p>Mokytojas kviečia mokinius pristatyti darbus.</p> <p>Klausiama, kas buvo sunkiausia?</p>	<p>Mokiniai perskaito savo parašytus tekstus.</p> <p>Žodžiu papasakoja apie piešinius.</p>	<p>Galima pasiūlyti mokiniams, kurie atliko užduotį raštu, atlikti kūrybinę piešimo užduotį namuose, motyvuojant tuo, kad mokslo metų pabaigoje klasėje bus surengta piešinių paroda. O piešusiems mokiniams galima pasiūlyti rašto užduotį atlikti namuose, padedant tėveliams.</p>

IV PAMOKA

Šeima ir giminės yra puiku!

Žmogaus pomėgių apibūdinimas. Pasakojimas apie šeimą (20–26 psl.)

PAMOKOS ELEMENTAI	MOKYTOJO VEIKLA	MOKINIŲ VEIKLA	PASTABOS
Įvadinis pokalbis.	Pasisveikinama su mokiniais. Pasiteiraujama apie jų nuotaikas, savijautą.	Pasisveikina, papasakoja, kaip jie laikosi.	Užmezgamas ryšys su mokiniais, palaikomas emocinis ryšys.
<p>Pristatoma pamokos tema – žmogaus apibūdinimas pagal pomėgius. Pamokos tikslai ir uždaviniai. Rengiamės aprašyti šeimą. 7 min.</p>	<p>Mokytojas pristato mokiniams pamokos tikslą – <i>sukurti pasakojimą apie šeimą – jos narius, jų išvaizdą, būdo bruožus ir pomėgius.</i></p> <p>Nurodomi pamokos uždaviniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>prisiminti pagal kokius tris požymius galima apibūdinti žmogų (šeimą),</i> • <i>aptarti, kaip suprantami žmogaus pomėgiai, kokių jų būna,</i> • <i>papildyti leksikos fondą veiksmažodžiais, reiškinčiais pomėgius,</i> • <i>išmokti pasakojimo struktūros,</i> • <i>sužinoti apie lietuvių tradicinį instrumentą – kankles.</i> <p>Mokiniams užduodami klausimai, pagal kokias tris požymių grupes apibūdiname žmogų. Prašoma prisiminti, kaip mokiniai pasakojo apie savo šeimos narių išvaizdą, būdo bruožus. Kodėl žmogaus žodinis portretas būtų nebaigtas, jei jame nebūtų atspindėti žmogaus pomėgiai? Kas yra pomėgis? Kokių pomėgių būna? Ką pomėgis gali pasakyti apie žmogų? Skaitomas įvadinis tekstas (20 psl.).</p> <p>Kuo ypatingas Balto pomėgis?</p>	<p>Mokiniai pakartoja, pagal kokius tris požymius apibūdinamas žmogus.</p> <p>Atsako į klausimus.</p> <p>Aptaria Balto pomėgį.</p>	<p>Mokytojas šią temą gali plėsti per asmeninę vaikų ir savo patirtį: papasakoti apie savo ir savo šeimos pomėgius.</p> <p>Taip pat mokytojas gali inicijuoti diskusiją apie lietuviškus pomėgius.</p> <p>Pristatant kankles, galima atkreipti dėmesį į tai, kad jos nupieštos ant lietuviško pašto ženklų. Kas turi pomėgį rinkti pašto ženklus? Kokius dalykus dar kolekcionuoja mokiniai? Galima pasiūlyti surengti kolekcijų parodėlę su sąlyga, kad jų aprašus parengs patys mokiniai. Kaip daromi aprašai, galima pasimokyti per ekskursiją į muziejų ar galeriją.</p>

<p>Pomėgių aprašymas ir piešimas (KR ir KU) 20 min.</p>	<p>Perskaitomas pomėgių sąrašas (21 psl.). Klausiama, ar visus žodžius mokiniai suprato. Rengiamasi KR ir KU užduotims. Paaiškinami šių užduočių žingsniai. Skiriama užduotis nupiešti savo pomėgį (21 psl.). Kitiems skiriama užduotis aprašyti šeimos pomėgius (23 psl.). Perskaitomas arba klausomas eilėraštis apie pomėgius „Skersgatvio palangės“ (24 psl.). Klausimais patikrinama, kaip mokiniai suprato tekstą. * Siūloma iliustruoti eilėraščių.</p>	<p>Skaito pomėgių sąrašą. Aptaria pomėgių sąrašą. Pasako savo nuomonę apie eilėraščių. Pagal pasirinkimą mokiniai arba piešia savo pomėgį ir jį įvardija raštu, arba iliustruoja eilėraščių. Aprašo šeimos pomėgius.</p>	<p>Mokiniai turėtų pasidalyti savo išpūdžiais, emocijomis, taip būtų sudaroma tinkama atmosfera tolesniam darbui. Mokytojas paaiškina, ką reiškia žodis <i>ilustruoti</i>.</p>
<p>Pasakojimo struktūra. Pasirengimas ir pasakojimo (piešinio) apie šeimą kūrimas (KR ir KU) 15 min.</p>	<p>Rengiamasi rašyti pirmą pasakojimą. Mokytojas paaiškina, kokią struktūrą turi kiekvienas pasakojimas. Ką reiškia pasakojimo pradžia – įvadas į pasakojimo temą. Kokia turi būti pasakojimo pabaiga. Užduodami klausimai: Ką pasakysite apie savo šeimą pasakojimo pradžioje? Kokias žinias papasakosite apie savo šeimą pasakojimo eigoje? Kaip pabaigsite pasakojimą? Mokiniams skiriamos užduotys. *„Nupiešk savo šeimą“ (26 psl.). „Aprašyk savo šeimą“ (25 psl.).</p>	<p>Mokiniai atsako į klausimus, kad pradžioje pristatys savo šeimą, jos narių skaičių, vardus. Pasakojimo dėstyme aprašys kiekvieną šeimos narį pagal išvaizdą, būdo bruožus, pomėgius. Pabaigą parašyti jiems padės Sapno pristatomos galimos pasakojimo pabaigos (25 psl.). Mokiniai atlieka užduotis.</p>	<p>Šeimos portretą galima piešti ir ant didelio popieriaus lapo. Mokytojas turėtų priminti, kad mokiniai ne tik turi nupiešti, bet ir turės pristatyti piešinį, vadinas, turi apgalvoti, ką, kaip ir kodėl pavaizdavo šeimos portrete. Kaip jame atsispindi šeimos narių išvaizda, būdo bruožai (šypsena, pvz., rodo linksmumą) ir pomėgiai (gal tėtis laiko teniso raketę ar meškerę ir pan.). Ši užduotis skatina tobulinti kalbėjimo įgūdžius. Pristatant šeimos narių portretą taip pat reikia atkreipti vaikų dėmesį, kad turi būti išlaikyta pasakojimo struktūra. Vertinamas ne tik piešinys, bet ir gebėjimas kalbėti, pristatyti darbą, aiškiai, sklandžiai, taisyklingai, nuosekliai reikšti savo mintis.</p>
<p>Pamokos aptarimas, išivertinimas. 3 min.</p>	<p>Mokytojas kviečia mokinius pristatyti darbus. Mokytojas identifikuoja problemas. Mokytojas kitai kūrybiškumo pamokai skiria užduotį, kurią galima atlikti tik namuose su tėveliais „Pasiruošk pasakoti savo giminės istorija“ (27 psl.). Tiems mokiniams, kurių rašymo įgūdžiai menki arba jie visai nerašo, galima pasiūlyti, kad lentelę užpildytų šeimos nariai. Svarbu, kad vaikas pasikalbėtų apie šeimos istoriją su artimaisiais. Mokiniams pasiūloma į kitą pamoką atsinešti senų šeimos nuotraukų ar šeimai svarbių daiktų, kurie susiję su šeimos istorija (suvenyrų, smulkmėnų, kurios priklausė kokiam nors šeimos nariui ir pan.). Patikrinama, kaip mokiniai suprato užduotį namuose.</p>	<p>Skaitomi mokinių parašyti tekstai. Pristatomi piešiniai ir pasakojama apie juos. Mokiniai pasako, kaip jie suprato užduotį namuose.</p>	<p>Galima pasiūlyti mokiniams, kurie atliko užduotį raštu, iliustruoti eilėraščių namuose, galbūt aptarus jį su šeimos nariais, o piešusiems mokiniams galima pasiūlyti rašto užduotį atlikti namuose, padedant tėveliams.</p>

V PAMOKA

Šeima ir giminės yra puiku!

 Giminės istorija. Pasakojimas *laike* (27–33 psl.)

PAMOKOS ELEMENTAI	MOKYTOJO VEIKLA	MOKINIŲ VEIKLA	PASTABOS
Įvadinis pokalbis.	Pasisveikinama su mokiniais. Pasiteiraujama apie jų nuotaikas, savijautą.	Pasisveikina, papasakoja, kaip jie laikosi.	Užmezgamas ryšys su mokiniais, palaikomas emocinis ryšys.
Pristatoma pamokos tema – kursime giminės istoriją. Pamokos tikslai ir uždaviniai. 5 min.	<p>Mokytojas pristato mokiniams pamokos tikslą – <i>sukurti šeimos istoriją</i>.</p> <p>Nurodomi pamokos uždaviniai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>pakartoti pasakojimo kūrimo struktūrą,</i> • <i>pakartoti empiriškai suvoktus formaliuosius teksto kūrimo dalykus (pastraipą, sakinio rašybą),</i> • <i>suvokti, kas yra pasakojimas laike,</i> • <i>mokyti istorinio mąstymo (praeities sampratos).</i> <p>Mokinių klausama, kas yra istorija? Ką apie praeitį jie sužinojo atlikdami užduotį namuose? Kuo pasakojimas apie šeimą skirsis nuo giminės istorijos? Kaip jie supranta sąvoką <i>praeitis</i>?</p>	<p>Mokiniai atsako į klausimus. Dalyvauja diskusijoje.</p> <p>Parodo savo šeimos ir giminės praeities nuotraukas, su šeimos istorija susijusius daiktus.</p>	<p>Mokytojas taip pat gali atsinešti su jo šeimos istorija susijusių daiktų ar nuotraukų. Tai sukurtų atvirumo ir pasitikėjimo atmosferą klasėje.</p>
Žaidimas „Atpažink praeitį“. (PU) 5 min.	Mokytojas pristato žaidimą „Atpažink praeitį“, paaiškina žaidimo taisykles (28 psl.).	Atliekama užduotis, mokiniai motyvuoja, kodėl vienus paveikslukus priskyrė praeičiai, o kitus dabarčiai.	Šį žaidimą mokytojas gali žaisti ir su kitais paveikslukais – kortelėmis, vaizduojančiais ateitį ir praeitį, juos pasigaminęs arba pagaminęs su vaikais per darbelių ir projektų pamokas. Žaidimą galima žaisti kaip lotą. Paveikslukus – korteles parinkti tokius, kurie atspindėtų lietuviškas realijas.

<p>Pasakojimo struktūra. Pasirengimas rašyti giminės istoriją ir piešti giminės įvykius praeityje ir dabartyje (pasakoti vaizdais). (PU) 10 min.</p>	<p>Skaitoma Sapno giminės istorija arba klausomasi garso įrašo (30–31 psl.). Paprastai ir suprantamai paaiškinami jo giminės vardai, gyvenamųjų vietovių pavadinimai. Mokinių klausama, ar jie visus žodžius suprato. Aiškinamasi, kas Sapno istorijoje yra dabartis, o kas praeitis. Klausama, kokie veiksmožodžiai (veiksmai) rodo, kad įvykiai buvo? O kokie, kad įvykiai vyksta dabar? Taip atkreipiamas mokinių dėmesys į praeities raišką – būtuosius laikus. Atkreipiamas dėmesys į Sapno giminės istorijos struktūrinę dalį.</p>	<p>Mokiniai atidžiai klauso. Atsako į klausimus. Diskutuoja.</p>	<p>Kad palengvintų mokiniams būsimą užduotį, mokytojas gali pats trumpai paaiškinti, kad praeities raišką atlieka pirmiausia veiksmožodžių būtieji laikai. Geriau aiškinti be teorinių dalykų: yra – buvo; gyvena – gyveno ir pan. Besiruošiantiems piešti reikėtų padėti pasiūlant sugalvoti, kaip praeitį pavaizduoti piešinyje? Kokie tai galėtų būti atributai? Pavyzdžiui, arklys – mašina; daugiaaukštis – maža trobelė; šiuolaikiniai drabužiai – senovinė apranga ir pan.</p>
<p>Giminės istorijos kūrimas. Praeities ir dabarties giminės įvykio piešimas. 15 min.</p>	<p>Mokytojas paaiškina užduotį (29 ir 32 psl.). Klausama, ar mokiniai suprato užduotį.</p>	<p>Mokiniai atsako, ar jie užduotį suprato. Atlieka užduotį.</p>	<p>Tai pirmas sudėtingesnis rašto darbas tiems mokiniams, kurie jau moka rašyti. Kad padrasintų ir palaikytų mokinius, mokytojas turi būti pasiruošęs būti „greitąja pagalba“.</p>
<p>Pamokos aptarimas, išvertinimas. 10 min.</p>	<p>Mokytojas klausia, kaip sekėsi atlikti užduotį, kas buvo sunkiausia, ar buvo įdomu. Kviečia mokinius išvertinti.</p>	<p>Vaikai pristato piešinius ir rašto darbus. Pirmiausia skaito savanoriai.</p>	<p>Mokytojas gali ir surinkti mokinių darbelius bei kiekvienam jų, pagal darbo kokybę, parengti rekomendacijas tolesniam kūrybiškumo ugdymo progresui. Ir, žinoma, kiekvieną PAGIRTI! Pagal tai, kaip mokiniai išvertino, mokytojas gali atlikti savirefleksiją.</p>

Pateikti pirmos temos detalūs planai iš esmės gali būti pavyzdys ir kitoms temoms, pateiktoms knygoje *Kelionė į Lietuvą. Kūrybiškumo knyga*.

Stebuklinga kelionė į Lietuvos sostinę Vilnių

Ši tema skirta kurti pasakojimą apie aplinką.

Temos tikslas – kūrybiškumo sampratos ir gebėjimų lavinimas, aprašant objektą (pastatą).

Temos uždaviniai:

1. Ugdyti gebėjimus, svarbius kūrybiškumui: mokytis atidžiai stebėti aplinką, pamatyti ir mokėti palyginti įvairias aplinkos detales.
2. Mokyti pamatyti ir aprašyti objekto *bendrą vaizdą* ir jo santykį su erdve (didelis, mažas, aukštas, žemas ir t. t.).
3. Mokyti kūrybiškumui svarbaus savo požiūrio reiškimo (kodėl man patinka / nepatinka) ir jo argumentavimo.
4. Toliau lavinti kalbos vaizdingumo ir įtaigumo įgūdžius.
5. Toliau lavinti metaforišką mąstymą ir gebėjimą kūrybiškai lyginti (pastato dalių ir žmogaus kūno dalių palyginimas).
6. Toliau lavinti epitetų vartojimą, spalvų „pamatymą“ ir panaudojimą pasakojime.
7. Toliau plėtoti fantaziją ir formuoti kūrybinį mąstymą bei gebėjimą savarankiškai sukurti išskirtinumą bei jį apibūdinti lietuvių kalba (žaidimas „Mano fantazijos miestas“).
8. Toliau mokyti nuoseklumo reiškiant mintis.
9. Toliau mokyti pasakojimo struktūros.
10. Pakartoti leksiką, kuri susijusi su aplinkos apibūdinimu, spalvų pavadinimus, vietovių ir pastatų pavadinimus.
11. Integruotai suteikti lituanistinių žinių (Vilniaus miesto svarbiausi bokštai ir kita architektūra, Lietuvos vėliava ir herbas, kunigaikštis Gediminas, Valdovų rūmai, legenda apie šv. Onos bažnyčią).

Temos trukmė 190 min. (keturios pamokos po 45 min.).

Mokymo priemonės iš esmės tos pačios kaip ir mokant pirmos temos, tik žaidimui „Mano fantazijos miestas“ reikės didelio popieriaus lapo (A2–A3 formato). Jei yra kompiuteris ir internetas, galima parinkti trumpų siužetų, kuriuose, filmuojant architektūrą, kamera juda tolyn–artyn, aukštyn–žemyn.

Internetiniai ištekliai:

<http://geografija.lt/2009/10/multimedia–prezentacijos/> (Lietuvos geografijos mokytojų asociacijos parengti įvairūs skaidrių pristatymai, kuriuos galima panaudoti mokant pastato aprašymo ir perspektyvos sampratos).

<http://www.viv.lt> (virtuali kelionė po Vilnių).

Pirma pamoka (34–37 psl.) skirta temos tikslams ir uždaviniams aptarti (skyrus „Mokausi pasakoti apie aplinką“) ir spalvų pavadinimams mokytis „Mus supa spalvos. Mokausi spalvų“. Integruotai suteikiama žinių (ar jos pakartojamos) apie Lietuvos vėliavą ir herbą.

Pamokos pradžioje, perskaičius įvadinį tekstą (36 psl.), reikia pasikalbėti su mokiniais, kas yra valstybinė atributika. Galima to paklausti mokinių, kad jie išvardytų atributiką savo nuožiūra. Tai būtų sužadinimas ir pasiruošimas tolesniam darbui pamokoje. Mokytojui reikėtų susieti tekstą ir mokinių įžvalgas. Galimi klausimai: *kokių šalių vėliavas žino mokiniai? Kokią funkciją atlieka vėliavos? Ką simbolizuoja Trispalvės spalvos?*

Šioje pamokoje mokiniai kartu su Mergaite lankosi Vilniuje (įvadinis tekstas 34 psl.), todėl tikslinga trumpai papasakoti (priminti) mokiniams, kad Vilnių įkūrė kunigaikštis Gediminas.

Antra pamoka (38–42 psl.) yra skirta objektui ir jo bendram vaizdai aprašyti „Mokausi pasakoti apie pastatą“ ir „Mokausi apibūdinti *bendrą vaizdą*“. Pamokoje galima paašškinti architektūros sąvoką, kuo skiriasi veiksmoždziai *projektuoti* ir *statyti*.

Atliekant užduotį „Mano fantazijos miestas“ (39 psl.) reikėtų kuo didesnio popieriaus lapo. Reikia nepamiršti, kad kiekvienas mokinyš, nupiešęs savo pastatą turi apibūdinti jo *bendrą vaizdą* (didelis, aukštas, mažas, ilgas, medinis, mūrinis, raudonas, juodas, baltas ir pan.). Šį žaidimą galima žaisti komandomis (tada reikės kelių didelio formato popieriaus lapų). Mokytojas turėtų suskirstyti mokinius komandomis, pateikti popieriaus ir pieštukų, flomasterių. Reikia skirti laiko darbui atlikti ir pristatyti. Mokiniai tobulins grupinio darbo, bendradarbiavimo įgūdžius, o pristatydami darbus toliau tobulins kalbėjimo įgūdžius. Grupės gali įvertinti vieni kitų darbus. Motyvuojant mokinius svarbu po pamokos rasti būdų piešinių eksponuoti klasėje ar kitoje tėvams atviroje erdvėje, kad mokiniai galėtų apie jį papasakoti savo artimiesiems, kai jie ateis į mokyklą.

Rengiantis atlikti kūrybines užduotis „Aprašyk pastato *bendrą vaizdą*“ (40 psl.) ir „Nupiešk namą, kuriame gyveni“ (41 psl.) mokytojas gali parodyti vaikams parengtą skaidrių pristatymą – Lietuvos ir kitų šalių išskirtinius pastatus, pradedant mediniais namais ir baigiant stiklo ir metalo konstrukcijomis. Vizualumas skatintų fantaziją ir kūrybišką atmosferą klasėje. Prieš atliekant užduotį „Aprašyk pastato *bendrą vaizdą*“ mokytojas turi padėti mokiniui pasirinkti pastatą. Žemesnį kalbos mokėjimo lygį turintiems mokiniams nerekomenduojama aprašyti nuotraukų. Jų užduotis turi būti supaprastinta – pasiūlomas aprašyti labai elementarus pastatas.

Skiriant laisvalaikio užduotį „Nupiešk stebuklingą namą“ (41 psl.) ir siekiant jos paveikumo, kad mokiniai drąšiau ir labiau motyvuotai kurtų, mokytojas gali pateikti pavyzdžių – kontrastų, kuo jo namas skirtųsi nuo Protėvio Balto namo. Svarbu akcentuoti stebuklingų, fantastinių dalykų priešpriešą / skirtumus su realiais daiktais ir reiškiniiais.

Trečia pamoka (42–43 psl.) „Mokausi pasakoti apie detales“ skirta detalėms pamatyti ir aprašyti, nuosekliai dėstant savo mintis. Į tai reikia dar kartą atkreipti mokinių dėmesį, aptariant šios pamokos tikslus: nuo visumos prie detalių, nuo apačios į viršų ir pan.

Žaidžiant žaidimą „Kuo daugiau detalių“ (42 psl.), kad žaidimas būtų įdomesnis, galima žaisti ir kitaip. Mokinius suskirstyti į dvi komandas. Viena komanda gauna popieriaus ir flomasterių, kita – pasakoja, kaip atrodo mokykla, apibūdina sienų spalvas, langus ir t. t. Pirmoji komanda stengiasi fiksuoti apibūdinimus, piešdami popieriaus lapuose. Vėliau komandos pasikeičia. Baigus žaisti, parodomi piešiniai. Visi draugiškai juos įvertina.

Prieš atliekant užduotį „Aprašyk Tau patinkančio pastato *detales*“ (43 psl.) mokytojas turėtų priminti, kad svarbu išlaikyti nuoseklumą. Jeigu reikia, mokiniams priminti šiai užduočiai atlikti reikalingus žodžius.

Ketvirta pamoka (44–49 psl.) „Mokausi išreikšti savo nuomonę“ ir „Mokausi pasakoti apie pastatą“ skirta ugdyti asmeninio santykio raišką (reikšti argumentuotą nuomonę) ir aprašyti pastatą derinant tris komponentus (*bendrą vaizdą*, detales, asmeninį santykį).

Prieš pradedant atlikti užduotį „Nupiešk ir aprašyk savo pasirinktą pastatą“ (46 psl.) mokytojui reikia pasikalbėti su mokiniiais. Mokiniai turėtų žodžiu pasidalyti atsakymais į pateiktus klausimus („Pirmas žingsnis – pradžia“). Lentoje mokytojas gali užrašyti mokinių

atsakymus. Galima pateikti ir tam tikrą planelį, ką po ko aprašyti. Kūrybiškumui ugdyti aprašymą galima susieti su žvilgsniu (regos pojūčiu): ar iš pradžių aprašoma, kas yra arčiau, ir tolsta žvilgsnis, ar iš tolimos artėja. O gal žvilgsnis kyla iš apačios į viršų? Reikia pasiūlyti mokiniams tai įsivaizduoti arba, jei yra galimybė, parodyti kokį nors nufilmuotą siužetą, kai kamera juda įvairiomis kryptimis, iš viršaus į apačią, ar atvirkščiai, tolsta, artėja. Mokiniai turi sąmoningai siekti išlaikyti minčių nuoseklumą kurdami tekstą. Jei klasėje yra daugiau gerai kalbą mokančių mokinių, galima pradėti kurti tekstą kartu. Pavyzdžiui, pasirinkti žvilgsnį, judantį iš arčiau į tolį (pirmiausia detalės, paskui bendras vaizdas). Pirmus sakinius mokytojas parašo lentoje. O toliau leidžiama kurti savarankiškai. Tai būtų puikus pavyzdys ir pamatas tolesniam savarankiškam kūrybiniam darbui, gera pagalba mokiniams, nežinantiesiems „nuo ko pradėti“. Mokytojas taip pat akcentuoja, kad pasakojimo struktūra turi būti išlaikyta.

Kol vieni mokiniai aprašo pastatą, silpnesnių rašymo įgūdžių mokiniai taip pat gauna sunkią užduotį – parašyti ekskursijos po Vilnių maršrutą (48 psl.). Iš esmės tai yra perrašymas pavadinimų, kurie yra pateikti šios temos tekstuose, juos, žinoma, susirandant tekste savarankiškai. Mokytojas turi labai gerai šią užduotį išaiškinti ir įsitikinti, kad vaikai ją suprato ir yra pajėgūs atlikti.

Aptariant pamokos užduotis, prieš baigdamas darbą mokytojas turi paprašyti, kad į kitą pamoką vaikai atsineštų atvirlaiškį, pašto ženklą ir adresą to žmogaus, kuriam norėtų (geriausiai į Lietuvą) parašyti laišką.

Nuotyčiai Vilniuje

Ši tema skirta rašytinei ir sakytinei komunikacijai mokytis.

Temos tikslas – rašytinių ir saktinių komunikacijos gebėjimų (dialogo, laiško, trumposios žinutės) ir jų žanrinės raiškos mokymas.

Temos uždaviniai:

1. Mokyti komunikavimo raštu žanrų – laiško ir trumposios žinutės kūrimo.
2. Mokyti kūrybiško dialogo.
3. Ugdyti kalbos etiketo įgūdžius.
4. Toliau lavinti kalbos vaizdingumo ir įtaigumo įgūdžius.
5. Supažindinti su sinonimijos reiškiniu kalboje.
6. Mokyti tikslios ir glaustos minčių raiškos.
7. Toliau plėtoti fantaziją ir formuoti kūrybinį mąstymą bei gebėjimą savarankiškai sukurti išskirtinumą bei jį apibūdinti lietuvių kalba (žaidimas „Klauseiva ir Visažineiva“).
8. Ugdyti sąvokinį mąstymą lietuvių kalba (informacija, jausmai, įspūdžiai, santykiai).
9. Integruotai suteikti lituanistinių žinių (istoriniai ir kultūriniai Vilniaus miesto objektai ir paminklai, kunigaikštis Mindaugas, Vilniaus troleibusas).

Temos trukmė 135 min. (trys pamokos po 45 min.).

Mokymo priemonės iš esmės tos pačios kaip ir mokant pirmos temos.

Internetiniai ištekliai:

<http://viduramziu.istorija.net/kunigaiksciai.htm> (informaciją galima panaudoti, kai analizuojamas Sapno laiškas kunigaikščio Gedimino ir karaliaus Mindaugo paminklams).

Pirma pamoka (50–56 psl.) „Mokausi bendrauti“ ir „Be adreso nerastume vieni kitų. Mokausi užrašyti adresą“ yra skirta formuoti pradinukų supratimą, kas yra komunikacija, kokie jos žanrai, kodėl ji tokia svarbi žmogaus gyvenime. Skaitomas tekstas arba klausomasi įrašo apie tai, kaip Mergaitė ir Sapnas pasiklydo mieste, ir tik komunikacijos gebėjimai padėjo jiems rasti kelią pas Tetą (50–51 psl.). Teksto tikslas yra paveikti mokinius emociškai, kad jie suvoktų komunikacijos sąvoką per asmenines emocijas. Todėl šios temos tekstas yra ilgas ir sudėtingas. Mokytojas, atsižvelgdamas į klasės lygį, turėtų paaiškinti sunkesnius žodžius ir sąvokas. Mokytojas turi paaiškinti, kad komunikacija yra ir rašytinė, ir sakytinė. Mokiniai gali modeliuoti situaciją, kas padeda pasiklydus. Tokiu būdu jiems paaiškėja, kad ir rašytinė komunikacija (nuoroda į Turizmo informacijos centrą), ir sakytinė komunikacija (dialogas su policininku) išsprendžia problemą. Mokytojas gali užduoti klausimus: *kaip mokiniai supranta komunikaciją? Koks yra kalbos vaidmuo komunikacijoje?* Mokiniais reikia suprantamai paaiškinti, kodėl svarbu kalbėti arba rašyti taip, kad pasiektum tokių tikslų, kokių nori.

Šioje pamokoje mokiniai supažindinami su sinonimais, atkreipiant dėmesį, kiek daug galimybių yra kalboje pavadinti judėjimą. Galima užduoti klausimą, *kokių žodžių, reiškiančių judėjimą, mokiniai žino?*

Rengiantis atlikti užduotis „Parašyk atvirlaiškį į Lietuvą“ (55 psl.) ir „Jei turi mobilųjį telefoną, parašyk trumpąją žinutę artimam žmogui ir palinkėk geros dienos“ (56 psl.), mokytojas turėtų sužadinti mokinių motyvaciją, norą aktyviai dirbti pamokoje. Klausimai pokalbiui: *kodėl žmonės rašo laiškus?* (dalijasi savo jausmais, emocijomis, patirtimi, įvykiais). *Kada rašo laiškus?* (norėdami informuoti, palaikyti ryšį, kai yra toli nuo artimųjų, nori susisiekti su jais). *Kam rašo laiškus?* (draugams, tėvams, mylimiesiems, Kalėdų Seneliui ir t. t.). *Kada ir kodėl siunčia atvirlaiškius?* (būdami kitoje šalyje siunčia atviruką su tos šalies atvaizdu savo draugams, norėdami pasveikinti ir t. t.) *Ar žmonės dar rašo laiškus ranka, ar rašomi laišškai tik elektroniniai? Ar esate gavę ranka rašytą laišką? Ar rašėte kam nors laišką? Ką žmonės rašo laiškuose?* Jei klasėje yra visai nemokančių rašyti mokinių, jie gali pamėginti perrašyti žinutę iš vieno mobiliojo į kitą.

Antra pamoka (55–59 psl.) „Bendravimo taisyklės. Mokausi pokalbio etiketo“ ir „Dialogas“ yra skirta dialogui kurti ir kalbos etiketo įgūdžiams formuoti.

Žaidžiant žaidimą „Klauseiva ir Visažineiva“ (58 psl.), kad vaikams būtų lengviau, galima lentoje pateikti „paruoštukų“, ko ir apie ką kodėlčiukai gali klausti. Pavyzdžiui, *ar saulė gali glostyti žmogų? Ar galima gerti lietų? Kodėl žalia žolė? Ar galima dainuoti po vandeniui?*

Užduotis „Užrašyk Mergaitės pokalbį su policininku“ (60 psl.) gali būti vaikams sunki. Mokytojas, atsižvelgdamas į klasės lygį, turėtų diferencijuoti užduotis – mažiau gebėjimų turintiems duoti užduotį „Pažymėk žmogų, kurio klaustum kelio“ (59 psl.).

Trečia pamoka (62–66 psl.) „Mokausi rašyti laišką“ yra skirta mokytis rašyti laišką. Su mokiniais galima pradėti nuo diskusijos apie tai, kad anksčiau, kai nebuvo mobiliųjų telefonų, žmonės rašydavo ne trumpąsias žinutes, o laiškus. Reikėtų pateikti informaciją, kiek laiko keliauja ranka rašyti laišškai iš miesto į miestą, iš vienos šalies į kitą. Kad jie yra gabenami traukiniais, lėktuvais, automobiliais ir paštininkai juos atneša į namus. Tada pakalbėti apie šiandienos populiariusius el. laiškus. Kokios teigiamos el. laiško pusės: greitai pasiekia, tikrai nebus pamestas, aiškus, suprantamas raštas ir t. t. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, kad ir el. laišškai turi išlaikę tam tikrą struktūrą, kurios reikėtų laikytis.

Perskaičius laišką Sapnui (63 psl.) reikėtų pakartoti, kas buvo Gediminas ir Mindaugas.

Analizuojant laiško struktūrą ir turinį, mokytojas turėtų labai paprastai išaiškinti sąvokas: *informacija* (žinios, naujienos apie įvairius įvykius, nutikimus), *įspūdžiai* (tai, kas labai patiko arba nepatiko, bet ko negali pamiršti dėl to, ką pamatei, išgirdai ar perskaitei), *jausmai* (ką jauti: ar tau liūdna, ar linksma, ar tu piktas, ar tau neramu ir pan.), *santykiai* (žinios apie kitus ir kitiems, su kuriais bendrauji).

Užduotį „Parašyk laišką savo draugui ar giminaičiui į Lietuvą ir papasakok apie kokią nors savo kelionę ir jos nuotykius“ (65 psl.) reikėtų skirti atsižvelgiant į klasės žinių ir gebėjimų lygį. Atsižvelgdamas į tai mokytojas savo nuožiūra sprendžia, ar šią užduotį skirti namuose atlikti, ar leisti rašyti laišką, išlaikant išmoktą struktūrą ir apimant turinio dalykus (informaciją, įspūdžius, jausmus, santykius), geriau mokama kalba.

Vilnietės Tetos kambario paslaptys

Ši tema yra skirta mokytis kurti stebuklingą istoriją su ir eilėraščių akrostiku.

Temos tikslas – fantazijos ir kalbinio žaidybiškumo lavinimas, kuriant stebuklingą istoriją ir eilėraščių.

Temos uždaviniai:

1. Per temos tekstus atverti mokinių fantaziją konkrečiai kūrybai ir sužadinti vaizduotę.
2. Mokyti pasakojimo konstravimo pagrindų (penkiakampė žvaigždė).
3. Sieti kūrybines idėjas su literatūriniais tekstais (eilėraščių) ir atpažįstamais tekstais (užduotis Veidrodžio pasakojime atpažinti pasaką „Snieguolė ir septyni nykštukai“).
4. Atskleisti kalbos žaidybiškumą (eiliavimą) ir eilėraščių pateikti kaip *žanrą*.
5. Ugdyti suvokimą, kad nuostabūs dalykai (kūrybiškumo šaltinis) glūdi mūsų kasdieninėje aplinkoje.
6. Integruotai suteikti lituanistinių žinių (pirmosios lietuviškos knygos autorius Martynas Mažvydas).

Temos trukmė 135 min. (trys pamokos po 45 min.).

Mokymo priemonės iš esmės tos pačios kaip ir mokant pirmos temos.

Internetiniai ištekliai:

<http://www.vaikams.lt/pasakos/> (pasakų svetainė; pasakas galima panaudoti pradinuko akiračiui plėsti ir intertekstualumo suvokimui lavinti).

www.ikimokyklinis.lt (metodiniai patarimai ir praktiniai pavyzdžiai, kaip dirbti su nerašančiais vaikais, t. y. kurti pasaką, piešti pasaką ir kt.).

Pirma pamoka (67–72 psl.) „Aš kuriu“, „Kasdieninė aplinka – fantazijos šaltinis“ ir „Stebuklingos daiktų istorijos“ skirta padėti mokiniui „pamatyti“ savo artimiausios aplinkos daiktus, juos suklasifikuoti pagal dalies – visumos principus ir atskleisti, kad jie gali būti kūrybiškumo šaltinis. Kūryba slypi tikrovėje, kuri mus supa, o įkvėpimas gali ateiti iš mūsų kultūrinės atminties (Veidrodžio pasakojimo ir „Snieguolės ir septynių nykštukų“ pasakos sąsajos).

Perskaičius Veidrodžio pasakojimą (70 psl.), mokytojas turi mokinių pasiteirauti, ar visi žodžiai suprantami. Galima lentoje užrašyti reikšminius pasakos žodžius (Veidrodžio paga-

minimas, turgus, Karalius, Snieguolė, Piktoji pamotė, Karalienė) ir, palengvinant užduotį, užrašyti planą, kas galėjo nutikti toliau; kaip veidrodis atsidūrė pas Tetą (nupirko, pagrobė piratai, išvadavo, padovanojo Protėvis Baltas ir pan.). Pasakojimo tęsinį galima kurti ir kolektyviai. Mokinių suvokimas kreipiamas pasakojimo konstravimo linkme: kas turi būti pasakojime? Pasakotojas (jei toks yra), vieta, laikas, veikėjai, įvykiai (lentelė 71 psl.).

Veidrodžio istorijos pasakojimo pabaigos rašymo lūkesčius galima diferencijuoti pagal vaikų gebėjimų ir kompetencijų lygius. Prasčiau kalbą mokantiems mokiniams skiriama daugiau pagalbos (prieš rašydami, jie gali papasakoti stebuklingos istorijos pabaigą). Kiti mokiniai rašo, dar kiti gauna užduotį suklasifikuoti mus supančios aplinkos daiktus (68 psl.). Jiems galima užduoti klausimą, *kuris iš daiktų galėtų būti stebuklingos istorijos įkvėpimo šaltinis?*

Antra pamoka (73–75 psl.) „Aš kuriu stebuklingą istoriją“ skirta mokyti pasakojimo turinio sudedamųjų dalių ir rašyti pirmą kūrybinį darbą, kuriame galima panaudoti fantaziją ir atskleisti vaizduotę.

Gera kalbą mokantys mokiniai savarankiškai rašo istoriją. Rašymo įgūdžių dar neturintys mokiniai piešia piešinį „Vaza ir stebuklinga gėlė“ (74 psl.).

Trečia pamoka (76–80 psl.) „Kuriu eilėrašį“ skirta kalbos žaidybiškumui – eiliavimui mokyti.

Perskaičius arba paklausius V. Palčinskaitės eilėraščio „Laikrodžių dirbtuvėlė“ ir įsitikinus, kad mokiniai suprato tekstą, reikėtų keliais žodžiais paaiškinti ir priminti mokiniams, kuo skiriasi eilėraštis nuo bet kokio kito pasakojimo. Akcentuoti, kad eilėraštis yra dažniausiai rimuotas kūrinys, kuriame atskleidžiami tam tikri išgyvenimai. Mokiniai turi gebėti skirti eilėraščius nuo kitų tekstų ir mokėti pasakyti bent minimalius tekstų skirtumus.

Prieš mokiniams kuriant eilėrašį (78 psl.), būtų naudinga, jei mokytojas sukurtų savo eilėraštuką su akrostiku, kūrybos procesą atspindėdamas lentoje. Tam pirmiausia reikia lentoje stulpeliu užrašyti raides, pvz.:

N
A
M
A
S

Ir laisvai eiliuoti, pradedant eilutės žodį užrašyta raide. Pvz.:

N– orėčiau statyti,		N– esamoje šaly,
A– ukštai ant kalniuko,		A– mbrazija vadinos ta šalis,
M– ažytį namelį	Arba	M– aža mergaitė augo,
A – ntanui – broliukui.		A– trodė ji laiminga visada,
S –tovės nameliukas!		S– ukūrus šalį šią pati!

Mokiniai pamatys, kad tai yra įveikiama, lentoje aiškiai bus pavaizduotas horizontalus tekstas / eilėraštis ir vertikalus žodis eilėraščio viduje. Tokio pobūdžio užduotis atskleidžia kalbos žaidybiškumą, atpalaiduoja fantaziją ir kognityviai moko skirti poezijos ir prozos tekstus.

Susitikimas su giminėmis Lietuvos kaime

Ši tema skirta dalykiniams tekstams ir pasakai kurti.

Temos tikslas – dalykinės (faktinės) informacijos pateikimas, fakto samprata, žanro reikalavimai (dalykinis tekstas, jo priešprieša – pasaka).

Temos uždaviniai:

1. Dalykinio (pasakojimo apie faktus) kūrimo pradmenys.
2. Faktų (informacijos) rinkimo ir klasifikavimo sampratos pradmenys.
3. Dalykinės informacijos klausymo, supratimo, interpretavimo, atpasakojimo įgūdžių pradmenys.
4. Žanro sąvokos plėtimas (kognityviai palyginami du žanrai: dalykinis pasakojimas – pasaka).
5. Gyvoji gamta, kitoks gyvenimo būdas (kaimo gyvenimas) – kūrybiškumo šaltinis.
6. Informacinio teksto kūrimo ypatumų ir žanro reikalavimų (tikslumas, aiškumas, paveikumas) pradmenys.
7. Pasakos kūrimo ypatumai ir žanro reikalavimų pradmenys (gėrio ir blogio kova, ypatingi įvykiai, veikėjai ir stebuklingi dalykai, kurie padeda nugalėti blogį).
8. Integruotai suteikti lituanistinių žinių (Liaudies buities muziejus Rumšiškėse, tradicinė lietuviška šventė – Užgavėnės).
9. Pakartoti leksiką, susijusią su kaimo ir gamtos gyvojo pasaulio dalykais.

Temos trukmė 135 min. (trys pamokos po 45 min.).

Mokymo priemonės iš esmės tos pačios kaip ir mokant pirmos temos. Taip pat galima pasirengti „Žodžių maišelį“, skirtą žaidimui „Valgoma–nevalgoma“. Galima panaudoti skaidrių apie naminius gyvūnus ir jų gyvenimo būdą pristatymą arba nuotraukų apie tai rinkinį.

Internetiniai ištekliai:

http://www.kalbosnamai.lt/gyvunu_spalvos/ (pažintinis žaidimas apie gyvūnų spalvas).

Pirma pamoka (81–89 psl.) „Dalijuosi informacija“ ir „Renku žinias“ yra skirta lavinti mokinių suvokimą – kas tai yra informacija, žinios, faktai, todėl pasitelkiamas *kitoks gyvenimo būdas* – kaimo gyvenimas. Įvadiniame tekste ryškinami gyvenimo būdo skirtumai: „*Jose buvo nufotografuoti nepanašūs į miesto gyventojų gyvenimą vaizdai. <...> žaižaruojančių reklamų, spalvingų parduotuvių vitrinų*“ (81 psl.). Mokytojas gali mokinių paklausti, *kuo skiriasi kaimo ir miesto gyvenimas? Kokie požymiai rodo, kad tai miesto gyvenimo faktai? O kokie – kad kaimo?* Tai leidžia mokiniams suprasti, kad tikrovę galima apibūdinti faktais – specialiomis žiniomis, kurios naudojamos (renkamos) konkrečiais tikslais – perduoti reikalingą *objektyvią* informaciją. Mokiniai mokomi atskirti, kas yra objektyvus faktas (žinia, informacija), kurį reikia perduoti neiškraipytą ir tikslų, atsietą nuo interpretacijos ir asmeninio požiūrio. Šios pamokos užduotys moko perduoti objektyvias žinias, jas atsiejant nuo subjektyvios interpretacijos.

Prieš atliekant užduotį „Pagalvok, kokių gyvūnų ir paukščių galima pamatyti kaime“ galima su mokiniais aptarti, kuo remdamiesi jie atskirs laukinį ir naminį gyvūną ar paukštį (84–86 psl.).

Atliekant užduotis „Ant didelio popieriaus lapo nupiešk savo augintinį ar augintinę“ ir „Papasakok apie savo augintinį arba augintinę“ (87 psl.) reikia mokiniams labai aiškiai suformuluoti, kad jie turi pateikti faktinę informaciją (rūši, kailiuko ar plunksnų spalvą, ką ėda, kur laikomas ir pan.). Tiems vaikams, kurie gyvūno neturi ir neturėjo, o pasakojimą turi sukurti, geriausiai būtų turėti paruošus nuotraukų rinkinį apie konkretų gyvūną ir jo gyvenimo būdą arba leisti pasinaudoti interneto vaizdais, kuriuose yra gyvūnų ir jų veiklos nuotraukų. Kita galimybė – paklausti mokinių, o kodėl žmonės laiko namie gyvūnus? Mokytojas galėtų pasidalyti savo patirtimi. Tam, kad mokiniai, kurie turi aprašyti (papasakoti) apie naminius gyvūnus, o jų namuose neturi, emociškai jaustųsi gerai ir būtų skatinami dalintis savo žiniomis, kalbėti, galima pateikti skaidrių pristatymą (naminiai gyvūnai ėda, eina pasivaikščioti, maudomi, tikrinami veterinaro ir pan.) Pagal kalbos mokėjimo lygį mokytojas gali šią užduotį diferencijuoti: vieni mokiniai rašo, kiti – pasakoja žodžiu, dar kiti – piešia ir piešinį aprašo pagal turimus gebėjimus ir kompetencijas (augintinio vardas, sakinukas apie augintinį, epitetas ir pan.).

Užduotis „Apeik kartu su Mergaite ir Sapnu Dėdės Bitininko sodybą. Garsiai perskaityk tekstą“ (88 psl.) skirtą ne tik priminti gamtos ir kaimo buities leksiką, bet, svarbiausia, toliau plėtoti objektyvaus fakto (žinios, informacijos) suvokimą: kas rodo kaimo gyvenimo būdo skirtumus (galima su mokiniais aptarti, kad mieste nebūna arba retai būna šulinių, daržų, negyvena karvės, nevažinėjama kombainais, ir pan.).

Antra pamoka (90–96 psl.) „Mokausi kurti dalykinius tekstus“ ir „Lietuviškas receptas“ yra skirta dalykinei informacijai (informacinei žinutei) kurti (atsižvelgiant į amžiaus tarpsnį – atpasakojimui).

Užduotis „Parašyk, kokios daržovės ir vaisiai tose pintinėse buvo“ (90 psl.) gilina objektyvių faktų (žinių) rinkimo ir klasifikavimo sampratą. Ją atliekant mokytojas turi akcentuoti, kas yra objektyvus faktas. Galima paklausti mokinių, *kodėl vaisiai ir daržovės sukrauti į atskiras pintines? Iš kur jie paimti?* (atsakymai – sukrauti pagal rūši daržovė/vaisius. Paimti iš Dėdės sodo ir daržo). *Ką rodo pintinės?* (atsakymas – toji, kurioje sudėti vaisiai, mums parodo, kokie vaisiai auga Lietuvoje, soduose, o ta, kurioje daržovės – kokios daržovės auga Lietuvos daržuose). Tokiu būdu vaikams formuojamas supratimas, kad faktai, juos tinkamai suklasifikavus, mums siunčia žinias, kurios yra platesnės nei jie patys, ir sukuria *informaciją*: štai kas auga Lietuvos soduose ir daržuose.

Užduotis „Parašyk informacinę žinutę apie bites Mergaitės mokyklos interneto svetainei. Remkis Dėdės Bitininko pasakojimu“ (93–94 psl.) iš esmės yra skirta aukšto lygio žinias ir gebėjimus turintiems mokiniams, tačiau ją gali pamėginti atlikti ir kiti mokiniai – jei to nori. Kol šie mokiniai dirba, kiti gali atlikti kitas užduotis. Jei mokytojas turi pagalbininką, galima vaikus nusiųsti į lauką ir su kamuoliu pažaisti žaidimą „Valgoma–nevalgoma“ (faktų klasifikavimas). Vienas žaidėjas meta kamuolį ir sako žodį, tas, kuris pagauna, atsako valgomas ar nevalgomas tai daiktas.

Žaidimą „Valgoma–nevalgoma“ galima žaisti ir kitomis progomis. Net jei nėra galimybės išeiti į lauką, žaidimą galima žaisti ir klasėje, reikėtų tik patraukti suolus ir padaryti vietas. Kad būtų smagiau ir įdomiau, mokytojas gali paruošti visą maišelį žodžių. Vedėjas trauks iš maišelio lapelį, o ten žodis, kurį reikėtų sakyti metant kamuolį.

Trečia pamoka (97–102 psl.) „Aš jau galiu sukurti pasaką“ yra skirta pasakai kurti – tai apibendrinanti kūrybiškumo knygos užduotis. Rašomas sudėtingiausias tekstas – jis turi konkrečius žanro rėmus ir taisykles. Jame galima panaudoti viską, ko mokinys išmoko per kūrybiškumo pamokas, remdamasis Kūrybiškumo knyga:

- savistabą ir savo artimiausios aplinkos (žmogaus, šeimos) aprašymo gebėjimus, nes pasakos herojai yra zoomorfizuoti personažai, veikiantys kaip žmonės,
- objektų (kur vyksta veiksmas) aprašymo gebėjimus,

- daiktų stebuklingų istorijų kūrimo patirtį (jei stebuklingi daiktai pasakoje padeda herojams),
- dialogo kūrimo taisykles,
- faktinės informacijos panaudojimą (ir charakterizuojant pasakos herojus, ir suteikiant pasakos vietai ir laikui konkrečių detalių),
- įsimintus epitetų, palyginimų, metaforų, sinonimų vartojimo pagrindus,
- gautas žinias apie pasakojimo struktūrą: pradžią, dėstymą, pabaigą,
- gautas žinias apie pasakojimo turinio konstravimo struktūrą: kas? kur? kada? su kuo? ką veikė?,
- gautas sakinio formaliosios struktūros žinias.

Kuriant pasaką atkreipiamas mokinių dėmesys į pastraipos kūrimo ypatumus.

Mokytojas turi paaiškinti mokiniams, kuo pasaka skiriasi nuo kitų kūrinių, aptarti su mokiniais, kas yra pasaka. Reikia padiskutuoti, kokie dažniausi yra pasakų veikėjai ir temos (sąžiningumas, godumas, tingumas, išdavystė). Galima pakalbėti apie tai, kad pasakose visada būna stebuklą, netikrą, išgalvotą dalyką, kad jos pamoko.

Užduotį „Perskaityk arba paklausk pasakos, kurią sekė Pusbrolis“ (97–98 psl.) galima atlikti ir taip: sudaryti pasakos vaidmenų sąrašą ir su mokiniais pasirengti ją skaityti vaidmenimis. Vaidmenys pasiskirstomi burtų keliu. Siekiant tobulinti ir skaitymo įgūdžius, galima padalyti mokinius į komandas, kurios varžysis, kuri gražiau, geriau, taisyklingiau perskaitys. Pvz., klasėje susidaro skirtingų žinių lygio vaikų 3 komandos. Kiekvienoje komandoje yra savas *kiškis, lapė, meška*. Skaito viena komanda, tada kita, tada trečia. Lentoje galima nurodyti vertinimo kriterijus. Balai skiriami:

- už aiškų skaitymą,
- už išraiškingą skaitymą,
- už sukurtą gyvūno charakterį.

Mokiniams reikėtų pasakyti, kad skaitoma lietuvių liaudies pasaka. Trumpai aptarti, kokias kitas lietuvių liaudies pasakas jie žino. Kokie yra svarbūs lietuvių liaudies pasakų veikėjai (Eglė žalčių karalienė, Sigutė, Vištytė ir Gaidelis, Laumiukas, Bebenčiukas ir kt.).

Pasaką rašo aukštesnį kalbos mokėjimo lygį turintys mokiniai. Tuo metu kiti piešia pasaką ir ją lietuviškai papasakoja. Atkreipiamas dėmesys į lietuvišką skaičiuotę, siūloma ją išmokti.

Buvo Mergaitės ir Sapno stebuklinga kelionė

į Lietuvą ar jos nebuvo?

Kartojimas

Kartojimo užduotis mokytojas parenka savo nuožiūra pagal klasės progresą. Mokiniai ruošiasi „atsiskaitymui“ Tėveliams ir kitiems artimiesiems. Numatoma data. Sukuriami skelbimai. Datą galima derinti su mokslo metų pabaigos šventėmis. Mokytojas padeda mokiniams parengti piešinių parodą ir pasakų knygą. Ją galima parengti įvairiai: mokinių sukurtas pasakas perrašyti ant didelių lapų ir juos susegti, surinkti pasakas kompiuteriu ir parengti jų segtuvą ir pan. Iliustruoti knygą derėtų pasakų, kurias nupiešė nemokantys rašyti pradinukai, piešiniais. Taip pat galima susitarti su tėvais, kad namuose užrašys nemokančių rašyti vaikų pasakas ir jos taip pat įeis į bendrą knygą. Nusprendus kiekvienam vaikui pasigaminti kopijas, jas galima padovanoti Tėveliams ir kitiems artimiesiems. Kopijų galima turėti ir kaip suvenyrų mokyklos svečiams.

Smagaus ir kūrybiško darbo!

Rekomenduojama metodinė literatūra ir kiti metodiniai ištekliai

1. Black P., Harrison C., Lee C., Marshall B., William D. *Working inside the black box. Assessment for learning in the classroom*, 2002.
2. Charlton B. C. *Neformaliojo vertinimo strategijos: kaip formuluoti klausimus, stebėti mokinius ir planuoti pamokas, kad jos skatintų tinkamai suvokti tekstą*. Vilnius: Tyto alba, 2007.
3. De Bono E. *Mąstyk kitaip!* Vilnius: Alma littera, 2008.
4. Jakavonytė-Staškuvienė D. *Teksto skaitymas kaip pradinių klasių mokinių komunikavimo kompetencijos ugdymo pagrindas*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2009.
5. Jovaiša L. *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis, 2007.
6. *Kaip keisti mokymo praktiką. Ugdymo turinio diferencijavimas atsižvelgiant į moksleivių įvairovę*. Vilnius: Žara, 2006.
7. *Kompetencijų ugdymas*. Prieiga internete <http://www.ugdome.lt/kompetencijos5-8/pagrindinis/kompetenciju-ugdymo-praktika/aktyvaus-mokymo-ir-mokymosi-metodai-ir-ju-taikymo-pavyzdziai/suzadinimo-patirties-issiaiskinimo-motyvacijos-metodai-2/>
8. Papertas S. *Minčių audros: vaikai, kompiuteriai ir veiksmingos idėjos*. Vilnius: Žara, 1995.
9. Šimelionienė A. *Kaip atpažinti vaiko gabumus?* Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2008. Prieigos internete www.gabusvaikai.lt; www.sac.smm.lt.
10. *Writing a teaching diary –Think* © BBC | *British Council*, 2004.

Mokomieji filmai

1. <https://www.youtube.com/watch?v=I3GU7pYJzAg> (Kaip sukurti patrauklią mokymo aplinką pradinukams?).
2. <https://www.youtube.com/watch?v=-6jjsr-bbQc> (Penki patarimai pradedančiam mokytojui).
3. <https://www.youtube.com/watch?v=4U2AQQOdEHE> (Pristatomasis filmas apie *Ugdymo sodą*).
4. <https://www.youtube.com/watch?v=34hM0TkGYM> (Trimatis ugdymo modelis).

Internetinės svetainės

1. www.pradinukai.lt
2. www.pradinukas.jimdo.com
3. www.vaikams.lt
4. www.ikimokyklinis.lt

II DALIS

Laiškai iš Lietuvos

Mokymo priemonė „Laiškai iš Lietuvos“

Mokymo priemonę, skirtą užsienyje gyvenančių 10–13 metų lietuvių vaikų mokymui, sudaro keturios knygos: skaitinių knyga, pratybų sąsiuvinis, kūrybinio rašymo knyga ir mokytojo knyga.

Užsienyje gyvenančių mokyklinio amžiaus vaikų lituanistinio ugdymo tikslas yra palaikyti jų lietuvišką tapatybę, kurti globalios Lietuvos erdvę, skatinti domėtis šiuolaikine Lietuva. Labai svarbu, kad ne Lietuvoje gyvenantys mūsų tautiečiai suvoktų savo lietuvišką tapatybę, dalyvautų Lietuvos kultūriniame ir socialiniame gyvenime, mylėtų Lietuvą. Džiugu, kad lituanistinis švietimas užsienyje stiprėja, kuriasi naujos lituanistinės mokyklos. Lituanistinių mokyklų mokytojos ir mokytojai dirba nepaprastai svarbų darbą ugdydami jaunuolius, kad jie nepamirštų savo šaknų, vertintų lietuvišką tapatybę, mokėtų lietuvių kalbą, turėtų svarbiausių žinių apie Lietuvos istoriją, domėtusi jos kultūra. Mokymo priemonės autoriai susipažino su lituanistinio švietimo būkle pasaulyje, lankėsi lituanistinėse mokyklose Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, Norvegijoje, JAV, dalyvavo lietuviškų mokyklų sąskrydyje „Draugystės tiltas“, mokytojų seminaruose. Smagu pripažinti, kad lituanistinių mokyklų mokytojai dirba negailėdami jėgų. Mokyklos kuriasi net tokiuose tolimuose kraštuose kaip Egiptas, Turkija.

Autoriams pažįstamos ir lituanistinio švietimo problemos. Vienas jų galima vadinti bendrosiomis problemomis. Jos kyla, nes mokymo turinys dažnai fragmentiškas, lietuvių kalbos mokymas ne visada susiejamas su Lietuvos kultūros ir istorijos mokymu. O siekiant, kad lietuvių kilmės mokiniai sąmoningai suvoktų savo lietuvišką tapatybę, reikėtų nuosekliai sieti kalbos ir kultūros bei istorijos mokymą. Taip pat kartais mokyklose pritrūksta dėmesio šiuolaikinei Lietuvai, jos pokyčiams, modernios šalies problemoms bei pasiekimams. Taip atsitinka dėl to, kad mokytojai dirba su labai įvairiomis, lituanistiniam švietimui nepritaikytomis priemonėmis.

Mokymo priemonės rengėjai įvertino ir tam tikras specialiąsias problemas. Jos yra tokios: lituanistinės mokyklos užsienyje – labai skirtingų tipų ir siekia skirtingų tikslų. Kai kurios mokyklos rengia vaikus brandos egzaminui Lietuvoje, dirba pagal Lietuvos mokymo programas, siekia, kad vaikai, grįžę į Lietuvą, galėtų be didelių trukdžių tęsti mokslus šalies mokyklose. Yra ir tokių mokyklų, kurios išsikelia tikslą tiesiog išmokyti vaikus kalbėti lietuviškai. Visose mokyklose pedagogai susiduria ir su dar viena aktualia problema – į klases susirenka labai nevienodo lygio mokiniai: vieni gerai moka lietuvių kalbą, o kiti šia kalba bendrauja labai mažai. Ypač sunku, kai trūksta motyvacijos. Vaikus, o kartais ir tėvus, yra sunku įtikinti ateiti į lituanistinę mokyklą, skirti jai savo savaitgalius. Nevienoda ir mokyklose dirbančių mokytojų kvalifikacija.

Taigi, mokymo priemonės autoriams reikėjo į visa tai atsižvelgti. Jie išsikėlė sau klausimus: kodėl turėtų būti įdomu mokytis lietuvių kalbos, domėtis Lietuva, kaip reikia mokytis vaikus, kad jie didžiuotųsi savo lietuviška tapatybe, koku būdu paruošti integruotą mokymo priemonę, skirtą skirtingo amžiaus ir skirtingų kalbos mokėjimo lygių vaikams. Paruoštos keturios ugdymo knygos ir yra bandymas atsakyti į šiuos klausimus. Svarbiausias šios ugdymo priemonės tikslas yra ugdyti sąmoningą žmogų, suvokiantį savo lietuvišką tapatybę. (Ji nebūtinai turi būti vienintelė. Žmogus gali turėti ir kitų tapatybių, ateinančių iš šeimos ir šalies, kurioje jis gyvena.)

Uždaviniai, kuriuos išsikėlė mokymo priemonės rengėjų grupė, buvo tokie:

1. Integruotai, per pasakojimą, pateikti svarbiausius Lietuvos istorijos ir kultūros faktus ir supažindinti mokinius su įvairiais lietuvių grožinės, mokslinės, publicistinės literatūros tekstais. Pagrindinius mokomuosius tekstus kūrė vaikų ir paauglių rašytoja Vilė Vėl.
2. Sudominti ir patraukti mokinius. Kiekvieną tekstų knygos temą pradeda komiksai su patraukliais herojais Visureiva, Niekurneiva ir Nagieiva, kuriuos nupiešė jaunas menininkas Elfas (Mantautas Maslovas).
3. Skaitinių ir pratybų tekstais ir užduotimis susieti istorinį Lietuvos pasakojimą su šiuolaikine Lietuva ir jos realijomis. Vadovėlyje pateikta nemažai nuorodų į įvairius šaltinius, kuriuos galima pasitelkti ruošiantis pamokoms.
4. Diferencijuoti užduotis pagal kalbos mokėjimo lygius.
5. Mokyti mokinius kūrybiškumo ir laisvos kalbinės raiškos.
6. Ugdyti toleranciją, pilietiškumą, atsakomybę, savarankiškumą.

Šie vadovėliai skirti kūrybiškam ir nuolat tobulėjančiam mokytojui, kuris nuosekliai domisi Lietuva, jos naujienomis, vertina lietuvių literatūrą, pažįsta Lietuvos istoriją. Ji skirta motyvuotam mokiniui, kuris vartoja lietuvių kalbą kasdieniniame gyvenime. Šalių, kuriose mokiniai gyvena, ugdymo programos 10–13 metų mokiniams yra gana sudėtingos, orientuotos į šiais interneto laikais greitai bręstantį paauglį, kuris yra pasiruošęs suvokti sudėtingus pasaulio raidos dėsnius, domisi visuomeninėmis temomis, turi pilietinę nuomonę. Laikytasi nuostatos, kad lituanistinio mokymo ir mokymosi priemonės turi būti panašaus lygio. Rengėjų grupė sukūrė ir kitą ugdymo priemonę, skirtą 6–10 metų vaikams. Esant reikalui, ja galima pasinaudoti mokant kasdieninės kalbos vyresnius mažesnių kalbinių įgūdžių vaikus.

Mokytojo knygoje rengėjai pateikė metodinių patarimų, kaip atlikti užduotis, taip pat idėjų projektiniam darbui, skaitmeninių kalbos išteklių aprašymų, kūrybiškų užduočių kalbos etiketui ugdyti. Labai svarbu sukurti klasėje bendradarbiavimo aplinką. Lietuvių kalbos pamokos turi teikti socialinio saugumo, pasitikėjimo savimi ir kitais jausmą, todėl svarbu neskatinti mokinių konkurencijos, rūpintis, kad kiekvienas mokinys galėtų išsakyti savo nuomonę, tą nuomonę laikyti vertinga. Be to, būtina padrąsinti tuos, kuriems kalbėjimas lietuviškai reikalauja didesnių pastangų. Smagaus ir produktyvaus darbo!

Rengėjai

Sutartiniai ženklai:

Žodynėlis

Klausimų simbolis. Atsakymai mokytojui, patarimai

Užduoties prieš tekstų skaitymą simbolis

Ieškoti čia

Metodiniai patarimai „Laiškų iš Lietuvos“ literatūrinių tekstų knygai

VILIJA DAILIDIENĖ

Įvadas

Tekstų knyga sudaryta kaip dviejų vadovėlio adresatų bendraamžių – Godos ir Jono Leandro – laiškai. Kadangi temos sudėtingos, Goda dažnai rašo tai, ką sužinojo iš savo šeimos narių ar mokykloje, o du laiškus parašo ir Godos senelis. Godos ir jos senelio laiškai – apie Lietuvą, jos istoriją ir kultūrą, jos asmenybes. Labai svarbus tų laiškų adresatas. Jonas Leandro užaugęs kitoje kultūroje, bet jis nėra abejingas klausytojas – jam įdomu, smalsu, jam rūpi sužinoti ir suprasti. Tikimasi, kad su Jonu Leandro tapatinsis ar bent jau save lygins vadovėlio skaitytojai. Pokalbio situacija nuolat sudarys sąlygas jiems įsiterpti, papasakoti savo patirtį ir savo požiūrį.

Kiekviena tema, be laiškų, turi dar vieną dalį: joje dedami grožinės literatūros, tautosakos ar publicistiniai, moksliniai tekstai, papildantys, paaiškinantys temą. Jų tikslas – sudaryti sąlygas skaityti įvairių žanrų kūrinius, perskaityti vieną kitą šaltinį, jį patyrinėti.

Nors temos suformuluotos kaip klausimas, Godos ir Jono Leandro laiškuose tiesiogiai į temos užduotą klausimą neatsakoma. Tai daroma tikslingai, kad mokinys ne pakartotų kieno nors kito atsakymą, o ieškotų atsakymo pats, kalbėtų savo vardu. Svarbu, kad mokinius kiekvienas tekstas skatintų kalbėtis vieniems su kitais ir mokytoju, kad jie drįstų kelti klausimus, ryškinti problemas. Gatavų atsakymų nėra. Leiskime mokiniams maištauti, ieškoti savo kelio.

Darbo su tekstų knyga žingsniai

Komiksai

Komiksų tikslas – sudominti, sukurti tinkamą jausminį mokinio santykį su tema. Šis žanras skirtas greitai perskaityti, todėl ir kalbėti apie jį reikia čia pat peržvelgus. Visada galima paklausti, kokį įspūdį sudarė, kokias emocijas sukėlė. Į komiksų klausimus patartina atsakyti žaismingai, ne tiek svarbu analizuoti, kiek perteikti savo supratimą ir įspūdį. Svarbu, kad būtų su mokiniais aptarta, kas yra tos minimos asmenybės, kodėl jos galėjo atsirasti konkrečiame komikse.

Temos pavadinimas ir tikslai

Temos pavadinimas formuluojamas kaip asmeninis klausimas. Taigi akcentuojama temos svarba mokiniui.

Tiksluose paaiškinama, kokių žinių gaus mokinys ir kaip tos žinios suteiks pagrindą pokalbiui vertybinėmis temomis. Tiksluose įvardijami istoriniai įvykiai ar kultūriniai reiškiniai leis mokiniui sužinoti, kaip į temos klausimą savo veikla atsakė kitomis istorinėmis

ir kultūrinėmis aplinkybėmis gyvenę žmonės. Temą ir tikslus būtina persiskaityti pradedant temą ir leisti mokiniams pasidalinti savo lūkesčiais: kuo ši tema galėtų būti įdomi, svarbi. Aptariant tikslus nepatartina gilintis į temą, tikrinti turimas žinias, leisti į ilgus pokalbius. Pabaigus temą galima grįžti prie tikslų ir aptarti, ar jie buvo pasiekti, ar pasiteisino mokinių lūkesčiai.

Žodynėlis

Žodynėlis tam ir yra prieš tekstus, kad žodžių reikšmė būtų išsiaiškinta prieš pradedant skaityti laiškus. Mokytojas gali paklausti, ar mokiniai suprato reikšmę, pasiūlyti sugalvoti po kitą pavyzdį ir pan. Ilgai su žodynėliu nedirbama. Prie jo sugrįžtama perskaičius laiškus: galima duoti užduotį rasti, kur tekste pavartoti žodynėlio žodžiai, aiškintis ne tik reikšmę, bet ir vartojimą. Kitą pamoką galima duoti žodžių apklausą (ties atskiromis temomis yra pavyzdžių), kad mokiniai įsitikintų, ar įsiminė žodžius. Pasitikrinimo užduotį galima lengvinti: ją atlikti naudojantis žodynėliu.

Tekstų skaitymas ar klausymas

Svarbiausia nuspręsti, kas skaitys tekstą. Sunkesnį tekstą turi skaityti mokytojas: jis aiškiau perteiks prasmes, pasirinks tinkamesnę intonaciją, mokiniams bus suprantamiau. Bet reikia ir tam tikros kaitos, kitokio skaitymo. Galima iš anksto susitarti, kas iš mokinių pasiruoš namie skaityti, tik nepatartina pernelyg suskaidyti tekstą į atkarpas: pirmą kartą būtina perteikti tekstą kaip rišlų, vientisą pasakojimą.

Kai skaito mokytojas ar mokiniai, patartina, bet neprivaloma sekti skaitomą tekstą: jį ne tik girdėti, bet ir matyti. Jei laiškas ar kitas tekstas yra įrašytas, reikia išklaudyti įrašo dukart, užvertus knygas. Šiuo atveju į dalį klausimų siūloma atsakyti tik išklaudius teksto, jo neperskaičius.

Yra ir kita galimybė: mokytojas papasakoja, kas rašoma laiškuose – detalai ar bendrais bruožais, po to mokiniai patys perskaito tekstą. Taupant laiką ir didinant mokinių atsakomybę galima skirti užduotį mokinių grupėms skaityti atskiras teksto dalis, atlikti mokytojo nurodytas užduotis ir jas pristatyti klasei.

Silpniau kalbą mokantiems mokiniams: mokytojas papasakoja, kas rašoma laiškuose, ir parenka mokiniams ištraukas skaitymui.

Perskaityto ar išklaudyto teksto supratimas

Kai tekstas perskaitomas, mokytojas kelia klausimus, kad įsitikintų, jog mokiniai suprato atskirus žodžius, atskiras mintis. Leidžia klausti mokiniams, kas buvo neaišku. Šiuo etapu aiškinamasi tiesioginė žodžių, jų junginių reikšmė, neinama į teksto prasmes.

Kitas žingsnis – leisti mokiniams pasidalinti išpūdžiais apie tekstą, kokios mintys ar faktai sukėlė smalsumą ar kitas emocijas. Tai įžanga į teksto analizę. Jei kyla teksto supratimo klausimų, jie užsirašomi, bet į juos iškart neatsakoma, tik svarbu vėliau prie jų sugrįžti.

Teksto supratimas ir analizė. Patartina laikytis tokio nuoseklumo: 1) išsiaiškinti, ar mokiniai suprato svarbiausias mintis, dėstymo nuoseklumą, loginius ryšius; 2) tik tada kalbėtis apie teksto visumą, pasakotojo intenciją, nuostatas; tinka skirti užduotį atpasakoti tekstą – tai leidžia patikrinti, ar mokiniai gerai suprato turinį; 3) tolesnis žingsnis – aiškinimasis, ar mokiniams priimtinos pasakotojo nuostatos. Pritariama pasakotojui arba su juo ginčijamasi,

aiškinamasi, kuo pasikeitusi, kitokia yra dabarties situacija, ar kitomis aplinkybėmis problema reikalauja tokio pat ar kitokio elgesio.

Teksto supratimui ir analizei ir tolesnei veiklai skirti klausimai ir užduotys.

Patartina prieš teksto analizę kartu su mokiniais perskaityti visus klausimus, aptarti jų paskirtį ir sunkumą, susiplanuoti, kokia seka reikės į juos atsakyti ir atlikti užduotis, tik tada imtis darbo. Netinka skirti užduotį tik nurodant jos eilės numerį: mokiniams turi būti aišku, koks šio darbo tikslas. Mokiniai gali pasiūlyti ir pačių suformuluotų klausimų, į kuriuos gali atsakyti draugai ar pats klausimo autorius. Taupant laiką ir didinant mokinių atsakomybę patartina pasidalinti užduotis mokinių grupėms, nebūtina visiems daryti viską. Bet kuriuo atveju visa klasė turi išklaudyti draugų atsakymus, kilus abejonių ieškoti savo atsakymo tekste.

Klausimų ir užduočių tipai

Atsakyti į kai kuriuos klausimus mokiniai gali iškart, vos išklause tekstą. Šių klausimų tikslas – atkreipti mokinių dėmesį į svarbius dalykus, kad jie neliktų nepastebėti. Svarbu atsiminti, kad klausimų ir užduočių tikslas – rasti atsakymus tekste, mokyti pasiremti tekstu. Jei kyla abejonių dėl atsakymo, mokytojas visada turi prašyti paremti savo įžvalgas ar nuomonę tekstu.

Informacijos radimo užduotys

Informacija gali būti tiesiogiai pasakyta iškart, konkrečioje teksto vietoje, arba keliuose vietose – ją reikia sudėlioti iš atskirų teiginių. Abiem atvejais mokiniai ne tik atsako į klausimą, bet ir randa, kurioje teksto vietoje tai pasakyta. Mokytojas gali paprašyti pacituoti ar papildyti atsakymą. Paprastai tokios užduotys skirtos atkreipti dėmesiu į tai, ką svarbu žinoti.

Informacijos interpretavimo užduotys

Jas atliekant būtina aiškinti, remtis ne tik šioje, bet ir kitoje teksto vietoje pasakyta informacija, asmeniniu supratimu, jau turima patirtimi ar išmanymu. Interpretuoti galima faktus, aptariamų veikėjų elgesį, požiūrį.

Apibendrinamosios užduotys

Joms atlikti reikia sieti įvairią teksto informaciją vieną su kita ar su teksto visuma. Iš atskirų faktų, jų interpretavimo daryti išvadas. Tam ne visada užtenka teksto medžiagos – mokinys turi remtis savo supratimu, jau turima patirtimi ar išmanymu. Mokiniais kartais kyla klausimų, kaip pasitikrinti, ar jų įžvalgos prasmingos. Įžvalgos gali būti skirtingos, bet visame tekste neturi būti jas neigiančių vietų: mokinio pozicija priimama visada, jei tik ji neprieštarauja teksto logikai.

Vertinimo užduotys

Jei nesiekiami, kad mokinys vertintų informaciją, aptartų veikėjų elgesį ir požiūrius, pasakotojo požiūrį ar nuostatas, bet kokio teksto skaitymas yra beprasmis. Teksto adresatas yra mokinys ir tekstas turi sukelti vienokią ar kitokią jo reakciją, turėti įtaką jo nuostatoms. Vertinti nereikia uždėti etiketę – geras ar blogas. Vertinimas – tai detalus, motyvuotas aiški-

nimasis, kuo ir kodėl mokiniui svarbus šitas tekstas, kokios teksto problemos jam aktualios, kokio elgesio ar kokių nuostatų tekstas reikalauja iš skaitytojo.

Lyginimo užduotys

Lyginimas padeda interpretuoti, apibendrinti ar vertinti.

Užduotys, kreipiančios į raišką ar žodžio prasmę ir sudėtį

Šios užduotys skirtos ne tik teksto supratimui, bet ir žodynui turtinti.

Užduotys, ugdančios empatiją

Jomis siekiama ugdyti emocinę vaizduotę, įsijausti į kito žmogaus situaciją ir išgyventi ją kaip savo.

Refleksijos

Refleksijos ne tik skatina vertinimą ir įsivertinimą, bet ir moko įsiklausyti į kitų mintis ir argumentus, ugdo gebėjimą susidaryti ir išreikšti savo požiūrį, lyginti jį su kitų klasės draugų požiūriu, daryti išvadas.

Pokalbiai

Godos, Jono Leandro ir senelio laiškuose tiesiogiai į temos užduotą klausimą neatsakoma. Tai daroma tikslingai, kad mokinys ne pakartotų kieno nors kito atsakymą, o ieškotų atsakymo pats, kalbėtų savo vardu. Siekiama, kad mokiniai kalbėtųsi su kitais ir mokytoju, kad jie drįstų kelti klausimus, atpažinti problemas, jas analizuoti, ieškoti kelių jas spręsti. Svarbu skatinti nuoširdumą, tiesumą, drąsą reikšti kitokią nuomonę, prieštarauti. Mokytojas neturėtų primesti savo požiūrio. Kartais ne taip svarbu įtikinti mokinį, kiek leisti jam abejoti: mąstydamas mokinys anksčiau ar vėliau atras tiesą. O jeigu mokinys svarbiausiu tikslu laikys įtikinti mokytojų, tai gyvenime jis stengsis įsiteikti visiems, stipresniems už save. Mūsų tikslas – ugdyti mąstančią asmenybę.

Pokalbiai suteikia mokiniams galimybę išdėstyti savo požiūrį ir jį pagrįsti. Pagrindinė nuostata: kalbėdamas pasakau kitiems, kas esu. Kalbėdamas užmezgu ryšius su kitais. Todėl labai svarbu susitarti dėl bendravimo taisyklių ir nuolat pasitikrinti, ar jų laikomasi. Tas taisykles reikia susidaryti visiems kartu. Jų pavyzdys galėtų būti toks: a) kalbėdamiesi ieškome tiesos; b) kad mane suprastų, turiu rasti savo požiūriui pagrįsti faktų, pavyzdžių, paaiškinimų; c) gerbiu kito nuomonę, požiūrį, įsiklausau į jo motyvus; d) kitam pasakojant visada ieškau teigiamų dalykų, to, kas įtikina, esu pasiruošęs patikėti juo; e) jeigu nepriimu kito požiūrio, turiu paaiškinti kodėl; f) esu nuoširdus: nenoriu visų pranokti; neišvedžioju, nemeluoju, nemanipuliuoju. Reikėtų susitarti su mokiniais, kad abejonė, kritiškas požiūris, geranoriškas sąmojis sveikintini, bet visiškai nepriimtinas cinizmas, pašaipa, manipuliacijos, išvedžiojimai, melas.

Pokalbių vedimo metodiniai patarimai

Yra įvairių būdų, jie priklauso ir nuo pokalbio temos ar problemos, ir nuo klasės dydžio, mokinių aktyvumo.

Jei mokiniai pasiruošę išsakyti savo nuomonę tam tikru klausimu, tai ją išsakyti turi visi. Jei klasė didelė, tai skirstome ją grupėmis, kad savo požiūrį mokinys išsakytų grupėje, o tada grupės atstovas trumpai pristatytų visai klasei savo grupės minčių įvairovę.

Jei mokiniai pasiruošę papasakoti apie savo ar šeimos patirtį – papasakoti asmeninę istoriją, darbas grupėmis nelabai tinka – dažnai mokiniui labai svarbu, kad jo pasakojimą girdėtų ir mokytojas, jam svarbi mokytojo reakcija, nuomonė. Tada tinka konferencijos metodas: kiekvienas mokinys eina prieš klasę ir išdėsto tai, ką pasiruošė. Mokiniui pabaigus klasė užduoda bent po vieną klausimą. Išankstinių užduočių pavyzdžiai visai klasei: a) kiekvienas mokinys per konferenciją turi užduoti bent du klausimus; b) po konferencijos kiekvienas turės parašyti ar paruošti žodinę refleksiją: kokios mintys buvo įdomios, kokie išdėstyti faktai svarbūs, kokie teiginiai praplėtė temos supratimą, ko galima pasimokyti iš klasės draugų ir jų patirtimi pasinaudoti ruošiantis kitam pasakojimui. Išankstinės užduoties tikslas: skatinti įdėmiai klausytis. Po konferencijos kiekvienas jos dalyvis turi pagirti už ką nors savo draugus. Pagirtas turi būti kiekvienas. Pabaigoje mokytojas turi papildyti pagyrimus ir nekonkretizuodamas (nesusiedamas su asmeniu) paaiškinti, kam būtina skirti daugiau dėmesio, ką reikia tobulinti (ne minčių, nuomonių, o formos požiūriu).

Tiriamieji darbai

Tiriamosios užduotys susieja temą su mokinio aplinka. Visada galima rasti medžiagos internete, bet kur kas svarbiau jos rasti savo aplinkoje. Galima paskaityti, kad ir apie istorinius paminklus, bet kur kas prasmingiau artimiausią tokį paminklą aplankyti ir prie jo su draugais nusifotografuoti.

Tiriamosioms užduotims atlikti reikia skirti nemažai laiko. Jas patartina atlikti grupėmis ar poromis. Pristatant klasėje savo surinktą medžiagą patartina pasiruošti pateiktis ir jas parodyti klasei. Pristatymų metodika tokia pati kaip konferencijos – ji aprašyta prie metodinių patarimų, kaip vesti pokalbius.

1. Kokia mano kilmė?

Norėdamas geriau suprasti temą ar parinkti mokiniams vaizdinės medžiagos, mokytojas gali pasižiūrėti laidą internetinėje svetainėje www.youtube.com „Didžioji Lietuva. I dalis. Baltų kilmė“ arba rasti adresu: <https://www.youtube.com/watch?v=eCrbhKWfc1Y>. Šio filmo ištraukos padėtų mokiniams geriau suvokti temą.

Siekiant tekstų knygos vientisumo, žodyno užduotys yra tik mokytojo knygoje. Jas mokytojas gali nukopijuoti mokiniams ant atskiro lapelio.

Pakeisk pažymėtus žodžius artimos reikšmės žodžiais. Jei pakeitus žodį keičiasi kitų žodžių linksnis, pakeisk visą žodžių junginį.

1. Garbingas žmogus nekeičia savo moralinių *įsitikinimų, principų* dėl asmeninės naudos.
2. Netrukus mūsų laukia dideli gyvenimo *pasikeitimai*.
3. Netrukdyk brolio, kai jis taip *įsigilinęs* skaito knygą.
4. Jis *iš anksto numatė*, kad brolis neatvažiuos. *Tas jausmas* jo neapgavo.
5. Rokas *pasisakė*, kad sudaužė gražiąją vazą.
6. Audeklo spalvų ir raštų *harmonija* sužavėjo mane.
7. Jo pasiūlytas to reiškinių *supratimas* manęs neįtikino.
8. Ši nuotrauka labai *brangi*.
9. Šeimoje būtinas visų jos narių *sutarimas*.
10. Viena iš pasakose iškeliamų vertybių – sugebėjimas *gailėti į nelaimę patekusio bet kokio gyvo padaro*.

Atsakymai:

1) nuostatų; 2) permainos; 3) įsijautęs; 4) nujautė, nuojauta; 5) prisipažino; 6) dėmė ar darna; 7) samprata; 8) vertinga; 9) santarvė; 10) užjausti bet kokią nelaimę patekusį padarą.

11 puslapis

1. Kokioje šalyje gyvena Jonas Leandras, o kokioje – Goda? Kas juos abu sieja?	Pasitikrinama, ar mokiniai suprato tekstą. Pradedama personažų charakteristika. Šį klausimą gali užduoti klasei pats mokytojas, pradėdamas teksto supratimo darbą.
2. Sukurk 7–10 sakinių pasaką remdamasis savo šeimos istorija. Pasek ją draugams.	Tikslas – susieti personažų ir savo gyvenimo istorijas. Išankstinė užduotis prieš pradėdant draugams sekti savo pasakas: kuo mes panašūs vieni į kitus ir laiškų autorius, o kuo skiriamės vieni nuo kitų ir nuo jų.
3. Ką iš Godos laiško sužinojai apie indoeuropiečių kalbų istoriją?	Klausimai darbui su tekstu. Prieš atsakydami mokiniai turi susirasti atitinkamą vietą tekste, pasirinkti tai, ko reikia jų atsakymui. Tam būtina skirti pakankamai laiko. Klausimus galima išsidalinti: dirbti individualiai ar poromis. Į visus klausimus kiekvienas neturėtų atsakinėti. Baigę mokiniai pateikia savo atsakymus klasei. Prieš jiems pateikiant savo atsakymus klasė turi gauti išankstinę užduotį: išsirinkti, kas įdomiausia, ir paaiškinti, dėl ko įdomu (ne savo).
4. Kuo upių ir ežerų vardai svarbūs istorikams?	
5. Iš kokių labai senų žodžių sužinome apie lietuvių protėvių darbus ir gyvenimo būdą?	
6. Kaip archeologai padeda kalbininkams nustatyti žodžių amžių?	
7. Kokie žodžiai giminiški žodžiui „šventas“? Žodžiui „dievas“? Ką ši žodžių giminystė liudija apie baltų pasaulėžiūrą?	
8. Kodėl senąją baltų pasaulėjautą galima pavadinti ekologine?	
9. Kaip močiutė paaiškina, kodėl jai gimtoji kalba yra brangi?	
10. Kaip paaiškina kalbų apskritai ir gimtosios kalbos vertingumą savo antrajame laiške Jonas Leandras?	
11. Kas įrodo, kad Jono Leandro senelis puikiai sutaria su savo kaimynais?	
12. Užrašyk, kokiomis kalbomis moki pasisveikinti Tu. Papasakok draugams ir mokytojui, su kuo tomis kalbomis sveikiniesi.	
13. Ką naujo iš šios pamokos sužinojai apie kalbas? Kas Tau pasirodė įdomu, netikėta?	13 ir 14 klausimai skirti temai apibendrinti, o svarbiausia – išryškinti jos svarbą mokiniui. Mokiniam mokytojas galėtų pasiūlyti pasirinkti, kurią iš užduočių atlikti. Svarbesnės čia mokinių mintys, jų požiūris, jų savarankiškas mąstymas nei faktai, mokslo tiesos. Kaip vesti pokalbius, nurodyta kiek anksčiau.
14. Kaip atsakytum į klausimą: „Kodėl verta mokytis savo tėvų / senelių / protėvių kalbos?“ Pasikalbėk apie tai su draugais ir mokytoju.	

Ką svarbaus apie pasaulį ir žmogų jame mums atskleidžia mūsų protėvių sakmės?

13 puslapis

1. Sakmėje „Kaip atsirado žemė“ kūrėjas yra dievas, o velnias iš pradžių yra tik jo talkininkas, nors nelabai vykęs. Kuo komiškos velnio pastangos užimti dievo vietą?	Užduotis suformuluota taip, kad joje jau atsakyta į klausimą, kuo skiriasi šios sakmės dievas ir velnias. Mokiniam tereikia paaiškinti kiekvieno iš jų veiksmus ir tų veiksmų pasekmių skirtumą.
2. Sakmėje „Saulė, mėnulis ir žemė“ pasaulis sužmogintas. Pasvarstyk, kuo tai svarbu mūsų protėvių pasaulėjautai suprasti.	Užduotis atkreipia dėmesį į tai, kad pasaulis jaukus, žemė mylima kaip vaikas.
3. Dėl ko sakmėje „Perkūno ir velnio nesantaika“ vyksta kova tarp Perkūno ir velnio? Kuo ta kova pavojinga žmogui?	Klausimas yra nuoroda į tai, kad pasaulyje vyksta priešingų pradų kova, kuri gali būti pražūtinga žmogui.
4. Kokie vaiko ir vėjo senelio santykiai sakmėje „Vėjas ir vaikas“?	Vaikas yra svarbus pasaulio įvykių dalyvis: vėjo senelis klauso berniuko, lyg jų santykiai būtų tokie kaip šeimos narių. Kita vertus, vaikiška norėti, kad gamtos jėgos paklustų žmogui. Jos yra palankios žmogui, bet ne nuolat.
5. Paaiškink, kaip toje sakmėje atskleista, kad žmogus ir valdo gamtos jėgas, ir jų nevaldo?	
6. Kuo svarbus vaiko vaidmuo?	
8. Vieną sakmę išmok papasakoti.	Užduotis kūrybinė. Reikia aptarti iš anksto vertinimo kriterijus: tarimo taisyklingumą, balso valdymą, laikyseną. Iš klausyti reikia visus. Įspėti, kad bus suteiktas žodis pagyrimams išsakyti. Pagyrimai turėtų nesikartoti.

Pirmos temos pamokų planas

I pamoka

Mokytojas po pasisveikinimo, įžanginio žodžio, lūkesčių ir palinkėjimų paprašo užsiversti knygas ir perskaito Jono Leandro **laišką** ir pirmąją Godos laiško pastraipą.

Mokytojas klausia: Kokių žodžių neišgirdote ar nesupratote? Ką norėtumėte pasitikslinti?

Mokytojas klausia: Kokioje šalyje gyvena Jonas Leandras, o kokioje – Goda? Kas juos abu sieja? (1 kl. 11 p.)

Mokytojas klausia: Kodėl Jonas Leandras parašė Godai laišką? (nori bendrauti, nori sužinoti..., nori išmokti kalbos...)

Mokytojas paklausia, kam mokiniai rašo laiškus. Ar įdomu rašyti? Ar laukia atsakymo? Visus mokslo metus mokiniai skaitys bendraamžių susirašinėjimą. Paklausia, ar jie tikisi, kad bus įdomu.

Mokytojas paprašo **atsiversti knygas**. Mokiniai peržiūri 1 temos **komiksus**, pasikalba apie juos: atsako į klausimus, perteikia savo įspūdžius.

Tada persirašo į sąsiuvinius 1 **temą** ir perskaito jos **tikslus**.

Mokytojas klausia, į kokį klausimą ar klausimus mokiniai gali atsakyti iš karto arba ko tikisi: siūlo pasidalinti **lūkesčiais** (kiekvienam norinčiam kalbėti suteikiama 3 sakinių teisė).

Mokytojas apibendrina, kad skaitant tekstus ir paaiškės, ar pasiteisins mokinių lūkesčiai.

Mokytojas: Godos ir Jono Leandro šeimų istorija primena pasaką. Atsiverskite 8 p. vadovėlyje, **perskaitykite** Jono Leandro laišką ir Godos laiškų pradžią ir **pasekite tą pasaką** (tikslas – imituoti pasaką: seniai seniai... toli toli... prabėgo šimtas metų... užaugo Jono proproanūkis...). 1–2 mokiniai paseka, kiti teikia pasiūlymus, papildo.

Namų darbo skyrimas.

Mokytojas: Namuose sukurkite trumpą pasaką (7–12 sakinių) apie **savo šeimos istoriją**.

Įsivertinimas. Mokytojas išdalina lapelius su trijų skilčių lentele:

Ką veikiu pamokoje?	Kas man ir draugams itin gerai sekėsi ir kodėl?	Ką galėtume padaryti geriau?

II pamoka

Mokytojas paklausia, kaip sekėsi atlikti **namų darbus**. Po to seka pasakas visi vienas po kito. Išankstinė užduotis prieš pradėdant draugams sekti savo pasakas: išklausę draugus palyginsime, kuo mes panašūs vieni į kitus ir laiškų autorius, o kuo skiriamės vieni nuo kitų ir nuo jų. Išklausius visi kartu apibendrina panašumus ir skirtumus.

Mokytojas padėkoja už įdomias pasakas ir nurodo atsiversti **žodynėlių** vadovėlio 7 p.

Mokytojas: Vienas iš žodynėlio žodžių buvo pavartotas Jono Leandro laiške. Koks? Randa ir perskaito sakinį, kuriame tas žodis buvo: *Prisipažįstu – tuos žodžius, kurių nemoku, man pasako senelis, o kompiuterio programa padeda rašyti be klaidų.*

Mokytojas: Išsirinkite ir perskaitykite garsiai tuos žodžius, kuriuos mokate (veiksmažodžių reikia perskaityti visas tris formas).

Toliau mokytojas iš eilės skaito likusius žodžius ir juos paaiškina: remiasi žodynėliu, bet prisitaiko prie mokinių supratimo. (Tikslas – visus žodžius išgirsti ir pamatyti užrašytus. Nėra ko tikėtis, kad mokiniai iš karto supras jų reikšmę, nebūtina skirti tam per daug laiko. Kad suprastų žodį, mokiniai turi išgirsti ir pamatyti jį tekste.)

Mokytojas paprašo priminti, **kokį klausimą** uždavė Godai Jonas Leandro (tikslas – priminti Godos laiško temą).

Mokytojas perskaito pirmąsias dvi Godos laiško pastraipas. Mokinių paklausia, kaip jie mano – ar labai skirsis senelio, mamos ir močiutės požiūris. Mokiniai pasidalija **lūkes-**

čiais ir mokytojas pasako, kad tokia ir yra išankstinė **užduotis**: klausantis ir sekant skaitomą tekstą stengtis suprasti, kuo panašūs ir kuo skiriasi trijų Godos šeimos narių atsakymai.

Mokytojas perskaito Godos **laišką**. Skaitydamas po senelio, mamos, močiutės nuomonių mokytojas stabteli ir paklausia, kokių žodžių ar frazių mokiniai neišgirdo ar nesuprato. Ką norėtų patitikslinti?

Baigęs klausia: Kuo panašūs ir kuo skyrėsi senelio, mamos ir močiutės požiūris? (Skaityti ne tiek leisti į detales, kiek apibendrinti, mokiniai gali naudotis potėmėmis.)

Mokytojas duoda užduotį perskaityti 11 p. 3–9 klausimus. Po to, kai perskaito visus, pasiūlo pasidalinti poromis ir kiekvienai porai paskiria ar leidžia pasirinkti po klausimą ar du (priklausomai nuo mokinių skaičiaus). Mokiniai prieš atsakydami turi susirasti atitinkamą vietą tekste, atsirinkti tai, ko reikia jų atsakymui (skirti tam laiko). Baigę mokiniai pateikia savo atsakymus klasei. Prieš tai klasė turi gauti išankstinę užduotį: klausantis išsirinkti, kas įdomiausia, ir paaiškinti, dėl ko įdomu (kalbės ne apie savo potėmę). Pasako, kas ir kodėl buvo įdomu.

Namų darbo skyrimas. Rasti ir persirašyti iš Godos laiško 3 sakinius, kuriuose buvo pavartoti 3 žodynėlyje esantys žodžiai.

Įsivertinimas. Mokytojas išdalina lentelę.

Ką skaičiau pamokoje?	Ko klausiausi?	Ką kalbėjau?
Ką turėčiau daryti geriau?		

III pamoka

Namų darbas patitikrinamas. Mokiniai skaito po vieną nesikartojantį sakinį.

Po šios užduoties iš anksto namie pasiruošęs mokinys **perskaito** Jono Leandro antrąjį **laišką** – atsakymą.

Mokytojas paklausia, kokie žodžiai ar mintys mokiniams buvo nesuprantami, kokių klausimų kilo. Pasiūlo pasidalinti savo nuomone apie Joną Leandrą.

Mokiniai suranda ir nusirašo sakinį, kuriame Jonas Leandras pavartoja žodynėlio žodį. (Man atrodo, kad net imu *nujausti*, kas mus visus sieja.). Su šiuo žodžiu sugalvoti savo sakinį. Išsirenka prasmingiausią sakinį. Jį sugalvojęs mokinys padiktuoja ir visi užsirašo.

Mokytojas skiria užduotį: *Kaip paaiškina kalbų apskritai ir gimtosios kalbos vertingumą savo antrajame laiške Jonas Leandras?* Tai 10 užduotis 11 p. Mokiniai turi sudaryti Leandro atsakymo planą punktais. Išankstinė užduotis: paruošti tokį planą, kad žiūrėdami į jį galėtų papasakoti apie kalbų vertingumą. Šis planas padės atlikti tolesnę užduotį.

Mokytojas skiria laiko refleksijai pasiruošti:

Ką naujo iš šios pamokos sužinojai apie kalbas? Kas Tau pasirodė įdomu, netikėta?
arba

Kodėl verta mokytis savo tėvų / senelių / protėvių kalbos?

Tai 13 ir 14 klausimai vadovėlio 11 p. Jie skirti temai apibendrinti, o svarbiausia – išryškinti jos svarbą mokiniui. Svarbesnės čia mokinių mintys, jų požiūris, jų savarankiškas mąstymas nei faktai, mokslo tiesos. Ruošdamiesi pasirašo planelį.

Mokiniai papasakoja klasei, ką pasiruošė. Išankstinė užduotis: įdėmiai klausytis draugų, kad galėtų pritarti jų mintims arba su jais pasiginčyti. Visiems ar keliems (priklauso nuo klasės dydžio) papasakojus, draugai vienaip ar kitaip reaguoja į jų mintis. (Jei nesiginčija, neužduoda klausimų, tai pagiria motyvuodami, už ką).

Baigus šią užduotį, mokytojas paklausia, kodėl Jono Leandro senelis su savo kaimynais sveikinasi jų kalbomis.

Namų darbo skyrimas.

Kokiomis kalbomis moki pasisveikinti? Pasiruošk papasakoti, kokiomis kalbomis ir su kuo bendrauji.

Įsivertinimas.

Užsirašyti į sąsiuvinį, ką šiandien puikiai darė draugai – ko verta iš jų pasimokyti.

IV pamoka

Pirmiausia mokiniai pasitikrina, ar įsiminė **žodynėlio** žodžius (apklausa, kuri yra mokytojo knygoje šios temos pradžioje: atlikti užsivertus arba atsivertus žodynėlių).

Papasakoja tai, ką pasiruošė namuose.

Pereinama prie šios pamokos temos – sakmių.

Mokytojas: Kai pasakojimas nutolsta laike, jis vis mažiau primena realybę, nors perteikia labai svarbius dalykus. Saktmės – tai pasakojimai, kuriais mūsų protėviai karta iš kartos perteikė savo pasaulio supratimą, žinias apie gamtą ir žmogaus vietą joje, kaip kokiose aplinkybėse tinka elgtis, kaip ne. Žmonijai visada rūpėjo ne tik žmogaus, bet ir pasaulio kilmė.

Išklausomas saktmės „Kaip atsirado žemė“ **įrašas**. Pirmą kartą išklausius galima paklausti, kas veikėjai, ką jie veikia, kuo įdomi saktmė. Tada pasiūloma perskaityti 1 užduotį 13 p.: *1. Saktmėje „Kaip atsirado žemė“ kūrėjas yra dievas, o velnias iš pradžių yra tik jo talkininkas, nors nelabai vykęs. Kuo komiškos velnio pastangos užimti dievo vietą? Antrą kartą išklausoma saktmės įrašo – galima sekti tekstą. Užduotis suformuluota taip, kad joje jau atsakyta į klausimą, kuo skiriasi šios saktmės dievas ir velnias. Mokiniais tereikia paaiškinti kiekvieno iš jų veiksmus ir tų veiksmų pasekmių skirtumą.*

Klausomasi kitų sakmių, atsakoma į klausimus.

Namų darbo skyrimas.

Išmokti pasekti pasirinktą saktmę.

Įsivertinimas.

Ko klausiausi pamokoje?	Ką puikiai girdėjau?	Ko klausantis buvo sunku susikaupti?
Išvados.		

2. Kas man yra valstybė?

Mokiniam gali būti parodyti pamokoje filmuotą pasakojimą apie LDK sienų kaitą, tam reikia internetinėje svetainėje www.youtube.com paieškos langelyje įvesti: „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sienų kaita“ arba rasti adresu: <https://www.youtube.com/watch?v=nBpa4iLBJq8>. Prieš rodant šį pasakojimą būtina atkreipti dėmesį į istorinius laikotarpius, galima paprašyti atkreipti dėmesį į tai, kokie įvykiai lėmė kaitą ar į kokius periodus galima suskirstyti pasakojamą istoriją. Internetinėje svetainėje www.youtube.com laidoje „Didžioji Lietuva. I dalis. Baltų kilmė“ arba adresu: <https://www.youtube.com/watch?v=eCrbhKWfc1Y> nuo 6.37 minutės yra Rolando Kazlo įskaityta ištrauka iš K. Donelaičio „Metų“. Būtent ši ištrauka įdėta 4 temoje.

Įrašyk tinkamą žodį iš šios temos žodynelio:

1. Tie, kas ... jį padoriu žmogumi, labai apsiriko.
2. Tais metais orai buvo ... visoms daržovėms augti.
3. Slėpdamiesi nuo audros keleiviai galėjo ... vienuolyne.
4. Nors valstybė jauna, jau dabar matyti, jog jos pramonė ...
5. Negali iš anksto numatyti, kas ... žmogaus likimą.

Atsakymai:

- 1) laiko ar laikė; 2) palankūs; 3) prisiglausti; 4) klesti; 5) lemia.

Pabaik sakinius, kad kuo aiškiau atsiskleistų šių frazių prasmė:

1. Susiklostė palankios aplinkybės...
2. Mama priglaudė...
3. Laikau savo pareigą...
4. Valstybės santykius su kaimynais nulėmė ...
5. Kad valstybė klesti, liudijo...
6. Lietuva privalėjo apsikrikštyti, nes...

Atsakymai:

Tikrinama, ar mokinys supranta žodžių *palankios*, *priglaudė*, *nulėmė*, *klesti*, *apsikrikštyti* prasmę.

21 puslapis

1. Kokį Lietuvos istorijos laikotarpį apima Godos klasės projektas?	Atsakydamas į klausimą mokinys suformuluoja skaitomo teksto temą.
2. Kokį pirmųjų pamokų tikslą nurodė mokytojas?	Atlikdamas užduotį mokinys suformuluoja teksto problemą: kuo valstybė svarbi tautai ir asmeniui?
3. Perskaitęs refleksiją suformuluok du klausimus, į kuriuos joje atsako Goda.	Klausimus mokiniai gali įvairiai suformuluoti, bet vienas turi būti apie valstybės svarbą tautai, o kitas apie migrantų vaidmenį valstybėje. Užduotis moko apibendrinti.
4. Kokios Godos mintys apie valstybės svarbą Tau atrodo svarbiausios? Kodėl?	Klausimo tikslas – dar kartą permąstyti valstybės ir jos gyventojų santykius ir susiformuluoti asmeninę nuostatą.
5. Pasvarstyk, kuo svarbu tai, kad Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje taikiai sugyveno skirtingų tikėjimų ir tautybių žmonės.	Supratimas skatina vertinti sutarimą, sugyvenimą, pagarbą vienui kitiems.
6. Naudodamasis LDK istorijos laikotarpių lentele ir Godos kontroliniu darbu, papasakok, kaip LDK gynėsi nuo agresyvių kaimynų.	Klausimo tikslas – atpažinti svarbiausius LDK istorijos momentus ir juos nuosekliai paaiškinti. Pasiruošti reikia laiko. Iš pradžių galima laikotarpius išsidalinti – ruošti vieną apibūdinti, bet po to reikėtų skatinti žiūrinti į pasiruoštą planą papasakoti apie visus Viduramžius.
7. Kodėl Goda pasirinko Gedimino laikus? Paaiškink jos atsakymą.	Ruošdamiesi atsakyti į šį klausimą, mokiniai išsiaiškina, kokie didžiojo kunigaikščio Gedimino nuopelnai Lietuvai ir Vilniaus miestui, atskleidžia patrauklius Gedimino asmenybės bruožus.
8. Kokiomis aplinkybėmis Gedimino sekretorius buvo apkrikštytas ir išmoko kalbų bei rašto?	Klausimas atkreipia dėmesį į tai, kokiomis aplinkybėmis paprastas žmogus Viduramžiais galėjo išmokyti kalbų ir rašto.
9. Dėl ko kunigaikštis Gediminas smerkia kryžiuočius ir siūlo jais nepasitikėti?	Klausimo tikslas – išsiaiškinti ir paaiškinti politinius LDK ir kryžiuočių interesus. Galima dirbti poromis. Skirti laiko pasiruošti.
10. Palygink Gedimino ir kryžiuočių moralę.	Užduotis verčia daryti išvadą, vertinti.
11. Mokytojas pasiūlė Godai kalbėti ne tik sekretoriaus, bet ir savo vardu. Kokią užduotį jis iškėlė Godai? Kuo ši užduotis svarbi, Tavo nuomone?	Siekama, kad mokinys pajustų savo panašumą su praeityje gyvenusiomis asmenybėmis, asmenybės ir bendruomenės likimo sąsajas, suvokti savo poveikį aplinkai.
12. Kuo Jono Leandro patirtis skiriasi nuo Godos patirties? Kas padeda jiems abiem vienas kitą suprasti?	Skatinama lyginti ir apibendrinti, suprasti vertybių universalumą.
13. Remdamasis perskaitytais tekštais, parašyk teiginių planą, kodėl svarbu išmanyti istoriją.	Apibendrinimui ir refleksijai skirta užduotis. (Pavyzdžiui, prasmingi pasidaro pastatai, paminklai; supranti, kad esi susijęs su kitais panašaus likimo žmonėmis; supranti, kad vieno žmogaus gyvenimas lemia visos bendruomenės likimą...)

14. Pasiruošk refleksijai „Apie ką privertė susimąstyti šios temos Godos ir Leandro laišakai?“ Paklausk draugų refleksijų, padiskutuokite.	Refleksijos paskirtis – pasikartoti svarbiausius dalykus ir juos įvertinti.
15. Pasiruošk papasakoti draugams ir mokytojui, kokių istorijos paminklų yra Tavo gyvenamoje aplinkoje. Išklausk draugų pasakojimų. Pasikalbėkite, kokia tų paminklų svarba Jums.	Tai tiriamoji užduotis. Jos tikslas – skatinti įsižiūrėti į gyvenamąją, šalia esančią aplinką, sieti save su ja, rišliai pasakoti. Mokiniai gali pasiruošti ir grupėmis, juos tai padrąsins, suburs. Gali paruošti pateiktis. Nuotraukų galima paieškoti internete, bet kur kas smagiau patiems nusifotografuoti prie paminklo ir parodyti draugams.

Kaip legendos karta iš kartos perduoda istorinę tiesą ir telkia žmones į bendruomenę?

23 puslapis

1. Kokių veikėjų dialogu pradedama ši Balio Sruogos poemos ištrauka? Kas yra Lizdeika?	Kadangi tekstas eiliuotas, reikia nuolat tikrinti net ir tiesiogiai pasakytos informacijos supratimą. Legendą apie Vilniaus įkūrimą mokiniai, reikia manyti, yra girdėję ar skaitę. Turinys jiems žinomas, todėl reikia skirti dėmesį raiškai ir detalėms.
2. Ką sapnavo Gediminas?	Turėtų atsakyti savais žodžiais ir pacituoti.
3. Kaip jo sapną išaiškino Lizdeika?	
4. Kaip Gediminas priima dievų valią?	
5. Kaip ištraukoje paaiškinta Vilniaus vardo kilmė?	
6. Kaip ištraukoje paaiškinta Vilniaus svarba lietuvių tautai?	Skatinti pasakoti detalai, kuo artimiau tekstui, kad ruošdamiesi dar kartą įsiskaitytų, bet kalbėti turi ne eiliuotu tekstu. Pasakodami gali naudotis ankstesniais klausimais kaip planu.
7. Nuosekliai atpasakok poemos įvykius.	
8. Poema labai pakili, iškilminga. Išrink kelis Tau patikusius žodžius ar palyginimus, kurie lemia iškilmingumą. Rask sušukimų – kuo jie svarbūs pasakojimui?	Tikslas – pastebėti kalbinius, raiškos dalykus.
9. Pasidalykite poromis ir perskaitykite vaidmenimis šią ištrauką.	Kūrybinė užduotis. Reikėtų, kad mokiniai bent kartą parepetuotų prieš skaitydami klasei balsu.
10. Kokie archeologų atradimai patvirtina legendos apie Vilniaus įkūrimą tikroviškumą?	Publicistinio teksto supratimui skirta užduotis. Informacija tekste pasakyta, būtina paaiškinti ją savais žodžiais.

11. Koks slėnis yra Vilniaus miesto pradžia? Kuo svarbus jo vardas?	Skirta atkreipti dėmesiu į vietovės pavadinimo prasmę, vardo kilmę.
12. Kaip minimas Gedimino laiškas patvirtina legendos tikroviškumą?	Siekama, kad mokiniai susietų Godos laiške, poemos ištraukoje ir publicistiniame tekste pasakytą informaciją. Užduotis moko apibendrinti ir daryti išvadas.
13. Pasvarstyk su draugais ir mokytoju, kuo svarbios žmonių savimonei legendos.	Siekama apibendrinti, reflektuoti temą. Pirmiausia prasminga kalbėti, kaip legenda apie Vilniaus įkūrimą perduoda vertybines nuostatas lietuviams, skatina juos branginti savo sostinę. Jei mokiniai rastų savo pavyzdžių (tam reikia skirti laiko, tai jau būtų tiriamoji užduotis), jiems aiškiau atsiskleistų ryšys tarp to, ką jie mokosi, ir realaus gyvenimo.

3. Ką man reikia raštingumas?

Įrašyk tinkamą žodį iš šios temos žodynelio:

1. ... jį išdaviku: jis visiems išdavė, ..., mano paslaptį.
2. Negaliu tau padėti, ... į policiją.
3. Kelionėje mus lydėjo ... (mums sekėsi).
4. ... lietaus, todėl nepasiėmė skėčio.
5. Apžiūrėjau tą daiktą iš visų pusių, bet jo ... nesupratau.
6. Kelionės ... žadu aprašyti dienoraštyje.
7. Susirinkę bendraminčiai nusprendė ... draugo atminimą.
8. Policininkas ... didžiausią baudą.
9. Tėvai nusprendė, kad išskirtinius dukters gebėjimus būtina ... .
10. Jei pats to darbo negali atlikti, ... ką nors kitą.

Atsakymai:

- 1) laikau, atskleidė; 2) kreipkis; 3) sėkmė; 4) nesitikėjo; 5) paskirties; 6) įspūdžius; 7) įamžinti; 8) paskyrė; 9) lavinti; 10) įpareigok.

Visas Ritos Miliūnaitės straipsnis „Kokie būsim mes patys, tokia bus ir lietuvių kalba“ yra svetainėje www.bernardinai.lt, 2010 metų birželio 9 dienos puslapyje: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-06-09-rita-miliunaite-kokie-busim-mes-patys-tokia-bus-ir-lietuviu-kalba-i/46031>.

Apie Mažvydą galima pasiskaityti internete į paiešką įvedus: *Elektroninė lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11–12 klasei, 2012. Sudarytoja Aušra Martišiūtė-Linartienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.*

Vaizdų pamokai yra interneto svetainėje *Vikipedija*, į paieškos langelį įvedus: *Martynas Mažvydas*.

28 puslapis

1. Išrink iš Godos laiško, kas Martyno Mažvydo „Katekizme“ lietuviškai atlikta pirmą kartą.	Ieškoma tiesiogiai išreikštos informacijos, pasitikrinama, ar mokiniai ją suprato.
2. Mažvydas tikisi, kad ši knyga padės lietuviams gyventi šviesiau ir doriau. Pasvarstyk, ar knyga gali turėti tokį poveikį. Remkis skaitytomis knygomis.	Užduoties tikslas – svarstyti apie knygos, meno paskirtį, suvokti, kad jie skirti ne vien pramogai, vertinti savo elgesį. Užduočiai atlikti reikia remtis jau turima patirtimi, perskaitytomis knygomis. Jai atlikti reikia skirti laiko pamąstyti. Galima dirbti poromis.
3. Koku savo elgesiu rodome pagarbą Martyno Mažvydo atliktam darbui?	Tikslas – skatinti mokinį ieškoti sąsajų. Atsakymai gali būti labai įvairūs – mokymdamiesi skaityti ir rašyti lietuviškai mokiniai patvirtina Mažvydo darbo reikšmingumą. Galima dirbti poromis.
4. Papasakok lietuviškų raidžių istoriją.	Mokymas nuosekliai, sklandžiai pasakoti dalykinį tekstą.
5. Kodėl išmokti lietuviškai skaityti lengviau nei angliškai ar prancūziškai? Pažaisk: užrašyk kitos kalbos sakinį lietuviškomis raidėmis ar lietuvišką sakinį kitos kalbos raidėmis tiksliai perteikdamas tarimą.	Atsakymas yra tekste ir pačiame klausime: jei raidė atitinka tariamą garsą, skaityti ir rašyti yra lengva. Žaidimas padėtų įsivaizduoti Mažvydui kilusius sunkumus.
6. Kuo skyrėsi Jono Leandro ir jo mamos požiūris į Don Kichoto žygių aprašymą?	Teksto supratimo klausimas. Atsakyta tekste netiesiogiai, bet kalbama apie požiūrių skirtumą – tai nėra lengva užduotis, ypač neskaičiusiems kūrinio. Mamai neatitikimas tarp Don Kichoto įsivaizduojamų dalykų ir tikrovės kelia juoką. Jonui Leandroi daro įspūdį Don Kichoto ketinimai, jis išgyvena dėl personažo nesėkmių. Galima dirbti grupėmis.
7. Dėl ko buvo skaudu Jonui Leandroi? Ką iš berniuko laiško supratai apie jį patį?	Į pirmąjį klausimą tekste atsakyta tiesiogiai – reikia rasti ir pacituoti. Antras klausimas verčia daryti išvadas, vertinti, pasinaudoti jau turimu supratimu.
8. Papasakok apie pirmąją Tau ar Tavo paties skaitytą knygą, jos daromą įspūdį.	Pasakoti iš savo patirties, pirmuoju asmeniu yra smagu. Tik reikia skirti laiko pasiruošti.

Iš ko galima pajausti, kad Martynas Mažvydas džiaugiasi savo darbu?

29 puslapis

1. Perskaityk pavadinimą ir savais žodžiais paaiškink, kokia šios knygos paskirtis.	Atsakant į klausimą svarbu neapsiriboti vienu tikslu („mokslas skaitymo rašto“ „dėl krikščionystės ir dėl bernelių jaunų“: paskirtis dvejopa – išmokus skaityti galima iš knygų išmokti doriau gyventi). Galima išsišifruoti romėniškais skaitmenimis užrašytus metus – 1547.
2. Pavadinimas atskleidžia dar vieną teiginį, kurį galima pradėti žodžiais: „Pirmą kartą...“ Pabaik jį.	Kalbama apie giesmes (jų „Katekizme“ yra 11).
3. Kur išleista pirmoji lietuviška knyga? Kaip tas miestas vadinasi dabar? Kurios valstybės teritorijoje jis yra?	Klausimas kreipia į istorines žinias: Karaliaučiaus kraštą, jame gyvenusius lietuvininkus, jų kultūrinę veiklą.
4. Kas knygos prakalboje kreipiasi į skaitytojus?	Pavadinime tiesiogiai pasakyta. Reikėtų aptarti šios meninės raiškos priemonės – įsmeninimo – paskirtį ar poveikį.
5. Į ką prakalboje kreipiamasi? Ko prašoma?	Kreipinys „broliai seserys“ ir mus įtraukia į skaitytojų ratą, nors knyga išleista tik šiek tiek mažiau nei 500 metų. Atsiskleidžia retorinio kreipinio įtaiga.
6. Apie kokį įvykį kalbama prakalboje? Kaip nusakomas jo išskirtinumas?	Reikėtų cituoti, aptarti visas nuorodas į pasidžiaugimą dėl knygos išleidimo: kaip išreiškiamas troškimas, laukimas lietuviškos knygos. Atkreipti dėmesį į įsmeninimą: tai, ko buvo laukiama, ateina pas laukiančiuosius.
7. Pasimokyk skaityti pirmąjį užrašytą lietuvišką eilėraštį balsu. Paaiškink, kokius klausytojų jausmus stengsiesi sužadinti.	Kūrybinė užduotis. Svarbu, kad teiktų džiaugsmą.
8. Nusirašyk 3–10 eilutės pirmąsias raides (J tuo metu rašoma ir vietoj I, V rašoma ir vietoj U, o Š Mažvydas rašė taip, kaip buvo rašoma vokiškose knygose: Sch). Koks žodis susidėliojęs? Paaiškink, kas yra akrostichas.	Konkretus praktinis darbas.
9. Sukurk slaptą pranešimą: jame savo vardą arba slaptą žinią užrašyk akrostichu.	Kūrybinė užduotis-žaidimas.
10. Kokį požiūrį į knygą ir jos svarbą asmeniui atskleidė šios temos tekstai? Kodėl šiam požiūriui pritari arba nepritari? Pasidalyk šiais svarstymais su draugais ir mokytoju.	Refleksijai apie knygos svarbą, asmens įsipareigojimą kultūrai, asmeninei atsakomybei skirta užduotis. Siūloma pasiruošti individualiai arba poromis. Labai svarbu išklaudyti visų svarstymus. Galima nesikartojančius teiginius užrašyti lentoje ir pagal tuos užrašus parinkti pavyzdžių iš savo patirties.

4. Kas man yra vertybė?

Iliustracijų pamokai galima rasti įvedus į interneto paieškos laukelį: Kristijono Donelaičio „Metų“ iliustracijos. Verta ieškoti eilutėje: Vaizdai ieškant „Kristijono Donelaičio „Metų“ iliustracijos“.

Internetinėje svetainėje www.youtube.com „Didžioji Lietuva. I dalis. Baltų kilmė“ (<https://www.youtube.com/watch?v=eCrbhKWfc1Y>) nuo 6.37 minutės yra Rolando Kazlo įskaityta ištrauka iš K. Donelaičio „Metų“. Tai antroji šioje temoje įdėta ištrauka.

Parink tinkamą žodį iš šios temos žodynelio:

1. Nesilaiko įstatymų, taisyklių –
2. Yra tam tikros nuotaikos –
3. Žiūri iš aukšto, rodo panieką –
4. Sumenkina, suniekina –
5. Išreiškia nustebimą –
6. Proto aštrumas, miklumas; juokas –
7. Rodo nepasitenkinimą, pasibjaurėjimą –
8. Sugebantis susivaldyti, nereiškiantis audringai savo jausmų –
9. Patiria džiaugsmą dėl nepaprastų ypatybių –
10. Tinka, pritinka, yra tinkamas –

Atsakymai:

1) savivaliauja; 2) yra nusiteikęs; 3) niekina; 4) žemina; 5) stebisi; 6) sąmojis; 7) piktnasi; 8) santūrus; 9) žavisi; 10) dera.

35 puslapis

1. Apie kokį kūrinių kalba Jonas Leandras ir Goda? Kas kūrinių autorius? Kada kūrinyms sukurtas?	Atsakymai leidžia suformuluoti teksto temą. Jį užduoda mokytojas perskaičius ar išklausius Jono Leandro ir Godos laiškus.
2. Koks įvykis paskatino Leandrą parašyti Godai laišką?	Rasti tiesiogiai išreikštą informaciją. Tai įdomus faktas apie „Metų“ vertimą į ispanų kalbą. „Metai“ keliskart iš naujo išversti į rusų ir vokiečių kalbas. Neseniai išversti į italų kalbą.
3. Kokią „Metų“ ypatybę nurodo Jonas Leandras savo laiške?	Kalbama apie skambumą, dėmesį kalbos galimybėms – garsų perteikimui žodžiais.
4. Kodėl Goda nesiryžta skaityti viso kūrinio?	Tiesiogiai neatsakyta, reikia pačiam padaryti išvadą apie kūrinio sudėtingumą.
5. Vietovė, kurioje turėtų vykti filmo veiksmas, vadinasi Tolminkiemiu. Kokioje valstybėje Donelaičio laikais buvo Tolminkiemis? Kokios buvo Kristijono Donelaičio pareigos Tolminkiemyje?	Vietovardis „Tolminkiemis“ kilęs iš asmens, vardu Tolminas, ir žodžio „kiemas“. Susiejame su lietuvių (lietuvininkų) gyvenamu kraštu Rytų Prūsijoje. Informacija tiesiogiai išreikšta tekste. Tikslas – sužinoti Donelaičio gyvenimo faktus.
6. Kas atsitiko, kad į šį kraštą ėmė keltis nauji gyventojai? Kaip jų atsikraustymas lemia lietuvių baudžiauninkų padėtį?	Apie marą ir po jo sekusį krašto kolonizavimą pasakojama įsivaizduojamuose Donelaičio vaikystės ir paauglystės prisiminimuose. Tai interpretavimo, informacijos siejimo užduotis.
7. Filmo aprašyme minimi valstiečiai ir epizodai yra iš poemos „Metai“. Kokie tų valstiečių vardai? Ką įsiminei apie jų elgesį ir charakterį? Ką iš jų norėtum suvaidinti? Kodėl?	Teksto suvokimui patikrinti skirta užduotis. Mokiniai sužino „Metų“ turinį.
8. Kodėl Donelaitis baudžiauninkų gyvenimą vadina herojišku?	Atsakyta tiesiogiai, tereikia atrasti. Galima klausti, ar mokiniams priimtinas toks požiūris.
9. Kokios Kristijono Donelaičio charakterio savybės minimos visame tekste?	Teksto visumai suvokti, apibendrinti, apmąstyti skirti abu klausimai. Atlikti reikia skirti pakankamai laiko. Mokiniais reikėtų siūlyti pasirinkti vieną iš jų. Pirmoji yra sunkesnė: ją atlikdamas mokinys turi matyti visumą, išsirinkti, kas tinka atsakymui, susieti K. Donelaičio nuostatas su kūriniu. Užduotį galima skirti mokinių grupei.
10. Pasiruošk refleksijai: „Ką įdomaus apie Kristijono Donelaičio poemą „Metai“ sužinojau iš Leandro ir Godos laišku?“ Pasidalyk savo mintimis su draugais ir mokytoju. Išklausyk draugų refleksijų.	

Kodėl įdomu skaityti „Metus“?

36 puslapis

1. Kam poetas „Pavasario linksmybių“ ištraukoje suteikia galimybę džiaugtis pavasariu?	Kreipiamas dėmesys į tai, kad gamtos gaivalai ir gyvi padarai sužmoginti, virtę veikėjais.
2. Kaip tas visuotinis džiaugsmas išreiškiamas?	Ir sužmoginimu (įsmeninimais – <i>saulelė juokės</i>), ir veiksmažodžių ar jų formų gausa, pakartojimais, konkrečiomis detalėmis (<i>po savo keru</i>), ilgais sakiniais, ritmu... Mokiniais gali būti gražūs, raiškūs apskritai atskiri žodžiai. Raiškai aptarti skirtas klausimas.
3. „Vasaros darbai“ pradeda Pričkiaus pasisveikinimu. Ką jis sveikina? Kokiais žodžiais kreipiasi sveikindamas?	Šia užduotimi tikrinama, ar mokiniai supranta eiliuotą tekstą, būtina ne tik atsakyti, bet ir cituoti – rodyti, kur tekste ši mintis išreiškta. Kad mokiniais būtų lengviau, galima skaidyti sakinį prasmingomis frazėmis, rasti veiksnius, tarinius, kelti klausimus aplinkybėms.
4. Ko ir kam linki Pričkus?	Mokiniai turi atrasti prasmines frazes, sieti jų reikšmę, suvokti pokalbio situaciją: nuolat reikia remtis tekstu.
5. Išsirink kelias patikusias eilutes ir balsu perskaityk stengdamasis perteikti nuotaiką ir iškilmingą hegzometro ritmą.	Kūrybinė užduotis. Pasiūlykite tas pačias eilutes balsu skaityti keliese. Pasiūlykite išmokti dvi eilutes atmintinai ir sakyti choru einant iš pradžių lėtai, o paskui vis greičiau. Žaidimas paimtas iš būsimiems aktoriams skirtų užduočių.
6. Remdamasis visais šios temos tekstais, pasvarstyk su draugais, kokie Donelaičiui rūpėję dalykai ne mažiau mums svarbūs ir šiais laikais. Paruošk su draugais klasės plakatą: „Norint sutarti svarbu“. Kiekvienas tegu užrašo po mintį ant bendro didelio popieriaus lapo.	Užduotis ne tik verčia reflektuoti visą temos medžiagą, bet ir remtis mokinių turima patirtimi, sieti „Metų“ idėjas su realiu gyvenimu, ieškoti universaliųjų vertybių. (GERBTI KITA, JO TAPATYBĘ; BŪTI TEISINGAM; VERTINTI KITO ŽMOGAUS DARBĄ...)

5. Kaip aš suprantu laisvę ir nepriklausomybę?

Nuotraukų mokiniams parodyti, galima rasti internete įvedus į paieškos laukelį vardo ir pavardės nuorodą lenkų kalba: Tadeusz Kościuszko, arba adresu: http://en.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Ko%C5%9Bciuszko.

44 puslapis

1. Kas paskatino Joną Leandrą susidomėti Tado Kosciuškos asmenybe?	Rasti informaciją, tiesiogiai išreikštą tekste. Tai įdomus faktas.
2. Kas įrodo, kad amerikiečiai žavisi Tado Kosciuškos asmenybe ir pripažįsta jo nuopelnus?	Rasti informaciją, tiesiogiai išreikštą tekste. Galima paprašyti, kad vienas po kito mokiniai vardytų po faktą. Neužmiršti padaryti išvados.
3. Pasamprotauk, kodėl rašytojas turi gerai išmanyti istoriją, jei ketina rašyti romaną apie istorines asmenybes.	Vertinti, sieti su jau turimomis žiniomis skatinanti užduotis. Priimtini visi samprotavimai. Probleminis klausimas – ar meno kūrinyje ieškome istorinės tiesos. Būtų idealu, jei mokiniai ir mokytojas galėtų pasiremti skaitytais kūriniais ar filmais.
4. Aptark su draugais, kuo būtent kiekvienos iš keturių Godos paminėtų valstybių istorija svarbi Tado Kosciuškos asmenybei ir biografijai suprasti.	Pakankamai informacijos yra tekste, tik ją surinkti reikia iš įvairių vietų. Nebūtina plėsti temą, bet jei mokiniai pasisiūlytų surinkti papildomų faktų ar komentarų, tai skatintina. Tada tai būtų tiriamoji užduotis ir reikėtų skirti laiko surinktos medžiagos pristatymui.
5. Remdamasis laiškais papasakok, kokie buvo Tado Kosciuškos idealai.	Šios dvi ir visos tolesnės užduotys skirtos refleksijai, bet jos nevienodo sunkumo. Mokiniais reikėtų leisti rinktis. Visoms užduotims reikia skirti pakankamai laiko pasiruošti. Jei niekas nenorėtų rinktis 6 užduoties, reikėtų visiems kartu paieškoti į ją atsakymo: ši užduotis visapusiškai apibendrina temą.
6. Paieškok laiškuose įrodymų, kad Tadas Kosciūška visą gyvenimą nuosekliai siekė savo idealų įgyvendinimo.	
7. Remdamasis Godos laiškais, papasakok Liudvikos Sosnovskytės biografiją. Apibūdink jos išvaizdą ir charakterį (pasikliauk savo fantazija ir nuojauta).	Užduotis nereikalauja istorijos išmanymo, ji ugdo empatiją.
8. Įsivaizduok: puikus, pripažįstamas rašytojas parašė romaną apie Tada Kosciūšką. Kodėl imtum jį skaityti – ką tikėtumeisi kūrinyje atrasti? Kalbėdamas duok konkrečių pavyzdžių iš laiškų ir pasikliauk savo išmone.	Užduotis leidžia rinktis aspektą: ar kalbėti apie istorinius įvykius, ar Kosciuškos asmenybę, ar istorinių mūšių vaizdavimą, ar aktoriams kylančius uždavinius. Nebūtina aprėpti visumą.
9. Kas Godos ar Jono Leandro laiškuose Tau pasirodė įdomiausia? Pasidalink savo mintimis su draugais ir mokytoju.	Gana laisva refleksija, nereikalaujanti aprėpti visumą, apibendrinti.

Kas sieja skirtingų laikų herojiškas asmenybes? Kuo svarbi net ir pralaimėta kova?

46 puslapis

<p>1. Kuriose dienoraščio vietose kalbama apie partizaninio karo tikslus? Kokie jie yra?</p>	<p>Sakoma keliskart. Rasti ir pacituoti bei pakomentuoti reikėtų visas vietas. Kalbama ne tik apie tėvynės laisvę, bet ir kovos garbingumą, šviesios atminties apie partizanus palikimą būsimoms kartoms.</p>
<p>2. Kokį atminimą apie partizaninį karą nori palikti Dzūkas?</p>	<p>Rasti ir pakomentuoti: Dzūkas nori, kad kalbėtų apie partizaninį judėjimą su pagarba, bet atsiranda tamsių dėmių. Tos dėmės – atsiranda išdavikų iš savųjų tarpo, didėja nepasitikėjimas visų visais.</p>
<p>3. Kuo sunki, slegianti partizanų buitis?</p>	<p>Rasti visas detales.</p>
<p>4. Kokios mintys neduoda partizanui ramybės, veda į neviltį?</p>	<p>Pirmiausia galima rasti teksto mintis šia tema, o jų apmąstymui, komentavimui galima skirti kiek laiko. Mintys apie ateitį: kas bus, jei žmonės žus ar bus ištremti į Sibirą, kas atkurs tėvynę.</p>
<p>5. Dienoraštis yra ypatingas tekstas – jis rašomas sau, rašomas atvirai. Ką įrašytum savo dienoraštyje: „Perskaičiau kelias ištraukas iš partizano Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio ir susimąščiau...“</p>	<p>Refleksijai skirta užduotis. Galima pasirinkti aspektą: kalbėti ar rašyti apie partizaninį karą arba apie Dzūko asmenybę. Labai svarbu išklaudyti visų mokinių siūlomus įrašus. Galima paruošti šių tariamų dienoraščio ištraukų parodėlę. Tam juos galima pasiūlyti perrašyti ant atskirų lapelių dailiraščiu. Įsivertinimui pasiūlyti pasirašyti sąsiuvinyje po du ar tris sakinius, ko šios temos pamokose pasimokė iš draugų.</p>

6. Ką man reiškia mano tautinė tapatybė?

Įvedus į paieškos laukelį *Vyskupo Motiejaus Valančiaus gimtinės muziejus*, (http://www.muziejai.lt/kretinga/MValanciaus_muziejus.htm) galima rasti nuotraukų ir jas parodyti mokiniams.

51 puslapis

1. Remdamasis Godos laišku, sudaryk Motiejaus Valančiaus kovos su girtuoklyste ir tamsumu veiksmų programą.	Patartina dirbti poromis. Programa rašoma punktais: 1., 2., 3...
2. Apibūdink caro valdžios politiką Lietuvoje po 1863-ųjų metų sukilimo.	Rasti visą informaciją, susietą su jau turimomis žiniomis. Kalbama apie spaudos draudimą, ištisų kaimų trėmimą į Sibirą, vadų įkalinimą, bažnyčių ir vienuolynų, parapinių mokyklų uždarymą.
3. Kokias sąlygas Lietuvos nepriklausomybei paruošė knygnešiai?	Rasti tekste. Tai Godos laiško išvada.
4. Apie kokius knygnešių veiklos atgarsius Argentinoje savo laiške papasakojo Jonas Leandras?	Klausimas atkreipia dėmesį į tai, kad susiformavusi pagarba knygai, jos svarbos suvokimas išlieka ir kitomis sąlygomis.
5. Pasidomėk kokia nors istorine asmenybe. Ar jos gyvenimas patvirtina Jono Leandro teiginius apie išskirtinės asmenybės bruožus? Gal gali papildyti bruožų sąrašą? Pasidalink savo tyrimo išvadomis su draugais.	Tai tiriamasis darbas. Galima skirti kaip užduotį grupei – kiekvienas grupės narys pristato kitą asmenybę, o kartu padaromos išvados.
6. Pasiruošk papasakoti draugams apie savo šeimos ryšius su giminėmis Lietuvoje ar kultūrine veikla toje šalyje, kur gyveni. Išklausyk draugų pasakojimų.	Savo patirties apmąstymas, sąsajų su savo bendruomene prasmės išryškinimas. Pasiruošimui būtina skirti laiko, bet patartina ties šia užduotimi stabtelėti.
7. Klasėje arba namuose pažiūrėk (vėliau kartu su draugais ir mokytoju aptark) režisieriaus Jono Trukano filmą „Knygnešys“: http://filmasknygnesys.lt/ .	Papildoma veikla, išplečianti temą. Filmą svarbus emociniam santykiui sukurti.

Kaip asmeninis pasirinkimas gali nulemti visos tautos ateitį?

53 puslapis

1. Perskaityt Michailo Muravjovo raštą Vilniaus cenzūros komitetui, savais žodžiais paaiškink, ko generalgubernatorius siekia. Pasvarstyk, koks jo tikslas.	Kad siekia pakeisti lotynišką abėcėlę į kitą abėcėlę, paaiškėja iš rašto. Ko jis tuo siekia, nepasakyta šitame rašte, bet apie tai buvo kalbėta skaitant Godos laišką. Taigi mokiniai turi susieti žinias ir padaryti išvadą.
2. Apibūdink Kazio Bradūno eilėraštyje vaizduojamą slaptos lietuviškos mokyklos mokytoją.	Mokytojas yra išskirtinai išsilavinęs žmogus. Lieka paslaptis, kas jis buvo anksčiau. Dabar jis jau senas, bet pasiryžęs pasipriešinti nutautinimui, neišsižadėti savo vertybių. Mokytojas elgiasi su mokiniais kaip koks sukilėlių vadas su savo kariais: mokiniai prisiekia neišduoti bendro reikalo.
3. Kokiai prievartai pasiryžę didvyriškai priešintis mokytojas, motinos ir vaikai?	Eilėraštis būtų sunkiai suprantamas, jei anksčiau nebūtų perskaitytas Godos laiškas. Taigi mokiniai turi susieti tuos du tekstus.
4. Kaip Kazio Bradūno eilėraštyje perteikta mintis, kad išlikti savimi yra svarbu?	Tiesiogiai neatsakyta, reikia daryti savo išvadas. Mokiniai mokomi slapta, nors už tai ir jų tėvai, ir mokytojas gali būti nubausti, mokytojas stiprina jų pasiryžimą priesaika, priesaikos svarba sustiprinama palyginimu su mišiomis.
5. Kur Aidas Marčėnas apgyvendina lietuvius?	Klausimas išryškina eilėraščio veiksmo sąlyginumą, filosofinę, apibendrinamąją reikšmę. Taigi būtina paklausti, kodėl veiksmo vieta svarbi skaitytojui.
6. Kokie Aido Marčėno eilėraščio lietuvių troškimai, norai?	Rasti eilėraštyje, pacituoti ir pakomentuoti.
7. Paprastai tėvynė ginama nuo ko nors iš išorės. Šiame eilėraštyje Mėnulio Dievulis teigia, kad nebuvo kam apginti Tėvynės nuo pačių lietuvių. Paaiškink, kaip supratai šią poeto mintį.	Užduotis prašo interpretuoti, papildyti savo supratimu. Klausimu kreipiamas kalbėti apie asmens atsakomybę.
8. Kuo skaudus Aido Marčėno eilėraštis? Kuo svarbus poeto požiūriui suprasti eilėraščio pavadinimas? Kokios skaitytojo reakcijos, atsako poetas tikisi?	Įsijautimo reikalaujanti užduotis. Vargu ar poetas nori suniekinti, pasmerkti, matyt, jis siekia įspėti, priversti susimąstyti.
9. Remdamasis visais temos tekstais ir pokalbiais klasėje parašyk refleksiją: <i>Kaip tautinės tapatybės praradimas arba išsaugojimas priklauso nuo paties asmens pasirinkimo?</i>	Užduotis verčia prisiminti, apmąstyti visą temos medžiagą ir susieti su savo turimu supratimu, su savo realybe.

Įsivertinimui galima pasiūlyti dviejų skilčių lentelę: *Ką supratau? Ką norėčiau išsiaiškinti?*

7. Kas man yra lietuvių kalba?

1. Paveiksle dailininkui pavyko ... (perduoti, išreikšti) mergaitės džiaugsmą.
2. Albinas tik ... girdamasis (suteikė progą iš jo juoktis).
3. ... tuos du faktus ir padarykite išvadą.
4. Kaip jie gali ..., jei kalbasi skirtingomis kalbomis.
5. Asmenuoti – tai ... veiksmažodį asmenimis ir skaičiais.
6. Šituos jo žodžius ilgam ... (įsidėmėjau).
7. Vaistus ... triskart per dieną.
8. O ko tu ... (laukei)?
9. Per krizę patyrė kelių milijonų ... .
10. Visai, sūnau, ... , net mankštos rytais nebedarai.

Atsakymai:

- 1) perteikti; 2) apsijuokė; 3) susiekite; 4) susišnekėti; 5) kaityti; 6) įsiminiau; 7) vartokite, vartoti; 8) tikėjaisi; 9) nuostolį; 10) apsileidai.

60 puslapis

1. Kaip manai – ar Jonas Leandras puikiai praleido savo atostogas? Kaip Tau patinka leisti laiką per atostogas?	Temą siūloma pradėti nuo asmeninės patirties, dalijimosi maloniais įspūdžiais.
2. Kodėl mokytojas pavadino <i>Lietuvių kalbos žodyną</i> lietuvių kalbos lobynu?	Tiesiogiai atsakyta tekste, patikrinama, ar mokiniai suprato. Verta pasiaiškinti žodžio „lobynas“ reikšmę: lobynas yra kokių nors vertybių sandauga, sukaupto vieta.
3. <i>Lietuvių kalbos žodyno</i> svetainėje pabandyk rasti kokio nors žodžio, pavartoto šiame tekste, reikšmę. Pasidalyk savo patirtimi: kokį linksnį ir asmenį reikia užrašyti į paieškos langelį? Kaip pavyko pasirinkti reikiamą reikšmę?	Siūloma pirmiausia užduotį atlikti kartu, pasirinkti nedaug prasmių turinčius žodžius: atostogos, lobynas, „apsidžiaugė“ žodynas nepriima, reikia bendraties „apsidžiaugti“. Galima paieškoti Donelaičio vartotų žodžių. Tikslas – parodyti, kaip naudotis žodyno svetaine. Šis žodynas mokymuisi, mokiniams per sudėtingas, praktiniam naudojimui netinka. Mokiniam ir mokytojui praktinėms reikmėms tinka <i>Dabartinės lietuvių kalbos žodyno</i> elektroninis variantas: dz.lki.lt.
4. Kokie K. Būgos asmenybės bruožai ir biografijos faktai leidžia daryti išvadą, kad jis „gimė kalbininku“?	Užduotis reikalauja susieti keliose vietose pateiktą informaciją.
5. Kokia informacija apie žodį svarbi renkant žodynu medžiagą ne iš rašytinių šaltinių, o iš žmonių kalbos?	Tiesiogiai atsakyta, mokiniai turėtų pasvarstyti, kodėl būtent tai svarbu. (Ši informacija leidžia daryti išvadą, kokioje vietovėje žodis vartojamas, ar pateikėjas nėra atvykėlis, ar jis yra tos pačios tarmės atstovas ir pan.)

6. Žymūs žmonės paprastai taip išsiskiria iš aplinkos, kad virsta pasakojimų apie juos herojais. Kuris pasakojimas apie Būgą Tau pasirodė įdomiausias? Kodėl?	Užduotis pasakoti smagias istorijas, paaiškinti savo santykį.
7. K. Būga pradėjo darbą, kurį vėliau tęsė kelios kartos kalbininkų. Kuo jų darbas mums visiems svarbus?	Temos refleksijai skirta užduotis: visas žodyno savybes išvardinti ir pakomentuoti.
8. Kokie J. Jablonskio nuopelnai Lietuvai ir lietuvių kalbai?	Surinkti informaciją iš įvairių vietų, interpretuoti.
9. Kokie J. Jablonskio charakterio bruožai leido jam įgyvendinti savo tikslus?	Klausimas skirtas interpretuoti, apibendrinti (įsipareigojo skleisti lietuvių kalbą viešumoje, išskirtinai tvirtų principų, labai darbštus, savo savybėmis užsitarnavo pagarbą; savo paties vaikus išmokė lietuvių kalbos, nors gyveno ne Lietuvoje).
10. Rask pirmąją citatą iš pokalbio su kalbininke Rita Miliūnaite ir paaiškink jos prasmę.	Mokslininkė kalba metaforomis. Mokytojas pats turėtų nuspręsti, ar metaforos sąvoka būtina. Metafora – meninė raškos priemonė, kai, remiantis daiktų panašumu, vieno daikto vardas, savybės priskiriamos kitam. Kiekviena metafora yra tam tikras palyginimas, bet praleistas lyginamasis žodis. Pavyzdys – <i>lingavo debesų laivai</i> . Suprantama, kad plaukiantys dangumi debesys buvo panašūs į laivus. Užduotis skatina suprasti perkeltines prasmes.
11. Kokių kalbinių nesusipratimų, kylančių iš rašymo be lietuviškų raidžių, pateikia mokslininkė?	Tiesiogiai pasakyta tekste, reikia atrasti ir žaismingai perteikti.
12. Kokias rašymo be lietuviškų rašmenų priežastis savo laiške nurodo Goda?	Svarbu, kad mokiniai ne tik rastų atsakymą, bet ir pakomentuotų remdamiesi savo patirtimi.
13. Apie kokias rašymo be lietuviškų rašmenų pasekmes kalbama laiške?	
14. Kokios yra elektroninio rašymo žargonu priežastys?	
15. Koks reiškinyš vadinamas „dvirašyste“?	Paaiškinti žodžio sandarą, susieti su reikšme.
16. Patyrinėk žinučių ar pokalbių svetainių žargoną. Pasirink pavyzdžių. Pasidalink su draugais ir mokytoju savo tyrimo išvadomis.	Tiriamoji užduotis. Galima skirti kaip grupės darbo užduotį – mokiniai atskirai renka medžiagą, o kartu paruošia išvadas. Jie turi parengti pavyzdžių pateiktis, kitaip jų pristatymas bus visiškai nesuprantamas.
17. Pasikalbėk su draugais ir mokytoju apie savo rašymo elektroninėmis priemonėmis įgūdžius ir jų prasmingumą.	Užduotimi siekiama diegti supratimą, kad įsitikinimai ir veiksmai turėtų nesiskirti.

Kodėl žmonės visais amžiais rūpinosi gimtąja kalba?

61 puslapis

1. Kokius tautos požymius Mikalojus Daukša išvardija ištraukos pradžioje?	Atsakymas yra tekste: gyvenamąją teritoriją (tėvų žemę), papročius ir kalbą.
2. Kokias gimtosios kalbos vartojimo sritis nurodo autorius? Išsirašyk jas. Kokią išvadą siūlytum?	Tik visose gyvenimo srityse vartojama kalba atitinka tautos poreikius. Kadangi mokiniai užsirašo vartojimo sritis, tai ir išvadą prasminga užsirašyti.
3. Rask ir pacituok sakinį, kuriuo atskleidžiama mintis, kad žmogaus santykis su gimtąja kalba yra prigimties nulemtas.	Rasti, cituoti ir interpretuoti: <i>Pati prigimtis visus to moko ir kiekvienas beveik iš motinos krūtis įgauna potraukį į savąją kalbą – ją mielai vartoti, išlaikyti ir propaguoti.</i>
4. Rask ir pacituok sakinius, kuriais autorius teigia, kad gimtoji kalba nulemia tautos sutarimą, sugyvenimą.	Būtina interpretuoti, bandyti paaiškinti autoriaus požiūrį.
5. Ką autorius teigia apie kitų kalbų mokymąsi?	Rasti tekste.
6. Pasirink labiausiai patikusias mintis ir perskaityk balsu.	Tekstas pakilus, paveikus. Skaitymas balsu atskleidžia jo poveikį. Užduotis atkreipia dėmesį į raišką.
7. Paaiškink „Prakalbos“ tikslus.	Užduotis reikalauja interpretuoti ir apibendrinti.
8. Pasvarstyk, kurios Mikalojaus Daukšos mintys Tave sujaudino ar atrodė itin įtaigios.	Įsijautimą skatinanti ir atkreipianti į raišką užduotis. Būtina paklausti, kokio elgesio iš skaitytojo tikisi autorius.

Plačiau šia tema mokytojas gali pasiskaityti: *Elektroninė lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatija 11–12 klasei*, 2012. Sudarytoja Aušra Martišiūtė-Linartienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

8. Ką man reiškia būti piliečiu?

1. Nusileisti, paklaustyti –
2. Lakstyti, išdykauoti –
3. Dėti jėgas siekiant ką padaryti –
4. Netekti, nustoti –
5. Atšilimas po šalčio, atlydis –
6. Iškilmingai dainuoti –
7. Žymaus įvykio šventimas –
8. Jaučiantis savo vertę –
9. Paukščio suokimas –
10. Iškilmingai dainuoti –

Atsakymai:

1) paklusti; 2) siausti; 3) stengtis; 4) prarasti; 5) atodrėkis; 6) giedoti; 7) iškilmės; 8) orus, ori; 9) giesmė; 10) giedoti.

66 puslapis

1. Apie kokią šventę kalba Jonas Leandras savo laiške?	Užduotis skirta laiško temai susiformuluoti. Susiformulavus būtina užrašyti lentoje ir (ar) į sąsiuvinius.
2. Kaip ją švenčia Beriso lietuviai?	Rasti informaciją ir ją papasakoti.
3. Ką žino Jonas Leandras apie žiemą? Pasidalink savo patirtimi: kuo nuostabi metų laikų kaita?	Užduoties tikslas – sieti su asmenine malonia patirtimi, leisti pasakoti savo istorijas ar pasidalinti savo patirtimi.
4. Kaip dar vadinamas Lietuvos himnas?	Tikslas – išsiaiškinti, kad Vinco Kudirkos „Tautiška giesmė“ ir yra Lietuvos himnas.
5. Kas ir kokiomis aplinkybėmis draudė lietuviams giedoti himną?	1940 metais Sovietų Sąjunga okupavo Lietuvą ir uždraudė giedoti „Tautiška giesmė“. Tuos, kurie išdrįsdavo nepaklusti šiam draudimui, įkalindavo ar išstremdavo į Sibirą. Jei mokiniais įdomu, galima surasti internete LTSR himną ir aptarti jo idėjas klasėje: https://lt.wikipedia.org/wiki/Lietuvos_TSR_himnas .
6. Kodėl Jonui Leandrai sunku tuo patikėti? Ką sunku suprasti ir Godai, ir Jonui Leandrai?	Į šį klausimą tekste neatsakyta, reikia interpretuoti teiginį ir samprotauti remiantis savo paties požiūriu: jie gyvena visai kitomis sąlygomis, todėl negali net įsivaizduoti, kad žmonėms gali būti draudžiama būti patiems savimi...

7. Ką giedodavo lietuviai, kai himną giedoti buvo draudžiama? Ką tai liudija?	Pirmasis klausimas verčia atrasti tikslią faktinę informaciją. Antrasis prašo interpretuoti (žmonės rado būdų kitaip išreikšti savo patriotizmą, pasipriešinti draudimams, ginti savo orumą: viešuose susiėjimuose imta giedoti Maironio „Lietuvą brangią“).
8. Kaip Godos senelis paaiškina valstybės svarbą tautai?	Rasti tekste gana sudėtingą, abstrakčią informaciją, ją balsu perskaityti ir paaiškinti.
9. Kokius istorinius įvykius mini Godos senelis, pasakodamas Lietuvos pavergimo ir išsilaisvinimo istoriją?	Tikslas – ugdytis gebėjimą matyti visą pasakojamo teksto struktūrą, planą. Ji skirta istorijos žinioms.
10. Kokie istoriniai įvykiai nulėmė Godos senelio artimųjų likimą?	Klausimas reikalauja ne tik rasti informaciją, bet ir ją interpretuoti remiantis kita to teksto medžiaga. Laiškuose keliskart minimos okupacijos ir jų pasekmės: <i>Tėvo brolis, mano dėdė, išėjo į mišką, tapo partizanų ir žuvo kovodamas už tėvynę. Jam atrode garbingiau mirti kovojant negu tremiamam į Sibirą ar lageryje.</i>
11. Kuo buvo panašūs visi Lietuvos pavergėjai?	Yra atsakyta tekste tiesiogiai, būtina tezę paremti to teksto faktais: <i>Pavergėjams nerūpi nei žmonių, nei krašto, tik jų pačių gerovė.</i> Ir toliau papasakota apie carinės Rusijos, kaizerinės Vokietijos, Sovietų Sąjungos ir nacistinės Vokietijos politiką pavergtoje Lietuvoje. Mokiniai turi perskaityti atitinkamas vietas arba pristatyti okupantų politiką savais žodžiais.
12. Kodėl pavergėjams nepavyko įgyvendinti savo tikslų?	Klausimo tikslas – ugdyti gebėjimus interpretuoti, apibendrinti, daryti išvadas. Apie lietuvių tautos pasipriešinimą galima kalbėti remiantis ir ankstesnėmis pamokomis.
13. Kodėl reikšminga tai, kad viešoji erdvė Lietuvoje yra lietuviška?	Tiesiogiai nepaaiškinta, būtina pačiam pratęsti mintį remiantis jau turimu išmanymu, prisiminti M. Daukšos mintis. M. Daukša savo <i>Prakalboje...</i> rašo apie būtinybę vartoti gimtąją kalbą visose srityse: <i>Tąja kalba paprastai visi rašo įstatymus, jąja leidžia savosios ir svetimų tautų istorijas, senas ir naujas, jąja aptaria visus valstybės reikalus, ją gražiai ir padoriai vartoja visokiais atvejais Bažnyčioje, tarnyboje, namie. M. Daukšos žodžiais, kalba didina ir išlaiko bendrumą, santaiką ir brolišką meilę.</i> Taigi Lietuvos Respublika sudaro sąlygas kalbai gyvuoti, taip didindama savo piliečių sutarimą.
14. Kokius pilietinius tikslus Lietuvos piliečiams kelia savo laiške Godos senelis?	Mokytojas paprašo rasti tekste ir pakomentuoti savais žodžiais. Šia užduotimi siekiama ugdyti vertinimo gebėjimus.
15. Kokius pasaulio tautų sugyvenimo principus mini laiške Godos senelis?	

16. Kas vienija po visą pasaulį pasklidusius lietuvius?	Klausimo tikslas – ugdyti gebėjimą sampotauti, pabaigti mintį, daryti išvadą (Lietuvos valstybės buvimas; galimybė į ją nuvykti ar gyvenant svetur prisidėti prie jos gerovės, Lietuvos istorija, noras ją mokėti, ryšiai su giminėmis, skaitomi klasikų ar modernūs kūriniai ir t. t.).
17. Paieškok pavyzdžių, kaip išeiviai prisidėjo ir prisideda prie Lietuvos gerovės.	Tiriamasis darbas. Galima atlikti grupėmis, o galima ir individualiai. Mokytojas turėtų būti pasiruošęs duoti pavyzdžių (į paieškos laukelį įvedus Lietuvių enciklopedija (LE) , Bostono enciklopedija yra medžiagos apie išeivių pasiryžimą išsaugoti žinias ir jų vertinimą – sovietinis režimas naikino knygas ir visą informaciją ideologizavo; yra išeivių paruoštų studijų – įvedus nuorodą <i>Iševijos vaidmuo Lietuvos istorijoje</i> , galima rasti įdomių faktų, tik šių šaltinių mokiniais nepatartina siūlyti – jie per sunkūs, mokytojas pats turi išsirinkti reikiamos medžiagos ir duoti ją kaip pavyzdį mokiniais).

Kodėl kai kurie kūriniai svarbūs kiekvienam lietuviui?

68 puslapis

1. Į ką kreipiamasi Vinco Kudirkos „Tautiškoje giesmėje“?	Rasti tekste kreipinį. Būtina paaiškinti, kokias emocijas kreipinys kelia.
2. Kas teikia lietuviams stiprybės? Ko „tėvynės vaikai“ turi savo gyvenime siekti? Kas vienija visus Lietuvos žmones?	Rasti tekste ir interpretuoti teiginius, juos vertinti ir reflektuoti. Būtina patikrinti, ar mokiniai supranta eiliuotą tekstą, randa sakinių pradžią ir pabaigą.
3. Kuo grožisi Maironis eilėraštyje „Lietuva brangi“?	Iš karto atsakomas klausimas: tėvynės gamta. Tikslas – ugdyti apibendrinimo gebėjimus.
4. Ką iš eilėraščio sužinome apie Lietuvos gamtovaizdį?	Darbas su tekstu: išrinkti visus gamtos vaizdus ar jų detales. Dirbti individualiai ar poromis (skirti tam laiko). Apibendrinti: kokį Lietuvos peizažą sukuria Maironis?
5. Ką iš eilėraščio sužinome apie Lietuvos žmonių būdą?	Užduotis reikalauja ne tik rasti tekste, bet ir interpretuoti mintis. Atpažinti lietuvių dainingumą, jautrumą gamtos grožiui, gimtosios kalbos vertinimą, nuoširdų tikėjimą.
6. Ką poetas jaučia tėvynei? Dėl ko brangi tėvynė?	Rasti jausmus reiškiančius žodžius – ir tiesiogiai lyrinio subjekto reiškiamas savo emocijas, ir nuorodas į praeities kartų atliktus žygius, jų įprasminimą kūryboje.
7. Išmok eilėrašty atmintinai.	Kūrybinė užduotis. Reikia apsispręsti, ar visi, ar tik savanoriai išmoks atmintinai. Aptarti vertinimo kriterijus, paprašyti kiekvieną mokinį pasakyti, ką jis akcentuoja deklamuodamas.

8. Paaiškink savais žodžiais, kas yra giesmė, himnas.	Tikslas – nepalikti neaiškios sąvokos.
9. Kokias panašias mintis ir jausmus atrandame Vinco Kudirkos „Tautiškoje giesmėje“ ir Maironio eilėraštyje „Lietuva brangi“? Kas abiem poetams tėvynėje yra reikšminga ir svarbu?	Lyginimo užduotis leidžia atpažinti bendrąsias vertybes, jų svarbą, reflektuoti tėvynės meilės motyvą, asmens įsipareigojimą tėvynei. Skirti laiko individualiam darbui ar darbui poromis.
10. Kuo Lietuvos valstybės buvimas svarbus visiems lietuviams ir jų vaikams, kad ir kur jie gyventų?	Refleksija. Leidžia susieti visų temos tekstų idėjas ir realų gyvenimą, mokinių patirtį.

Įsivertinimo užduotys:

Kokie klausimai ar užduotys man buvo lengvi?

Kokie klausimai ir užduotys man buvo sunkūs? Dėl ko?

Kokie draugų atsakymai ar komentarai man atrodo itin prasmingi?

Kokios mokytojo ar draugų pagalbos man reikėtų?

9. Kodėl tai ir mano skausmas?

Parink pagal apibūdinimą tinkamą žodį ir įrašyk jį pateiktuose sakiniuose tinkama forma. Kai kurie žodžiai iš ankstesnių temų. Žodis gali kartotis:

1) neteisingas su kuo pasielgimas, nuoskauda: *Patyrė ...*

2) platinti: ... *gandus, pažiūras. ... ligas.*

3) užburti, apžavėti: *Jūros vaizdas jį ...*

4) prižiūrėti, kad degtų, dėti į ugnį kuro: *Ugnį, kad neužgestų, būtina ...*

5) perkeltine prasme raginti, skatinti veikti (paprastai nusikalstamai veiklai): ... *vieną prieš kitą.*

6) dėti jėgas, siekiant ką padaryti: ... *gerai ir laiku atlikti darbą.*

7) atkakliai, užsispyrus: ... *reikalauti, prašyti.*

8) perkeltine prasme reikalaujantis daug priežiūros, opus: ... *augalas bijo šalnos. Gimė ji tokia ...*

9) 1. materialinė žala: *Audra padarė daug ...* 2. praradimas, netekimas: *Jo mirtis buvo didelis ... mokslui*

10) perkeltine prasme nustatyti tarpusavio ryšius, jungti: *Vieną dalyką ... su kitu.*

Atsakymai:

- 1) skriaudą; 2) skleisti; 3) pakerėjo; 4) kurstyti; 5) kurstyti; 6) stengtis; 7) primygtinai; 8) trapus, trapi; 9) nuostolis; 10) sieti.

1. Kokios priežastys iš pradžių neleidžia Jono Leandro senelio seneliui sugrįžti į Lietuvą?	Tikslas – apibrėžti istorinį laikotarpį ir išsiaiškinti politines ir socialines aplinkybes. Kartu tai interpretavimo užduotis.
2. Kokie istoriniai įvykiai po Pirmojo pasaulinio karo skatina Jono Leandro proprosenelį sugrįžti su šeima į Lietuvą? Kodėl jis nesiryžta sugrįžti?	
3. Kokius savo senelio žodžius apie išvengtas nelaimes įsiminė Jono Leandro senelis? Pakomentuok juos.	Klausimas verčia dar sykį prisiminti skaudžiausius Antrojo pasaulinio karo įvykius, jų įtaką konkrečių žmonių likimui: proprosenelis ilgėjosi Lietuvos ir kartu suprato, kad būtų patyręs okupacijas, būtų žuvęs, išstremtas ar priverstas matyti, kaip žudomi jo giminės, draugai, kaimynai – tiek lietuviai, tiek žydai ar lenkai ir režimui nepalankūs rusai.
4. Kas žadina Jonui Leandro norą sužinoti apie minimus istorinius įvykius kuo daugiau?	Empatiją skatinantis klausimas. Jonas Leandras norėtų sužinoti, kas skaudina jo senelį, kas tuo metu vyko Lietuvoje.
5. Godos senelis laiške kalba apie tris Lietuvos žmonių naikimo etapus: miestų, miestelių ir kaimų tragediją. Paaiškink, kokie tai istoriniai įvykiai.	Klausimu patikrinama, ar mokiniai suprato istorines aplinkybes ir faktus. Galima dirbti grupėmis, bet individualus darbas nfragmentuotų pasakojimo – mokinyse ugdytą gebėjimą aprėpti visumą, nepamesti pasakojimo nuoseklumo. Reikia skirti pakankamai laiko užduočiai atlikti. Tik po to darbas pristatomas klasei.
6. Kokiais pavyzdžiais Godos senelis įrodo bolševikų ir nacių režimų panašumą? Gal gali duoti ir daugiau pavyzdžių?	Klausimu patikrinama, ar mokiniai suprato istorines aplinkybes ir faktus ir siekiama paskatinti sieti šio teksto informaciją su jau turima iš anksčiau.
7. Papasakok, kaip istoriniai įvykiai, minimi šiuose laiškuose, nulėmė daugelio žmonių likimus.	Refleksija. Siūloma atskirus faktus susieti į vieną rišlų pasakojimą. Reikia skirti bent 7 min. pasiruošti.
8. Kodėl Antrojo pasaulinio karo ir pokario įvykių, Godos senelio nuomone, negalima pamiršti?	Siekiama atpažinti požiūrį ir argumentavimą. Atsakiui reikėtų prašyti pratęsti savo požiūrio paaiškinimu. Būtina skatinti kuo įvairesnius atsakymus: tik gerai išmanydamas istoriją gali nekartoti praeities klaidų, aiškiai susiformuoti vertybes ir suprasti, kad jas būtina ginti, turi būti pasiruošęs ginti žmoniškumą, nenusileisti smurtui...
9. Paieškok pavyzdžių, kaip istorinė atmintis saugoma ir perduodama kitoms kartoms.	Tyrimo užduotis. Jei pasiruošti turėtų būti skiriama bent savaitė. Jei pavyzdžius mokinys rinksis ne iš Lietuvos, tai reikia įspėti, kad rinktųsi iš artimiausios aplinkos – paprašyti nekalbėti apie erdvėje ar laike nutolusias realijas. Tyrimas vienaip ar kitaip turi būti susijęs su mokiniu. Kalbėti galima apie paminklus, literatūros ir kino kūrinius, istorijos dėstymą, šventes ir minėjimus...

Kaip jaučiasi pasaulyje Holokaustą išgyvenę menininkai?

76 puslapis

1. Papasakok, kuo Abraomui Suckeveriui įsiminė atvesto pas jį berniuko išvaizda.	Pasitikrinama, ar mokiniai suprato tekstą, ar geba atpasakoti.
2. Kodėl berniuko mintys trikdė suaugusiuosius?	Trikdė vaiko rimtumas, susidomėjimas sudėtingais dalykais, o kartu ir naivumas. Užduotis skatina empatiją ir verčia interpretuoti.
3. Pasvarstyk, ką reiškia posakis „žmogaus šaknys“. Kaip supratai dailininko prisipažinimą, kad jo „šaknys yra jo lagamine“?	Perkeltinių prasmių atpažinimo ir supratimo užduotis. Kalbama apie atmintį: dailininko artimieji nužudyti, sunaikinta jo vaikystės kultūra, aplinka, bet jis visa tai atsimena. Kad ir kur keliautų, prisiminimai yra su juo.
4. Paaiškink, kokia situacija pavaizduota dailininko kūrinyje. Atkreipk dėmesį į berniuko veido išraišką, rankas, kaip laikomas akmenukas ir laidynė.	Savo interviu Samuelis Bakas pasakoja, kad geto dailininkai atnešdavo jam molio ir jis dienų dienas lipdė iš jo gyvulių ir žmonių figūras. Prisimenant tuos laikus ir nutapytas šis dailininko paveikslas. Jis eksponuotas parodoje „Praradimų ikona“. Pavadinimas susieja pavaizduotą berniuką su bibline legenda apie Dovydo ir Galijoto kovą.
5. Papasakok, ką jaučia kūrinyje pavaizduotas berniukas.	Paveikslo reprodukcijos interpretavimui skirta užduotis. Jai atlikti reikia biblinio konteksto. Empatijos gebėjimus ugdanti užduotis.
6. Kokius jausmus Tau sukelia šis kūrinys?	Empatiją skatinanti užduotis.
7. Remdamasis pokalbio vaizdo įrašu, papasakok, kas ir kaip nuo ankstyvos vaikystės puoselėjo dailininko talentą?	Tai įrašas anglų kalba su lietuviškais subtitrais. Klausimu pasitikrinama, ar mokiniai suprato vaizdo įrašo mintis. Ugdomi gebėjimai pasakoti.
8. Pakomentuok, kas dailininkui yra svarbu pasakyti tėvams, jo talentą atpažinusiems ir jį išgelbėjusiems žmonėms, nors jie seniai mirę.	Neužtenka tik išvardyti, būtina interpretuoti pasinaudojant jau turimu supratimu. Nors tėvų ir žmonių, kurie atpažino jo talentą, juo rūpinosi, nebėra gyvų, dailininkams jaučiasi jiems įsipareigojęs. Atsidėkoti jis gali tik pateisindamas savo darbais jų viltis.
9. Remdamasis visais perskaitytais ir pamatytais tekstais, paaiškink, kodėl dailininkui toks svarbus jo gimtasis miestas ir vaikystės patirtis.	Temos tekstų refleksija. Skirti pakankamai laiko jai atlikti. Galima dirbti grupėmis. Dailininkas jaučia pareigą papasakoti apie aplinkybes, kuriomis žuvo jo tėvai ir tautiečiai. Jis privalo pasakyti, kad nužudyta daug puikių žmonių. Gal jei ateinančioms kartoms bus žinomos tų istorinių įvykių priežastys, jos išsiugdys savybes, galinčias padaryti viską, kad tokios aplinkybės nepasikartotų.
10. Pasiruošk refleksijai: „Kokios mintys kilo skaitant šios temos laiškus ir tekstus?“	Šiai refleksijai pasiruošti individualiai. Skirti pakankamai laiko. Būtinai išklaudyti klasėje.

10. Augu kartu su nepriklausoma Lietuva

1. Gerai, kad ... (supratai, kad būtina) pasisveikinti.
2. Ar jau ... (atlikai) namų darbus?
3. Nežinau, ką man studijuoti. Padėk (priimti sprendimą) ... .
4. Jei eini jos pasveikinti su gimtadieniu, gali ... mano darželyje gėlių.
5. Švietimo ministras (padavė) ... Ministrui Pirmininkui atsistatydinimo raštą.
6. Paprastai pati (atrandu) ... , ką man skaityti.
7. ... (tikėjosi), kad suspės į lėktuvą, bet pavėlavo.
8. J. Jablonskis ... (prisiėmė atsakomybę) redaguoti laikraščio kalbą.
9. Iš išgąščio man užspaudė krūtinę. Vos ... kvapą.
10. Dirbo, kiek ... (įstengė).

Atsakymai:

- 1) susiprotėjai; 2) paruošei; 3) apsispręsti; 4) prisiskinti, pasiskinti, nusiskinti; 5) įteikė; 6) rinktis, išsirinkti; 7) vylėsi; 8) įsipareigojo; 9) atgavau; 10) pajėgė.

80 puslapis

1. Kaip Goda su draugais leidžia laiką šeštadienį?	Užduotis, skirta pasakojimo gebėjimams ugdyti.
2. Kokiomis Rūtos Meilutytės charakterio savybėmis žavisi Goda?	Rasti tekste. Skirta patikrinti, ar mokiniai suprato tekstą. Ugdomas gebėjimas charakterizuoti.
3. Gal esi skaitęs spaudoje pokalbių su Rūta? Papildyk Rūtos Meilutytės charakteristiką.	Siekti, kad mokiniai būtų pokalbio dalyviai, nepriimtų informacijos pasyviai.
3. Dėl ko susimąstė Goda skaitydama Unės Kaunaitės romaną?	Atsakyta tekste. Svarbu reflektuoti: mokytojas turi apklausti, ar tai visiems jaunuoliams svarbus klausimas.
4. Kas kelia Godai nerimą?	Rasti ir perpasakoti savais žodžiais. Svarbu paskatinti mokinius pasidalinti savo požiūriu į aktualius kalbamuoju metu politinius įvykius.
5. Tolesniame puslapyje yra dvi ištraukos iš Unės Kaunaitės romano. Goda ir Vytautė panašios ir tuo, kad abiem brangus gimtasis miestas. Iš ko matyti jų meilė Vilniui?	Galima būtent šiuo metu išklausti Unės Kaunaitės romano ištraukų įrašo. Pasiūlyti mokiniams atsakyti iš karto išklausti. Po to galima skirti laiko perskaityti ištraukoms ir papildyti atsakymą.
6. Papasakok apie sau brangią vietą.	Individuali užduotis. Ugdo gebėjimą įsižiūrėti į aplinką, sieti ją su savimi, reikšti savo jausmus, vertinti.
7. Įsivaizduok, kad šį laišką Goda parašė Tau, ne Jonui Leandriui. Parašyk jai atsakymą savo vardu.	Individuali užduotis, skatinanti sieti skaitomus tekstus su savo patirtimi. Užduotis nenubrėžia ribų: mokinys gali pasakoti apie tai, kaip leidžia laisvalaikį; pasakoti apie artimiausios aplinkos socialines problemas; apmąstyti pasaulio įvykius...

Kuo visi jauni žmonės panašūs?

83 puslapis

1. Pirmojoje ištraukoje kalbasi mokytoja ir jos mokinė Vytautė. Kodėl mokytoja sako Vytautei, kad visai jos kartai bus sunku? Kodėl turėtų būti sunku?	Rasti tekste, pacituoti ir paaiškinti, kaip suprato mokytojos žodžius (interpretuoti).
2. Antrojoje ištraukoje Vytautė lygina save su klasės drauge – Marija. Marija nepasitiki savimi, todėl jai sunku rinktis. Kodėl sunku pasirinkti Vytautei? Ar pritarti jos požiūriui?	Skirta palyginti dviem požiūriams: juos rasti tekste, pacituoti. Svarbu atskirti Marijos požiūrį ir Vytautės požiūrį. Interpretavimo, vertinimo ir reflektavimo užduotis.
3. Žurnalistės ir jauno menininko pokalbis paimtas iš internetinės žiniasklaidos. Kokia šio interviu tema?	Ugdomas gebėjimas apibendrinti. Priimtini labai įvairūs variantai. Tai pokalbis apie jauno menininko darbus, apie jaunimo laisvalaikį, jų vertybes...
4. Ką iš šio interviu sužinojai apie Saulių Baradinską: kokio jis amžiaus, ką veikia, kaip vadinasi jo ir draugų kūrybinė grupė?	Darbo su tekstu užduotis. Galima atlikti ją raštu, kai siekiama, kad mokiniai susikauptų.
5. Kaip supranti posakį „sėkmės istorija“?	Išsiaiškinti posakio reikšmę.
6. Remdamasis interviu, papasakok Sauliaus Baradinsko „sėkmės istoriją“.	Interpretuoti, vertinti skirta užduotis. Ugdo gebėjimą rišliai pasakoti.
7. Kuo patraukli šio jaunuolio asmenybė?	Refleksijai, savo požiūrio paaiškinimui skirta užduotis.
8. Šioje temoje pristatyti keli jaunuoliai. Pasirink ir savo pavyzdžių ir pasiruošk kalbėti tema „Kokiu jaunimu žaviuosi?“	Tiriamoji užduotis. Galima atlikti grupėmis. Būtina skirti laiko informacijai surinkti.

Yra įdomus interviu su Une Kaunaite internetinėje svetainėje „Žinių radijas“; 2014-07-21 laidoje „Prie pietų stalo“ ją kalbina Evaldas Tamaliūnas: <http://www.ziniuradijas.lt/epizodas/2014/07/21/prie-pietu-stalo/34940>.

Internetinėje svetainėje www.youtube.com įvedus į paieškos langelį *vilniustemperature* galima rasti grupės darbų.

Pabaiga

Laiškas laiškų autoriams – refleksija, leidžianti ir mokiniams, ir mokytojui įsivertinti savo darbą.

Metodiniai patarimai „Laiškų iš Lietuvos“ kūrybinio rašymo knygai

JURGA DZIKAITĖ, VILIJA DAILIDIENĖ, SAULIUS VASILIAUSKAS

Įvadas

Kūrybinio rašymo knygos tikslas – mokyti ir mokytis lietuvių kalbos per įvairių literatūros žanrų ir teksto tipų pažinimą. Užduotys turėtų gilinti gebėjimą išreikšti savo mintis raštu.

10-tyje knygos temų vaikams siūloma tapti kūrėjais, savo kūryba dalytis. Mokytojui tenka užduotis padėti įsitraukti į rašymo procesą, atskleisti vaizduotės galias ir pajusti rašymo malonumą.

Kūrybinio rašymo užduotys diferencijuojamos pagal sudėtingumą. Atliekantiems sudėtingesnes užduotis gali prireikti mokytojo ar namiškių pagalbos. Siūloma tyrinėti ir išbandyti visas užduotis: nebijokite jų interpretuoti, pakreipti ta linkme, kuri geriausiai atspindi vaikų patirtis, jų mokymosi stilių, vietos bendruomenės aktualijas. Papildomos medžiagos ir metodinių patarimų konkrečioms temoms, įvairių priedų ir nuorodų į kūrybinio rašymo ugdymui pravarčius šaltinius pateikiama toliau šioje knygoje.

Dalis užduočių skirta individualiam darbui, kitos – darbui grupėse. Mokiniai skatinami tyrinėti įvairius šaltinius, dalytis surinkta medžiaga, bendradarbiauti, kurti rašytinius tekstus, kuriais džiaugtųsi ir jie patys, ir visa mokyklos bendruomenė. Užduočiai skirkite tiek laiko, kiek jo reikia vaikams – svarbu, kad jie įsitrauktų į rašymo procesą ir nebijotų išreikšti savęs raštu.

Kurkite rašymo procesui palankią mokymosi aplinką: leiskite rašyti įvairiose klasėse ir mokyklos erdvėse, naudokitės įvairiomis priemonėmis, dalykitės ir džiaukitės kiekvienu pasiekimu, kaupkite vaiko darbų aplanką su juodraščiais, švarraščiais, refleksijomis, padėkite vaikams įsivertinti, kelti individualius mokymosi tikslus. Svarbiausia – paskatinkite vaikus atrasti ir šypsotis.

1. Kuriu pasaką ir sakmę

Kūrybinio rašymo užduotis tęsia lietuvių protėvių pasaulėjautos temą. Ji verčia skaityti senas pasakas, apmąstyti jų savybes ir pasinaudoti kūrybinėmis pasakos žanro galimybėmis: mąstyti apie savo laikų pasaulį, pamatyti jį lyg anų laikų žmogaus akimis, išryškinti mūsų laikų vertybines nuostatas.

Šioje temoje, kalbant apie pasakas, svarbu padėti mokiniui atrasti, ko jos moko, kokia jų pagrindinė (didaktinė) mintis. Lietuvių liaudies pasakos teigia moralines vertybes, „kviečia“ skaitytoją išmokti įveikti savo baimes, pasitikėti savo jėgomis, susidoroti su kylančiais iššūkiais, elgtis sąžiningai, apgalvotai. Taip pat jos pristato gyvų ir stebuklingų būtybių santykius, parodo įvairialypius charakterius (jų „plusus“ ir „minusus“), elgesio ypatybes. Be viso to, žinoma, pasakos pasižymi žaismingumu, kūrybiškumu, vaikams patraukliais ir jų

vaizduotę lavinančiais autentiškais *pasauliais*. Kadangi tarp žmonių kylančios problemos panašios visais laikais ir, galėtume sakyti, yra amžinos, liaudies pasakose slypinti išmintis nėra senstanti, tinka ir šiandienai. Siūlome rinktis pasakas „Gulbė karaliaus pati“, „Dvylika brolių juodvarniais lakstančių“, „Dangus griūva“, „Eglė žalčių karalienė“ ir kt. Mokiniui nepažįstami pasakos aplinkos dalykai, išnykę ar beveik nebenaudojami daiktai, vaikui (ypač jei jis pats domisi, dega smalsumu) turi būti paaiškinti mokytojo ar tėvelių.

Internete nesunkiai rasite pasakų, pvz., tinklalapiuose:

<http://www.pasakorius.lt/>

<http://www.saltiniai.info/index/details/722>

<http://www.vaikams.lt/pasakos/pamokancios-pasakos/>.

Galite mokiniams išdalyti ant lapų atspausdintas pasakas ir paprašyti užpildyti lentelę (visų skilčių pildyti nebūtina, jeigu konkrečiai pasakai kuri nors skiltis netinkama, netikslinga). Jei mokinys pasirinktą pasaką „Našlaitėlis ir milžinas“, atsakymai lentelėje galėtų būti tokie (pastaba: internete publikuojamose pasakose pasitaiko korektūros ar skyrybos klaidų, senų, nebevertotinų žodžių – prieš duodami mokiniams, atidžiai jas patikrinkite; retesnės vartosenos žodžius paaiškinkite):

Herojus	Kuo jis ypatingas?	Kas jam nutinka?	Kas jam pagelbsti?	Kokį stebuklingą daiktą jis turi?	Kas jam trukdo?	Kas nutinka pasakos pabaigoje?
Našlaitėlis. Vargšas keliautojas.	Gudrus, protingas, apsukrus.	Sutinka baisų milžiną. Tačiau jį apgauna: varškės ryšulėlį ir paukštelį pavadina akmeniu.	Jo gudrumas ir vaizduotė.	Stebuklingo daikto neturi. Turi ažuolinę lazdelę.	Jis kur kas silpnesnis nei milžinai.	Broliai milžinai sugalvoja jį miegantį nužudyti. Našlaitėlis apgauna milžiną, lovos priekyje padėjęs puodą. Milžinai jo išsigąsta ir išsilaksto.

Galima klasę padalyti į dvi grupes (parinkus dvi skirtingas pasakas). Pavyzdžiui, kiekviena grupė užpildo lentelę pagal perskaitytą pasaką, tuomet lentelėmis apsikeičiama ir kita grupė (vienas jos narių) turi papasakoti pasaką remdamasi informacija lentelėje. Gabesni mokiniai gali patys pildyti lenteles, jomis keistis ir tokiu būdu geriau perprasti pasakų struktūrą.

Daugiau nemokamai prieinamų pasakų ir sakmių, įvairių internetinių užduočių rasite adresais:

http://lietuviu5-6.mkp.emokykla.lt/lt/temos/pasaku_kalnas/

http://ebiblioteka.mkp.emokykla.lt/kuriniai/broliai_grimai_vaiku_ir_namu_pasakos/

http://ebiblioteka.mkp.emokykla.lt/kuriniai/kaip_atsirado_zeme/.

Jei turite galimybę, galite įsigyti pasakų, sakmių knygų, pvz.:

Gerai, bet nelabai. Sud. Bronislava Kerbelytė. Vilnius: Žara, 2002.

Gražiausios lietuvių sakmės. Sud. Matas Lapė. Kaunas: Vaiga, 2011.

Lietuvių liaudies pasakos. Red. Asta Kristinavičienė. Kaunas: Jotema, 2011.

Prieš ruošiantis pamokai (-oms), konteksto pagilinimui siūlome perskaityti Kęstučio Urbos parengtą pokalbį apie lietuvių liaudies pasakų aktualumą:

<http://rubinaitis.lnb.lt/index.php?-740123906>.

Mokinio rašoma **sakmė** turėtų būti **glausta**, turėti **aiškų siužetą**, paaiškinti kokio nors objekto, reiškinių **kilmę** ar žmogaus akistatą su **mitinėmis būtybėmis**. Sakmės veikėjai paprastai susitinka konkrečioje vietoje konkrečiu laiku, veiksmas plėtojamas dinamiškai, būtinai nutinka koks nors nepaprastas, nekasdienis, lemtingas **įvykis**. Kadangi sakmės rašymu siekiama ugdyti mokinio kūrybingumą, dera neapibrėžti griežtesnių kriterijų, leisti atsiškleisti mokinio fantazijai. Jis gali rašyti sakmę apie tai, kaip atsirado koks nors jo aplinkai svarbus daiktas ar reiškinys, arba apie tai, kaip grįždamas iš mokyklos sutiko *keistą padarą*, pamatė *keistą dalyką*, ir tada atsitiko *štai kas...*

2. Rašau laišką

Ši tema susijusi su Godos ir Jono Leandro laiškais. Skaitant personažų laiškus, mokiniais, be abejo, kilo noras ir patiems parašyti laišką kokia nors abstrakčia, ne buitine, ne dalykine tema. Sveikintina, jei mokiniai dar kartą permąstys 1 ir 2 tekstų knygos temas, jei būtent apie jas norės laiškuose pasamprotauti.

Pirmiausia galima pasiūlyti mokiniams papasakoti, kam jie rašo laiškus ir iš ko gauna laiškų, ką paprastai rašo savo laiškuose.

Mokytojas pasiūlo pasiruošti parašyti laišką prasimanytoje situacijoje.

Klausimai *Kūrybinio rašymo knygoje*:

Pirmiausia pagalvok, KAM rašysi. Tai bus Tavo laiško adresatas.

KODĖL rašysi?

KO adresato paklausi?

Šiai užduočiai atlikti klasės lenta padalijama į keturias dalis: KAS adresatas? KUO jis sudomino? KĄ jam papasakosiu apie save? KO paklausiu?

Mokiniai minčių lietaus metodu siūlo įvairias situacijas, jas lentoje trumpai užrašo mokytojas (visus pasiūlymus, nė vieno negalima atmesti, nebent siūloma nerimtai ar neetiškai). Situacijų pavyzdžiai:

1. Internete Lukas rado įdomų straipsnį, kurio autorius yra Luko bendrapavardis. Adresatas yra gelbėtojas: su savo dresuotu šunimi jis ieško po žemės drebėjimo pastatų griuvėsiuose užverstų žmonių. Lukas nori paklausti, ar adresatas nėra jo giminaitis. Kaip ir adresatas, Lukas norėtų prasmingo gyvenimo, norėtų kam nors padėti. Lukui rūpi paklausti, kaip adresatui kilo mintis tapti gelbėtoju, ką jis veikė būdamas Luko metų.

2. Rūta rado straipsnį apie mergaitę, kuri savanoriauja. Rūta jau seniai nori tapti savanore...

Toliau mokytojas pasiūlo pasirinkti patikusią ar sukurti savo situaciją ir dirbti savarankiškai. Dirbama kūrybinio rašymo knygoje pasiūlytu nuoseklumu.

Užduotis su žvaigždute. Rašoma garsiam praeities ar dabarties žmogui.

Tikslas yra ne tik parašyti laišką, bet ir pasidomėti iškilia asmenybe.

Pirmieji du klausimai (p. 13) galėtų būti skirti įvadiniam temos išsiaiškinimui. Mokiniai čia pat ekspromtu vardytų jiems įdomius istorinius laikotarpius ir žinomas asmenybes. Jei mokiniams sunku iš karto sugalvoti, mokytojas gali duoti kad ir Dariaus ir Girėno pavyzdį.

Mokytojas pasiūlo padalinti lapą popieriaus į keturias dalis ir kiekvienoje dalyje užsirašyti: KAS adresatas? KUR ir KADA jis gyveno ar gyvena? KUO adresatas garsėjo ar garsėja? KAIP atrodė ar atrodo?

Remdamasis Dariaus ir Girėno pavyzdžiu, mokytojas kartu su mokiniais užpildo lentelę: rašomi tik svarbiausi dalykai.

Namų darbas – apsispręsti, kokiai asmenybei rašys laišką ir atlikti 3 užduotį kūrybinio rašymo knygoje.

Klasėje ir pristatomas namų darbas. Tikslas – išgirsti apie įdomias asmenybes, jų gyvenimą. Klausydami draugų mokiniai užsirašo jų pasirinktų asmenybių vardus ir pavardes.

Tolesnis darbas – skirti mokiniams kelias minutes, kad sugalvotų po sakinį, kas toms užsirašytoms asmenybėms galėtų būti įdomu šiandienos pasaulyje (jei tai istorinė asmenybė) ar mokinių realioje aplinkoje (jei tai šiandienos asmenybė). Mokiniai pasidalija savo mintimis.

Rašomas laiškas pagal užduotis kūrybinio rašymo knygoje.

3. Užrašau prisiminimus

Ši kūrybinė užduotis tiesiogiai susijusi su prisiminimais apie pirmąją knygą. Jos tikslas, be abejo, yra išryškinti knygos svarbą asmeniui ir paskatinti kalbėti apie temą labai asmeniškai, nuoširdžiai. Ne mažiau svarbu, kad ši tema padeda pažinti vieniems kitus, susidraugauti, mokyti kitą išklausti, gerbti draugą.

Temos objektą suaktualinti siūloma mokinių iš namų atsinešta medžiaga: nuotraukomis ar filmuotais vaizdo įrašais, kuriuose mokosi skaityti, varto pirmąją knygą ir pan. Tegu mokiniai pristato savo medžiagą klasėje, o jos turinį praplečia pasakojimu, prisiminimais, atsako į kitų klasės draugų ar / ir mokytojo klausimus. Tuomet pereikite prie trumpų pasakojimų kūrimo. Mokinius paskatintumėte, jei pasiūlytumėte surengti **citatų iš jų pasakojimų, prisiminimų parodą** (čia galite priminti taisyklingo citavimo lietuvių kalba reikalavimus, ant lentos parodyti lietuviškų ir anglišių ar kitų kalbų kabučių skirtumus). Parodą mokiniai gali papuošti piešiniais, nuotraukomis, sugalvoti originalių, kūrybiškų parodos eksponavimo būdų.

4. Bandau eiliuoti

Šioje temoje atitrūkstama nuo rimtų, istorinių temų, skatinama pastebėti eiliuotų tekstų žaismę, bet ne iš šono, o kurti ją patiems.

Svarbu mokiniams paaiškinti, kas yra trioletas, kurios jo eilutės siejasi (rimuojamos). Tai padaryti padės ši lentelė (spalvos rodo vienodas eilutes, rodyklės – eilutes, kurios turi tą patį ar panašų skiemenų skaičių, rimuojasi):

→ Pirmoji eilutė	„Rodos, nieko neįvyko,	Rudens vakaras šitoks ramus.
Antroji eilutė ←	tik lietus nuplovė kiemą.“*	Niekur eiti nenoriu...
→ Trečioji eilutė	Sutikau aš ją iš ryto.	Sutvarkysiu geriau aš namus,
Ketvirtoji eilutė	Rodos, nieko neįvyko...	Rudens vakaras šitoks ramus.
→ Penktoji eilutė	Tik kodėl širdis suvirpo?	Atsikelsiu iš ryto žvalus,
Šeštoji eilutė ←	Tik kodėl dainuoja siela?	Pakvips obuoliais oras.
Septintoji eilutė	Rodos, nieko neįvyko,	Rudens vakaras šitoks ramus,
Aštuntoji eilutė	tik lietus nuplovė kiemą...	Niekur eiti nenoriu...

* Šios dvi eilutės – tai grafito užrašas ant vienos iš Vilniaus sienų.

Mokiniams pasiūlykite trioletų temas, pvz.: *miestas, meilė, pomėgiai*. Visų pirma galite duoti nebaigtus trioletus (pvz., iš pavyzdžių lentelėje nutrinkite kelias eilutes ar žodžius), kad jie įgustų, pabandytų užpildyti trūkstamas vietas. Tuomet tegu pabando kurti savarankiškai. Kai sukurs, padėkite suredaguoti – kur reikia, pridėkite trūkstamą žodį (jeigu eilutėje trūksta skiemenų) ar pakeiskite galūnę (dėl rimo). Imlesniems, gabesniems mokiniams siūlykite nerimuoti tų pačių kalbos dalių (pvz., daiktavardį geriau rimuoti su veiksmažodžiu, būdvardžiu ar kita kalbos dalimi).

5. Rašau dienoraštį

Pradėti galima nuo 1 užduoties: patyrinėti žodžio „dienoraštis“ sandarą ir reikšmę. Toliau tikslinga pasikalbėti pagal 2 užduoties klausimus.

Ruošiantis atlikti 3 užduotį, pradžioje dirba visa klasė. Pirmoji ruošimosi užduotis – išsirinkti tris abstrakčias sąvokas. Užduoties tikslas – skatinti mokinius dienoraščio įrašuose reflektuoti abstrakčias idėjas, mąstyti. Išsirinktą sąvoką kiekvienas mokinytis gali užsirašyti ant trijų atskirų lapelių. Po to mokiniai eina prie lentos, klįjuoja savo lapelius ir juos pakomentuoja. Mokytojas ar paskirtas mokinytis peržiūri visus lapelius ir išsirenka tris dažniausiai pasikartojančias sąvokas. 4 užduoties tikslas – abstrakčias sąvokas susieti su konkrečiomis asmenybėmis ar įvykiais, kad galima būtų apie jas kalbėti. Mokiniams primenama, kad tokius konkrečius pasakojimus jie galės įterpti į dienoraštį.

Toliau iš eilės savarankiškai (individualiai) dirbama pagal užduotis.

Labai svarbu nuspręsti, kaip dienoraščio įrašai bus perskaityti klasėje, kokią užduotį reikės skirti klausantiems draugams. Galbūt jie turės reflektuoti (žodžiu ar raštu), ką jie suprato apie dienoraščio rašymo svarbą ir paremti savo išvadas nuorodomis į draugų dienoraščių įrašus.

6. Kuriu detektyvinį pasakojimą

Šiai temai ruošdamasis mokytojas turi sugalvoti detektyvo siužetą – kaip pavyzdį, kurį trumpai pristatys vaikams, jei jie pritrūktų idėjų patys. Siužetas turi atsakyti į šiuos ar panašius klausimus: *Kas / ką / kada / kaip pavogė? Kokia pavogto objekto vertė? Kada atvyko detektyvas? Ką pirmiausia pamatė? Kokie įkalčiai aptikti?* ir t. t. Pavyzdys:

Iš prabangaus, seno muziejaus dingo dvi retos auksinės monetos (jų bendra vertė: 500000 eurų). Vagystė įvykdyta pirmadienio vakarą, muziejaus nedarbo metu. Vagys sugebėjo išjungti vaizdo kamerų įrašymo funkciją, signalizacija nesuveikė. Įsilaužta pro antro aukšto langą (iš vidinio kiemo pusės). Detektyvas Laurynas Markevičius atvyko 35 min. po nusikaltimo. Pirštų antspaudų nerasta (matyt, vagys buvo su pirštinėmis). Įkalčiai: kelių atplaiša prie lango, pro kurį lipo vagys, ir garso įrašas (kameroms nefiksavo vaizdo, bet įrašė garsą). Garso įrašė girdisi du balsai: vyro ir moters. Žodžių nedaug, vyrauja paliepimai: *lipk, eik, palauk, būk atsargi* ir pan. Pagal garso įrašus ir kelias vos įžiūrėjimas žymes ant kilimo bandoma nustatyti, koku keliu vagys pateko į retų monetų skyrių. Tyrimas vyksta.

Žurnalisto pokalbio su detektyvu pavyzdys:

Klausimas	Atsakymas
– Laba diena, detektyve Markevičiaus. Pirmiausia norėčiau paklausti, kokio masto nusikaltimas įvykdytas vakar, pirmadienio pavakare? Kas pavogta, kokia pavogto objekto vertė?	– Sveiki. Vakar 18:40 vietos laiku iš muziejaus „Senujų civilizacijų lopšys“ buvo pavogtos dvi labai senos, auksinės monetos, kurių bendra vertė siekia pusę milijono eurų.
Kada atvykote į įvykio vietą? Ką pirmiausia pastebėjote?	Į įvykio vietą atvykau 19 val. 15 min., pirmiausia pastebėjau pravirą langą, pro kurį, rodos, vagys pateko į vidų. Manau, jie užlipo priešgaisrinėmis kopėčiomis.
Ar jų neužfiksavo lauke buvusios kameroms?	Keista, bet kameroms nustojo įrašinėti vaizdą tiksliai minutė prieš įsilaužimą. Gerai tai, kad garsą jos vis dėlto įrašė.
Ar suveikė apsauginė signalizacija?	Ne, nesuveikė. Tai taip pat keista, nes signalizacija šiame muziejuje įrengta gerai, yra moderni (<i>susimąsto</i>).
Kas girdisi garso įrašė?	Garso įrašė girdisi dviejų žmonių, vyro ir moters, balsai. Kol kas vyksta įrašo analizė. Pirminiais ekspertų duomenimis, tai maždaug 30 metų amžiaus žmonės, sprendžiant iš kalbos – nevietiniai. Kol kas nieko daugiau nenustatyta.

Kokių dar įkalčių radote?	Ant kilimo yra vos atpažįstamų pėdsakų. Taip pat prie lango radome juodų džinsų skiautelę. Netrukus turėtume nustatyti džinsų dydį, ilgį, tai padės susidaryti vieno iš plėšikų fotorobotą.
Kas tuo metu buvo muziejuje?	Muziejuje buvo trys sargai. Vienas jų vagystės metu vaikščiojo lauke, dairėsi aplink pastatą, bet, sako, nieko nepastebėjęs. Kiti du buvo viduje. Vienas, rodos, vakarieniavo... (<i>šyptelėjo</i>).
Ar juos jau apklausėte?	Žinoma. Vienas sargų man kelia didelių įtarimų, manyčiau, galėjo būti nusikaltimo bendrininku, tačiau kol kas negalėčiau to įrodyti.
Kiek laiko truks tyrimas?	Sunku pasakyti. Jei pasitvirtins pirminiai įtarimai, jei pavyks daugiau informacijos išgauti iš garso įrašų, tyrimas ilgai užtrukti neturėtų.
Ačiū, detektyve Markevičiaus.	Dėkui už klausimus. Sudie.

Žurnalisto įsivaizduojamos nusikaltimo eigos pavyzdys:

Buvo ramus pirmadienio vakaras. Lauke temo. Viename seniausių miesto muziejų vyravo tylą ir ramybę. Vis dėlto muziejaus sargo Liongino Arimanto galvoje tvyrojo įtampa. Šis, ką tik išjungęs vaizdo kamerų filmavimo funkciją, atvėrė vartus į vidinį kiemą. Pro vartus vikriai įsmuko du nusikaltimo bendrininkai, vilkintys tamsiais drabužiais. Skuoste užskuodę priešgaisrinėmis kopėčiomis, vagys jau judėjo plačiais muziejaus koridoriais. Pasinaudoję specialia įranga, jie atvėrė senąsias monetas dengiantį gaubtą.

Netrukus jie lipo pro langą. Vienam jų už rėmo briaunos užsikabino kelnių kišenė ir dalis džinsų išplyšo.

Sargas vėl atvėrė kiemo vartus ir ėmė džiaugtis nekasdieniu grobiu. Jo nelaimėi, į įvykio vietą atskubėjo vienas geriausių detektyvų. <...>

Šie pavyzdžiai skirti mokytojui, kad jis galėtų pasiūlyti vieną ar kitą idėją, jei jų pritrūktų mokiniai. Šiaip jau mokiniai patys turi siūlyti ir klausimus, ir detales, ir nusikaltimo aplinkybes. Jei mokiniai norėtų sukurti nuotykinę istoriją apie knygnešius ar partizanus, tai būtų sveikintina, bet neprivaloma.

7. Kuriu pasakojimą iš pirmojo asmens perspektyvos

Temos tikslas – papasakoti tai, kas vyksta mokykloje per visą dieną, kokio nors daikto, ne asmens požiūriu, taigi įvertinti pažįstamą aplinką iš kitos perspektyvos. Todėl siūlytina mokiniams prieš rašant papasakoti, ką jie veikia mokykloje, kas gali iš šalies atrodyti ne visai suprantama, komiška ar nelogiška. Stipresniems mokiniams galima pasiūlyti sukurti visą siužetą, pavyzdžiui: rytą pasirinktas daiktas matė, kaip berniukas perdavė mergaitei laiškėlį, per pertrauką jie gali susitikti, kitą pertrauką susipykti... Daiktas gali stebėti mokyklos direktorių, jo veiklą. Galima prieš rašant nupiešti išsirinktą daiktą. Galima piešti sugalvotą istoriją kaip komiksą: teksto būtų nedaug ir smagu būtų surengti tokių komiksų parodą. Norint, kad parašyti istoriją būtų lengva ir įdomu, prieš rašant verta kuo daugiau galimybių aptarti žodžiu.

Užduotis leidžia atitrūkti nuo rimtų tekstų knygos temų, apsidairyti, pajuokauti.

8. Kuriu lankstinuką

Šioje temoje galima pasirinkti bet kokį žemėlapi (nebūtinai Vilniaus; gali būti mokinio senelio ar močiutės gimtinė). Objektai žemėlapyje turi būti įvairūs – pastatai, paminklai, aikštės, parkai, įvairios įstaigos ir t. t. Nuotraukas mokiniai gali peržiūrėti ir rodydami mokytojui, ir naudodamiesi savo mobiliaisiais telefonais ar kompiuteriais. Prieš kuriant lankstinuką, derėtų panagrinėti turizmo svetainėse esančius maršrutus, jų struktūrą, sudarymo principus, pvz., Vilniaus turizmo tinklalapyje:

<http://www.vilnius-tourism.lt>

Paskatinkite mokinius kurti savo maršrutą, remtis vaizduote, pomėgiais, interesais. Jei-ku yra galimybė, tegu lankstinukus jie kuria kompiuteriu (programoje „Word“ yra lankstinukų šablonų, pavyzdžių).

9. Kuriu dedikaciją

Dedikacija – tai knygos ar kūrinio pradžioje įrašyti autoriaus žodžiai apie tai, kam ar kieno atminimui autorius tą kūrinį ar knygą skiria. Tai autoriaus padėkos adresatui ženklas. Tokį įrašą galima parašyti ir dovanojant knygą. Šiuo metu dedikacija vadinamas įrašas kūrinio pradžioje, reiškiantis kam nors dėkingumą, bičiulystės, pagarbos jausmus.

Kelių dedikacijų pavyzdžiai.

Jurga Ivanauskaitė, „Pakalnučių metai“:

In memoriam J. L.

Khaled Hosseini, „Ir aidėjo kalnai“: *Ši knyga skiriama Harisui ir Farah'ui, abiem – mano akių šviesai, taip pat mano tėvui, kuris būtų didžiavęsis.*

Frank McCourt, „Tamsta mokytojas“:

Skiriama naujoms McCourtų genties kartoms: Siobhan (Malachio dukteriai) ir jos vaikams Fionai ir Markui, Malachiui iš Balio (Malachio sūnui), Ninai (Malachio podukrai), Mary Elizabethai (Michaelio dukteriai) ir jos dukteriai Sofijai, Angelai (Michaelio dukte-

riai), Conoru (Malachio sūnui) ir jo dukteriai Gillian, Cormacui (Malachio sūnui) ir jo dukteriai Adriannai, Maggie (Franko dukteriai) ir jos vaikams Chiarai, Frankie ir Jackui, Allison (Alphie dukteriai), Mikey (Michaelio sūnui), Katie (Michaelio dukteriai).

Dainuokite savo dainas, šokite savo šokius, pasakokite savo istorijas.

Dedikacija – labai taupus žanras. Mokyti rašyti dedikaciją – tai mokyti glaustai kalbėti, bet daug pasakyti. Be to, užduotis verčia galvoti apie kitą, ne save, reikšti savo santykį su tuo kitu asmeniu, mokyti vartoti charakterį ar veiklą apibūdinančius žodžius.

4 užduotyje siūloma vartoti šalutinius priežasties aplinkybės sakinius. Juos atpažįstame iš jungtukų „nes“ ir „kadangi“. Šalutinis sakinyvis visada turi tarinį: „Skiriu šią knygą Tau, nes užaugęs ketini tapti archeologu.“ Kodėl skiriu šią knygą Tau? Tai šalutinio priežasties aplinkybės sakinio klausimas, šalutinis sakinyvis prasideda jungtuku „nes“, o šalutinio sakinio tarinys – *ketini tapti*. Tai svarbu, nes šalutinius sakinius visada skiriame kableliais.

Kai kurie iš mokinių gali pavartoti tikslo aplinkybės šalutinių sakinių: „Skiriu šią knygą Tau, kad sektum jos herojų pavyzdžiu.“ Kokių tikslu skiriu šią knygą? Šalutinis sakinyvis prasideda jungtuku „kad“, o tarinys yra *sektum*. Tikslo aplinkybės šalutinių sakinių tarinys būtinai reiškiamas tariamosios nuosakos veiksmažodžiu, ne bendratimi.

5 užduotyje išvardyti siejamieji žodžiai *visų pirma, be to, pirma, antra, trečia* sakinyje turi būti išskirti kableliais.

Dedikacijas galima užrašyti ant atskirų lapų ir paruošti jų parodą.

10. Rašau straipsnį

Temos tikslas – paskatinti mokinius ieškoti lietuviškoje internetinėje spaudoje jiems aktualių straipsnių. Tekstų knygoje ne kartą skaityta ištraukų iš įvairių straipsnių. Ši tema skatina mokinius atskleisti, ką jie patys išsirenka internetinėje spaudoje. Patys rašydami straipsnį mokiniai geriau išsiaiškina žanrines straipsnio ypatybes, taps kur kas geresniais skaitytojais.

1 užduotį galima skirti kaip namų darbą: pasiūlyti pasirinkti antraščių pavyzdžių ne iš vieno, o iš kelių tinklalapių, atlikti mažą antraščių formulavimo tiriamąjį darbą. Pamokos pradžioje pasidalinti savo atradimais, pavyzdžiais.

2 užduoties žinios pavyzdys: Zoologijos sode gimė panda... Sukurtas naujas kompiuterinis žaidimas...

3 užduočiai pasiruošti būtina skirti bent savaitę laiko. Patartina pasirinktus straipsnius išsispausdinti. Galima dirbti individualiai, bet smagiau dirbti poromis: dviese randamas ir aptariamas vienas straipsnis. Po to mokinių poros pristato savo darbą klasei. Kad mokiniai klausytų savo draugų pristatymų, galima skirti užduotį parašyti dviejų ar trijų straipsnių komentarus.

4 užduotį galima atlikti grupėmis. Mokytojas gali pasiūlyti kelių menininkų pavardes: dailininko, tapančio paveikslus Lietuvos istorijos temomis, – Giedriaus Kazimierėno, skulptorės Joanos Norkutės – internete yra jų darbų pavyzdžių. Bet mokiniai, be abejo, patys susitars, apie ką jie nori ieškoti internete medžiagos ir kokį menininką pristatyti klasei. Tai būtų ne tiek straipsnio rašymas, kiek svarstymas pagal 4 užduoties klausimus, koks tas straipsnis galėtų būti.

Metodiniai patarimai „Laiškų iš Lietuvos“ pratybų sąsiuviniiui

RITA MIKELIONYTĖ IR GINTARĖ ŠEŠKEVIČIŪTĖ

Įvadas

Pratybų sąsiuvinis yra sudarytas iš penkių temų. Kiekviena tema susideda iš leksikos ir gramatikos dalių. Leksikos dalis yra skaidoma į žodyno ir vaizdingos kalbos lavinimo užduotis.

Kiekviena tema yra pradedama žodynu, kuriame pateikti žodžiai, dažniausiai vartojami kalbant apie kilmę, valstybę, kalbą ir raštą, tradicijas, pasiekimus. Žodyne žodžiai skirstomi pagal semantines grupes ir kalbos dalis. Žodyne pateikiamos būdvardžių ir kai kurių daiktavardžių vyriškosios ir moteriškosios giminės formos, trys pagrindinės veiksmažodžių formos. Dalies veiksmažodžių priešdėliai ir sangrąžos dalelytė yra rašomi skliausteliuose.

Vaizdingos kalbos lavinimo užduotys yra skirtos mokytis palyginimų, sinonimų, frazeologizmų, deminutyvų, ištiktukų. Šiomis kalbos raiškos priemonės siekiama atskleisti lietuvių kalbos vaizdingumą, grožį, gyvybingumą.

Gramatikos dalis sudaryta iš žodžio sandaros, kalbos dalių (daiktavardis, veiksmažodis, būdvardis) ir sintaksės mokymo. Kiekvienos temos gramatikos dalyje supažindinama su pagrindinėmis sąvokomis, gramatiniais požymiais ir mokoma teorines žinias taikyti praktiškai.

Visos pratybų sąsiuvinio užduotys diferencijuojamos pagal sudėtingumą (* – lengviausia užduotis, ** – vidutinė, *** – sudėtingiausia).

1. Kokia mano kilmė?

LEKSIKOS UŽDUOTYS

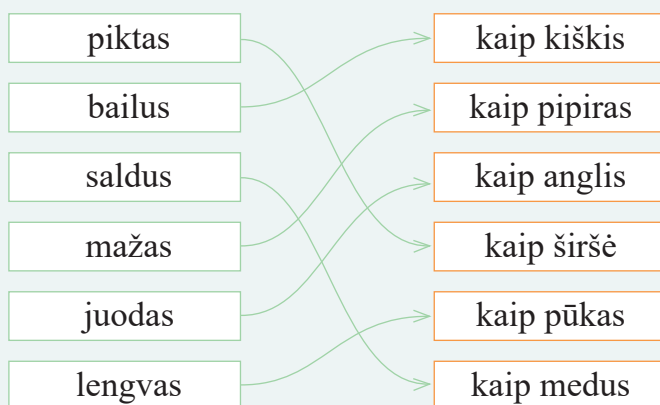
Pirmoji tema pradedama seniausių lietuviškų žodžių žodynu, kurį sudaro gyvūnų, paukščių, vabzdžių pavadinimai, kūno dalių pavadinimai, augalų pavadinimai, negyvosios gamtos pavadinimai, veiksnių pavadinimai, giminių pavadinimai. Mokiniam reikėtų paaiškinti, kad lietuvių protėviai pirmiausia pavadino tuos daiktus ir reiškinius, su kuriais kasdien susidurdavo.

Atliekant 1.* užduotį patariama naudotis *Lietuvių kalbos žodynu* (www.lkz.lt) arba *Dabartinės lietuvių kalbos žodynu* (www.dz.lki.lt).

Aptariant giminystės ryšių pavadinimų lentelę mokytojas gali paminėti, kad lietuvių kalboje yra ir daugiau giminystės ryšių pavadinimų, tačiau jie nėra dažnai vartojami, pvz., *moša* (vyro sesuo), *dieveris* (vyro brolis), *anyta* (vyro motina), *šešuras* (vyro tėvas), *uošvis* (žmonos ar vyro tėvas), *uošvė* (žmonos ar vyro motina), *brolienė* (brolio žmona), *svainis* (sesers vyras).

Skyrelis *Lavinu vaizdingą kalbą* yra skirtas palyginimams. Mokiniam reikėtų paaiškinti, kad palyginimai gali būti sudaromi pagal schemą:

koks? kokia? + kaip / it / lyg + kas?

6.* užduoties atsakymai:

Atlikus šią užduotį reikėtų su mokiniais aptarti, kodėl piktas žmogus lyginamas su širše, bailus žmogus su kiškiu ir t. t.

7.** užduotį galima atlikti dvejopai: 1) kiekvienas mokinys sukurtų asmeninį palyginimų tinklą; 2) mokiniai kartu sudarytų savo klasės draugų teigiamų savybių palyginimų tinklą. Nusprendus kurti teigiamų savybių palyginimų tinklą, pirmiausia siūloma išsiaiškinti teigiamas savybes ir jas užrašyti lentoje.

8.** užduoties pokalbį galima perskaityti vaidmenimis. Tai atlikus paprašyti, kad mokiniai pabrauktų palyginimus ir pasakytų, pagal kokią savybę yra apibūdinami tekste minimi šeimos nariai (pvz., *mama Geruoleiva yra gera*). Prieš pradėdant kurti dialogą, būtina perskaityti ir aptarti patarimus. Sukūrus dialogą, jį siūloma perskaityti vaidmenimis.

GRAMATIKOS UŽDUOTYS

Pirmoji tema skirta supažindinti su žodžio sandara, žodžio reikšminėmis dalimis. Siūloma pirmiausia atlikti **10.*** ir **11.***** užduotis. Prieš pradėdant atlikti **10.*** užduotį, mokiniams reikėtų paaiškinti, kad sutapti turėtų žodžių pradžios. Šioje užduotyje mokiniai turėtų sujungti žodžius *daina, dainynas, dainininkas, dainuoti, dainelė*. Atliekant **11.***** užduotį pravartu naudotis *Dabartinės lietuvių kalbos žodynu* (www.dz.lki.lt) – čia mokiniai galės surasti žodžių reikšmes.

Atlikus dvi pirmąsias užduotis reikėtų paaiškinti, kad žodžiai, kurie turi bendrą žodžio dalį ir artimą reikšmę, vadinami giminiškais žodžiais. Aiškinant giminiškų žodžių sampratą pravartu susieti su žmogumi – žmonės turi giminaičius, kuriuos jungia bendras kraujas, o žodžių giminiškumą rodo jų bendra, sutampanti dalis. **12.**** ir **13.**** užduotys yra skirtos atpažinti giminiškus žodžius.

12.** užduoties atsakymai:

1. Žąsidėje buvo tik kelios žąsys.
2. Prie Kauno marių sutikau Marių.
3. Visai neseniai lankiausi tėvo tėviškėje.
4. Nedideliame upokšnyje nardė galybė upėtakių.
5. Saulės spinduliai džiaugėsi ir didžiagalvės saulėgražos.

13.** užduoties atsakymai:

1. Paraštė, rašiklis, riešutas, raštinė, raštininkas.
2. Sniegena, snapas, sniegas, snaigė, sniegbačiai.
3. Senovė, senelis, senatvė, senamiestis, sienlaikraštis.
4. Pasaulis, saulė, pasaulietis, pasała, pasaulinis.
5. Žinoti, žinia, pažinimas, žingsnis, žinutė.
6. Jausmas, jautis, jautėme, užjausti, jausmingas.
7. Medis, mediena, medelynas, medus, medelis.
8. Vaikas, vaikystė, vaikėzas, pasivaikščiėjimas, vaikaitis.

Kai mokiniai pradeda lengvai atpažinti giminiškų žodžių bendrą dalį, reikėtų paaiškinti, kad ta bendroji giminiškų žodžių dalis, kurioje slypi žodžių reikšmė, vadinama šaknimi. Reikėtų pabrėžti, kad nėra žodžių be šaknies. Taip pat paaiškinti, kad žodžio šaknį nustatome iš giminiškų žodžių. Siūloma užrašyti žodį lentoje, pavyzdžiui, *rašyti*. Paprašyti, kad mokiniai pasakytų kelis giminiškus žodžius (*raštas, rašiklis, rašinys, raštinė ir kt.*), juos užrašyti. Visuose žodžiuose pažymėti bendrą dalį ir paaiškinti, kad būtent ši bendra dalis yra žodžio *rašyti* šaknis. Sutartiniu ženklu žodyje *rašyti* pažymėti šaknį. Žodžio šaknies nustatymui skirtos **14.***, **15.****, **16.**** užduotys.

Kita svarbi žodžio dalis – galūnė. Mokiniam reikėtų akcentuoti, kad galūnė – žodžio pabaigos dalis, kuri gali kisti ją kaitant (linksniuojant, asmenuojant). Būtų pravartu lentoje pateikti pavyzdį, iš kurio mokiniai matytų, kaip keičiasi galūnė, pvz.

klasė (Čia yra klasė.)

klasėje (Mes esame klasėje.)

klasę (Tvarkome klasę.)

klasių (Mūsų mokykloje yra daug klasių.)

Būtina nurodyti, kad pirmiau žodyje reikia surasti šaknį ir tik paskui ieškoti galūnės.

18.*, **19.****, **20.**** užduotys susijusios su žodžio galūne.

20.** užduoties atsakymai:

Bet svarbiausia, kad tarp gimtosios kalbos ir žmogaus (*ko?*) yra labai glaudus ryšys. Jis leidžia (*ką veikia?*) žmogui pažinti save ir pasaulį (*ką?*) ir perteikti savo nuostatas, supratimą (*ką?*), jausmus kitiems. Tas ryšys labai svarbus (*koks?*) ir mokantis kitų kalbų. Man patiko Tavo močiutės (*ko?*) mintis, kad gimtoji kalba (*kas?*) yra brangi (*kokia?*), brangesnė už kitas.

21.*** užduotis reikalauja, kad mokiniai susietų žinias apie šaknį ir galūnę.

21.*** užduoties atsakymai:

Skaitome knygą, rašau laišką, teka upė, kalba tėvai, geri draugai,
ilgos naktys, skani uoga, tėvų namuose, tamsų kambarį.

Prieš šaknį einanti žodžio dalis vadinama priešdėliu. Su priešdėliu geriausia supažindinti remiantis žodžiu, kuris gali turėti vieną ar kelis priešdėlius, pavyzdžiui: *langas – pa-langė; gražus – negražus, apygražis; skrido – įskrido, parskrido, išskrido, nuskrido*. Toliau esančioje lentelėje yra pateiktos veiksmažodžio su priešdėliais reikšmės.

<i>į-</i>	<i>skrido</i>	įlėkė į vidų
<i>par-</i>	<i>skrido</i>	skrisdamas sugrįžo namo
<i>iš-</i>	<i>skrido</i>	išlėkė iš kur nors
<i>nu-</i>	<i>skrido</i>	nulėkė toliau

Reikėtų atkreipti mokinių dėmesį, kad žodyje pirmiausia reikia surasti šaknį ir tik tuomet ieškoti priešdėlio.

23.* užduoties atsakymai:

SU PRIEŠDĖLIAIS	BE PRIEŠDĖLIŲ
pasaulis	kalbėjimas
sužinojo	gatvėje
atvyko	žodelis
pajūris	sekioti
perkėlė	senoliai
sąmonė	laiškuose
įspūdis	juokiasi

26.** užduoties atsakymai:

įėjau – išėjau;

nubėgo – atbėgo;

iškritau – įkritau;

pālindau – išlindau;

užšokau – nušokau;

sūsukti – išsukti;

atskridau – išskridau.

28.*** užduoties atsakymai:

Įvairūs, sąžinė, parskrido, pasakei, apygražį, uždengėme, nutilau.

Kita reikšminė žodžio dalis – priesaga. Pratybų sąsiuvinyje mokoma atpažinti priesaginius žodžius bei sudaryti naujų žodžių su priesagomis *-ininkas, -ininkė, -tojas, -toja, -ėjas, -ėja* (asmenų pavadinimai); *-inis, -inė, -iškas, -iška* (ypatybių pavadinimai).

29.*, **30.****, **31.**** užduotys skirtos atpažinti priesaginius žodžius.

30.** užduoties atsakymai:

šakelė = šak- (šak-a) + -el- + -ė;
 žaidimas = žaid- (žaid-ė) + -im- + -as;
 mokykla = mok- (mok-o) + -ykl- + -a;
 spalvotas = spalv- (spalv-a) + -ot- + -as;
 šilkinis = šilk- (šilk-as) + -in- + -is;
 liūdesys = liūd- (liūd-i) + -es- + -ys.

31.** užduoties atsakymai:

Įrankių pavadinimai	Specialybių pavadinimai	Ypatybių pavadinimai
rašiklis, kastuvas, žymeklis, tryniklis, teptukas, jungiklis	bitininkas, rašytojas, siuvėja, pardavėja, teisėjas, kirpėjas	juokingas, draugiškas, vaikiškas, languotas, turtingas, laukinis

33.** užduotis orientuota į žodžių sudarymą su priesagomis *-ininkas, -ininkė, -tojas, -toja, -ėjas, -ėja*. Su šiomis priesagomis sudaryti žodžiai pavadinama asmenis pagal profesiją, specialybę ar kt. Žodžiai su priesaga *-ininkas, -ininkė* yra sudaromi iš daiktavardžių, žodžiai su priesaga *-tojas, -toja* – iš veiksmažodžio bendraties formos, o su priesaga *-ėjas, -ėja* nauji žodžiai yra sudaromi iš būtojo kartinio laiko veiksmažodžių.

Su priesagomis *-inis, -inė* ir *-iškas, -iška* būdvardžiai sudaromi vienodai, tačiau skiriasi jų reikšmė. Būdvardžiai su priesaga *-inis, -inė* dažniausiai išskiria daiktus bei žymi jų rūšį, o būdvardžiai su priesaga *-iškas, -iška* reiškia ypatybę pagal panašumą bei daikto priklausymą pagal rūšį.

35.** užduoties atsakymai:

1. Ledai, pagaminti su vanile – *vaniliniai ledai*.
2. Pirštinės, pasiūtos iš odos – *odinės pirštinės*.
3. Tortas, pagamintas su šokoladu – *šokoladinis tortas*.
4. Karoliai, suverti iš gintaro gabalėlių – *gintariniai karoliai*.
5. Ašotis, nulipdytas iš molio – *molinis ašotis*.
6. Duona, iškepta iš rugių – *ruginė duona*.
7. Staltiesė, pasiūta iš lino – *lininė staltiesė*.

Šios temos pabaigoje supažindinama su sudurtiniais žodžiais, jų sandara, paaiškinama, kaip jie gali būti sudaromi (su jungiamuoju balsiu ir be jo), mokoma taisyklingos rašybos ir vartojimo. Atlikus **38.*** užduotį, reikia aptarti sudurtinių žodžių susidarymą, pvz., saulėgraža yra panaši į saulę ir į ją gręžiasi, t. y. pasisukusi į saulės pusę; lapkritis yra lapų kritimo laikas ir t. t.

39.** užduoties atsakymai:

Žandikaulis, kupranugaris, vidudienis, ilgaplaukis, kraštovaizdis, trečiadienis, veiksmožodis, piliakalnis.

Prieš atliekant **40.**** užduotį, būtina paaiškinti, kad yra pateiktos sudurtinių žodžių galūnės (-is) ir nurodyti jungiamieji balsiai.

40.** užduoties atsakymai:

1. Senamiestis. 2. Vasarnamis. 3. Vidurnaktis. 4. Lietpaltis. 5. Pirmadienis. 6. Ledkalnis. 7. Mėlynakis. 8. Pusbrolis. 9. Voratinklis. 10. Dailystis.

Su žodžių daryba susijusios užduotys ne tik padės suvokti žodžio sandarą, bet ir praturtins mokinių žodyną.

2. Kas man yra valstybė?

LEKSIKOS UŽDUOTYS

Šios temos žodynas skyla į dvi dalis. Pirmoji yra susijusi su miesto leksika. Ją galima aptarti kalbant apie miestą, kuriame gyvena mokiniai. Miesto leksikos vartojimą būtų galima pradėti nuo nedidelio, tačiau rišlaus teksto apie miestą kūrimo (**1.* užduotis**). Toliau mokiniai turėtų pratęsti pokalbį apie miestą (**2.** užduotis**).

2.** užduoties pavyzdys:

- Ar tavo mieste yra koks nors labai svarbus istorinis pastatas?
- Taip, yra. Tai *Gedimino pilis*.
- Ar ten galima apsilankyti?
- Taip, galima. Tau turėtų ten patikti. Šis objektas *mums primena apie didingą Lietuvos praeitį*.
- Kaip mums pasiekti tą vietą?
- *Gedimino pilis yra ant Gedimino kalno, šalia Valdovų rūmų ir Vilniaus arkikatedros. Į Gedimino kalną galima užlipti pėsčiomis arba pakilti keltuvu.*
- *O ką ten galima pamatyti?*
- *Gedimino pilyje galima pamatyti įvairių senovinių ginklų, riterių šarvų, patrankų. Taip pat nuo Gedimino kalno matyti graži Vilniaus senamiesčio panorama.*
- *Kaip įdomu! Būtinai ten nueisiu su savo šeima.*

Geriau mokantys kalbą gali ir patys sukurti dialogą pasirinkę vieną iš nurodytų klausimų (3.***) užduotis). Informacijos apie pasirinktą objektą galima ieškoti įvairiose knygose, enciklopedijose ar internete.

Nuo miesto leksikos pereinama prie valstybės leksikos. Aptariant žodžius, susijusius su valstybe, galima kalbėti apie valstybę, kurioje gyvenama, arba kaimynines šalis.

4.** užduoties atsakymai:

1. Kraštietis, kraštietė. 2. Tautietis, tautietė. 3. Gimtinė. 4. Tėviškė. 5. Bendruomenė, bendrija.

5.*** užduotis skatins pasidomėti šalimi, kurioje gyvena mokiniai, ir palyginti žinias su Lietuva. Mokiniai galėtų ne tik papasakoti apie šalį, kurioje gyvena, bet ir paruošti vizualinį stendą ir pateikti svarbiausią informaciją (6.*** užduotis).

7.** užduoties atsakymai:

ŠEIMOS KELIONĖ

Vasarą su šeima keliavome po įvairias Europos (1) valstybes / šalis. Mūsų kelionės tikslas – automobiliu aplankyti keturias Europos (2) šalis / valstybes. Kiekvienoje šalyje apsidodavome penkias dienas, o paskui (3) vykdavome vis į kitą kraštą.

Mes norėjome pamatyti ne tik kiekvienos šalies (4) sostinę, bet ir susipažinti su įvairiais (5) regionais. Pirmiausia aplankėme Vokietiją, Belgiją ir Lenkiją. Susipažinome su šių valstybių (6) kultūra / istorija / architektūra, (7) kultūra / istorija / architektūra, (8) kultūra / istorija / architektūra.

Galutinė mūsų kelionės stotelė buvo mano tėvelių (9) gimtinė – Lietuva. Joje norėjome pamatyti didžiuosius (10) miestus ir nuvykti į Zervynų (11) kaimą pas tėvelio ir mamytės gimines. Ši kelionės dalis mūsų šeimai patiko labiausiai.

Skyrelis *Lavinu vaizdingą kalbą* yra skirtas praturtinti žinias apie sinonimus. Pasakojant ar rašant būtina vengti nuolat pasikartojančių žodžių, todėl svarbu rasti kuo daugiau sinonimų, kuriais apibūdinamas kalbamas (ar aprašomas) objektas, veiksmas, įvykiai.

10.** užduoties atsakymai:

GIMTIEJI NAMAI

Mano gimtasis lizdas yra Lietuvoje, Vilniuje. Ten gyvena mano seneliai, tetos ir dėdės. Kartais aš sapnuoju Lietuvą, savo gimtinę, kurią man dovanojo tėvai. Man pasisekė, nes mano gimtasis kraštas didingas ir gražus. Aš stengiuosi kuo daugiau apie jį sužinoti, kuo geriau jį pažinti.

Šiuo metu gyvenu kitoje šalyje, bet savo tėvų namus labai vertinu ir didžiuojuosi. Per kiekvienas atostogas grįžtu į tėviškę. Ten susitinku su senais draugais, iš kurių mokausi lietuvių kalbos.

GRAMATIKOS UŽDUOTYS

Daiktavardžio mokyti reiktų pradėti nuo sąvokos, rodant daiktus ir pasakant jų pavadinimus. Tačiau pabrėžti ir tai, kad yra daugybė daiktavardžių, kurie suvokiami ne materialiai, bet abstrakčiai, pvz., veiksnių ar ypatybių pavadinimai (*kalbėjimas, grožis*), abstrakčios sąvokos (*protas, sėkmė*). Daiktavardžius sieti su klausimu *kas?* Tai, kad daiktavardžiai yra skirstomi į skyrius, padės suprasti **12.*** užduotis.

Kitas žingsnis – paaiškinti, kad daiktavardžiai skirstomi į bendrinius ir tikrinius. **13.*** užduotis yra skirta atpažinti šių dviejų rūšių daiktavardžius, o **14.**** užduotyje prireiks ne tik atpažinti, bet ir paaiškinti, kodėl konkretūs daiktavardžiai rašomi didžiosiomis raidėmis. Siūloma aiškinti didžiųjų raidžių rašybą tiek sakinio pradžioje, tiek sakinio viduryje ar pabaigoje. **16.***** užduotyje reiks pakartoti žodžių darybos išmanymo žinias. Atliekant šią užduotį, galima naudotis *Dabartinės lietuvių kalbos žodynu* (www.dz.lki.lt) ir *Vietovardžių žodynu* (www.vietovardziai.lki.lt).

16.*** užduoties pavyzdys:

	jon-	viln-	mar-
Tikriniai daiktavardžiai	<i>Jonava, Joniškis, Jonas, Joninės...</i>	<i>Vilnius, Vilnia, Vilnė...</i>	<i>Marijampolė, Marcinkonys, Margis, Marija, Marius...</i>
Bendriniai daiktavardžiai	<i>jonaviškis, jonvabalis, jonažolė, joniškietis, jonavietis...</i>	<i>vilnietis, vilniškis, vilna, vilnis, vilnonis, vilnyti...</i>	<i>marios, margas, marginti, margutis, maras, marškiniai...</i>

Toliau pereinama prie gramatinių požymių aiškinimo, t. y. pirmiausia atkreipiamas dėmesys į giminę. Čia reiktų akcentuoti, kad daiktavardžiai yra vienos ar kitos giminės. Tai galima geriau suprasti, jeigu prie daiktavardžio pridedami žodeliai *tas, ta*. Daugiausia keblumų gali kilti su *-is* galūnės daiktavardžiais, todėl šiems daiktavardžiams būtų galima skirti daugiau laiko, pvz., sudaryti dažniausiai vartojamų dviskiemenių daiktavardžių su *-is* galūne lentelę ir suskirstyti pagal gimines:

Vyriškoji giminė	Moteriškoji giminė
brolis	akis
dantis	antis
karštis	ausis
kiškis	avis
paukštis	naktis
peilis	pilis
skonis	pirtis
sūris	pušis
šaltis	stotis
tėtis	širdis
ūkis	valtis
žodis	žąsis
žvėris	žuvis

Kitas gramatinis požymis – skaičiai (vienaskaita / daugiskaita). Čia svarbu supažindinti su skaičiais nekaitomais daiktavardžiais, t. y. vienaskaitiniais (*cukrus, grožis, Lietuva, sidabras*) ir daugiskaitiniais (*Lazdijai, miltai, rogės, Velykos*). Mokiniam vienaskaitinius ir daugiskaitinius daiktavardžius galima paaiškinti paprastais pavyzdžiais, pvz., vienaskaitinių daiktavardžių neįmanoma suskaičiuoti, t. y. nesakome 2 cukrūs ar 5 aliejai, o daugiskaitinių reikšmė yra įvairi, juos reikia tiesiog įsidėmėti (*akiniai, atostogos, grindys, vestuvės*).

18.* užduoties atsakymai:

Daiktavardžiai, kaitomi vienaskaita ir daugiskaita	Vienaskaitiniai daiktavardžiai	Daugiskaitiniai daiktavardžiai
vaikas, avis, sesė, knyga	aliejus, cukrus, varškė, butis	marškiniai, atostogos, vartai, durys

Bene svarbiausias ir sudėtingiausias gramatinis požymis – daiktavardžių linksniavimas (pateikta pagal 5 linksniuotes). Linksniuotes galima atskirti iš vienaskaitos vardininko (*kas?*) ir kilmininko (*ko?*) linksnių galūnių. Pirmiausia supažindinama su linksnių pavadinimais ir jų klausimais. Tada pereinama prie 1 linksniuotės, kuriai priklauso vyriškosios giminės daiktavardžiai. Reikėtų atkreipti dėmesį į vienaskaitos galininko ir daugiskaitos kilmininko linksnius. Šių linksnių galūnėse rašomos nosinės raidės (pažymėtina, kad ir kitų linksniuotė šių linksnių daiktavardžių formos bus rašomos su nosinėmis raidėmis, reikėtų nepamiršti to akcentuoti aptariant kiekvieną linksniuotę atskirai). Taip pat reikėtų pabrėžti, kad *-is* galūnės daiktavardžių, kurių kamienas baigiasi priebalsėmis *d* ir *t*, kai kuriuose linksniuose, atsiradus minkštumo ženklui, *d* ir *t* virsta į *dž* ir *č* (pvz., *bried-is* ► *briedž-io, briedž-iai*; *jaut-is* ► *jauč-iui, jauč-iuose*). Ta pati taisyklė yra taikoma ir 3 linksniuotės daiktavardžiams (pvz., *širdis* ► *širdžiai*).

20.** užduoties atsakymai:PRIE EŽERO

Prie ežero gyveno bebras. Žvėrelis buvo rudo kailio, turėjo aštrius nagus. Savo guolį buvo pasistatęs ant ežero kranto, prie senų ąžuolų, visai netoli durpyno. Kiek tolėliau buvo matyti kelias, o aplink driekėsi laukai. Bebras gyveno ramiai, beveik niekieno netrukdomas.

Už kilometro stovėjo kaimas, tiksliau, sodžius. Kaimo gyventojai vesdavo savo gyvulius čia ganytis. Bebras ne kartą matė keletą arklių, kurie ganėsi laukuose. Į laukus atbėgdavo ir kiškių, ir vilkų, ir briedžių. Ąžuoluose dažnai čirškė žvirbliai.

2 linksniuotės daiktavardžiai dažniausiai yra moteriškosios giminės (su *-(i)a* ir *-ė* galūnėmis). Daugiau dėmesio skirta rašybai, t. y., kada rašyti *-ia*, kada *-e*. Įtvirtinti 2 linksniuotės daiktavardžių linksniavimui yra skirti **21.****, **22.**** ir **23.**** pratimai.

23.** užduoties atsakymai:

MIŠKE

Su seneliu (1) **vasarą** (vasara) einame į mišką rinkti (2) **mėlynių** (mėlynė). Jis sako, kad senojoje (3) **girioje** (giria) kartais galima sutikti (4) **lapę** (lapė). Mano senelis žino, kur ieškoti gudragalvės. Senelis yra ne kartą minėjęs, kad lapė turi gerą (5) **uoslę** (uoslė), todėl geriau jos tykoti pasislėpus (6) **tankmėje** (tankmė) už olos.

Savo (7) **olą** (ola) lapė yra išsikasusi po aukštomis (8) **liepomis** (liepa). Tose (9) **liepose** (liepa) mačiau kelias (10) **dreves** (drevė). Jose gyvena daug (11) **voverių** (voverė).

3 linksniuotės daiktavardžiai vienaskaitos vardininke turi galūnę *-is*, o kilmininke *-ies*. Reikėtų atkreipti mokinių dėmesį į vienaskaitos ir daugiskaitos vardininko bei daugiskaitos galininko formų supratimą ir rašybą (*-is* ► *-ys* ► *-is*: *avis* (vns. V.) ► *avys* (dgs. V.) ► *avis* (dgs. G.). Šių linksnių rašybai yra skirtas **24.**** pratimas.

Ketvirtajai linksniuotei priskiriami daiktavardžiai, turintys *-us* galūnę vardininko linksnyje. Daiktavardžių su galūne *-ius* vienaskaitos linksniavimas yra priskiriamas 4 linksniuotei (pvz., *direktorius*, *vaisius*), o šių daiktavardžių daugiskaita pereina į 1 linksniuotę (pvz., *direktoriai*, *vaisiai*).

5 linksniuotės daiktavardžių yra nedaug. Jų vienaskaitos vardininko linksnio galūnėje yra *-uo*, o tik vienas daiktavardis yra su galūne *-ė*: duktė. Kaitant šios linksniuotės daiktavardžius kituose linksniuose į kamieną įsiterpia *-en-* arba *-er-*, pvz., *akmuo* ► *akmens*, *akmenį*; *sesuo* ► *sesers*, *seserį*; *duktė* ► *dukters*, *dukterį*.

28.** užduoties atsakymai:

1. Skaidriame **vandenyje** (vanduo) plaukiojo auksinės spalvos žuvis. 2. Po **rudens** (ruduo) visada ateina žiema. 3. Mano **seseriai** (sesuo) pabodo lankyti baletu pamokas. 4. Po **akmenimis** (akmenys) radome didelių sliėkų. 5. Tėvai pažadėjo nupirkti **šunį** (šuo). 6. Pievoje avis ganė daugiau nei dešimt **piemenų** (piemenys).

Toliau pateikiama visų galūnių vienaskaitos ir daugiskaitos vietininko linksnio formų lentelė. Vietininko linksnio būtų dar galima mokyti kalbant apie įvairias vietas, pvz., *esu mokykloje, parke* ir t. t.

30.**, **31.**** užduotys yra skirtos visoms linksniuotėms pakartoti.

30.** užduoties atsakymai:

1. Vienai **aviai** daviau duonos. 2. Lauke ganėsi daug **avių**. 3. Visas **avis** suvariau į kiemą.

1. Mano mama neturi **sesers**. 2. Pakviečiau **seserį** vardu. 3. Savo **seseriai** pindavau plaukus.

1. **Avižos** auga net Azijos žemyne. 2. Gyvuliams nunešiau kibirą **avižų**. 3. **Avižas** reikėjo saugoti nuo pelių.

1. Įbridau į vėsią **upę**. 2. Šioje sraunioje **upėje** plaukioja nemažai laivų. 3. Anksčiau žmonės gyveno prie **upės**.

1. Nupirkau **pusbroliui** ledų. 2. Vasarą važiuoju pas **pusbrolį**. 3. Aš labai pasitikiu savo **pusbroliu**.

Tema baigiama tikrinių daiktavardžių šauksmininko linksnio mokymusi. Vienintelis tikrinių daiktavardžių šauksmininko linksnio skirtumas nuo bendrinių daiktavardžių: *-as* ► *-e* (pvz., *vaikas* ► *vaike*), *-as* ► *-ai* (pvz., *Lukas* ► *Lukai*).

3. Ką man reiškia lietuviškai kalbėti ir rašyti?**LEKSIKOS UŽDUOTYS**

Trečiosios temos žodynas yra suformuotas atsižvelgiant į mokyklinę leksiką. Žodyno galima mokyti aptariant daiktus, esančius klasėje ir / ar mokinių kuprinėse, taip pat susiejant daiktus su veiksmais, pvz., *piešti pieštuku, flomasteriu* ir t. t.

Skyrius *Lavinu vaizdingą kalbą* skirtas susipažinti su frazeologizmais. Frazeologizmų vartojimas stilistiškai praturtina kalbėjimą, parodo kalbos savitumą ir gražumą. Atliekant **4.**** užduotį pirmiausia reikėtų išsiaiškinti pateiktų frazeologizmų reikšmes. Frazeologizmų reikšmes galima pasitikrinti *Lietuvių kalbos žodyne* (www.lkz.lt) arba *Frazeologijos žodyne*.

4.*** užduoties atsakymai:

Varnas skaityti ► žioplinėti;
 dantį užkalbėti ► stengtis įtikinti;
 pagal (kieno) dūdą šokti ► vykdyti kieno įsakymus;
 valgyti akimis ► įdėmiai žiūrėti.

4.*** užduotį siūloma pratęsti užrašant po sakinį su pateiktais ir sugalvotais frazeologizmais.

5.*** užduoties atsakymai:**BROLIS**

Mano brolis visai kaip (1) **vėjo pamušalas**. Nuolat (2) **muša dinderį**, kai tik turi laisvo laiko. Vis (3) **liežuviu mala**, kad tik darbo išvengtų. O po to (4) **sėdi kaip ant adatų**, kai gauna barti nuo mamos ir tėčio. Laksto (5) **kaip višta be galvos**, nežinodamas ko imtis. Griebia kokį darbą (6) **atbula ranka** ir viskas nueina (7) **kaip ant šuns uodegos**.

GRAMATIKOS UŽDUOTYS

Ši tema yra skirta veiksmažodžiui. Veiksmažodžio mokytis taip pat reikėtų nuo sąvokos, pabrėžiant tai, kad veiksmažodis yra ne linksniuojamoji (vadinasi, neturi linksnių!), o asmenuojamoji kalbos dalis (vadinasi, kaitoma asmenimis!), atsakanti į klausimus *ką veikia?*, *ką veikė?*, *ką veikdavo?*, *ką veiks?* Akcentuoti tai, kad veiksmažodžiai gali reikšti veiksmą (aktyvu, pvz., *dainuoti, eiti, šokti*) ir būseną (pasyvu, pvz., *mylėti, lyti, turėti*). Šio atskyrimo mokiniai galėtų mokytis atlikdami **6.*** užduotį.

6.* užduoties atsakymai:

Veiksmas	Būsena
skristi, lipti, čiulbėti, tvarkyti, kalbėti, grįžti, dainuoti	senti, būti, mylėti, gerbti, gesti

Veiksmažodžių pateikimą reikėtų sieti su pagrindinėmis jų formomis (bendratis – esamojo laiko 3 a. – būtojo kartinio laiko 3 a.). Bendratis yra ypatinga forma – neturi galūnės, tik priesagą *-ti*. **8.**** pratimas yra susijęs su bendraties vartojimu tikslui išreikšti (pvz., aš noriu + *dainuoti*, man reikia + *važiuoti* ir t. t.).

8.** užduoties atsakymai:

1. Pamokoje turiu **būti** už 10 minučių.
2. Gal gali **išversti** šį sakinį į lietuvių kalbą?
3. Mano šeima atvyko čia **gyventi** prieš metus.
4. Mokytoja manęs paprašė **užrašyti** žodį LIETUVA.

5. Aš noriu **papasakoti**, kaip man sekasi mokykloje.
6. Man reikia **nunešti** knygą į biblioteką.
7. Kartais nelengva **suprasti** matematikos uždavinį.

Toliau pateikta veiksmažodžio kaitybės lentelė. Veiksmažodis yra kaitomas nuosakomis (tiesioginė, liepiamoji, tariamoji); laikais (esamasis laikas, būtasis kartinis laikas, būtasis dažninis laikas, būsimasis laikas); asmenimis (aš – mes, tu – jūs, jis, ji – jie, jos); skaičiais (vienaskaita / daugiskaita).

Tiesioginė nuosaka vienintelė kaitoma laikais ir reiškia santykį su realiai vykstančiais veiksmais dabar, praityje ir ateityje. Esamasis laikas reiškia, kad kažkas vyksta / veikia dabartyje. Esamojo laiko veiksmažodžių klausimai: *ką aš veikiu?, ką tu veiki?, ką jis, ji veikia?, ką mes veikiame?, ką jūs veikiate?, ką jie, jos veikia?* **10.*** užduotyje prašoma atpažinti veiksmažodžius ir parašyti jiems klausimus. Tik po to įvedama esamojo laiko formų lentelė, kurioje pateiktos 3 veiksmažodžių asmenuotės. Asmenuotės nustatomos pagal 3 asmenį (-a, -i, -o). Nuo asmenuotės priklauso ir kitų asmenų galūnių rašyba. **11.*** ir **12.**** užduotys skirtos įtvirtinti esamojo laiko veiksmažodžius.

12.** užduoties atsakymai:

VAKARAIŠ

Vakarais, kai (1) **ruošiu** namų darbus, pro langą (2) **stebiu** gatvę. Man (3) **patinka** žiūrėti, kaip (4) **keičiasi** automobiliai ir žmonės.

Aš (5) **žinau**, kelintą valandą namo (6) **grįžta** kaimynai, kurie (7) **gyvena** kitoje gatvės pusėje. Tuo pačiu metu senutė Milda (8) **išveda** savo šunelį į lauką. Ir visai nesvarbu, ar (9) **lyja / sninga**, ar (10) **lyja / sninga**.

Toliau yra akcentuojamos sangrąžinių veiksmažodžių esamojo laiko formos (**13.**** užduotis).

13.** užduoties atsakymai:

1. Retkarčiais mes **laikomės** (laikytis) savo principų, nors ne visada jie yra teisingi. 2. Tėtis žino, kaip tu **džiaugiesi** (džiaugtis) šiuo laimėjimu. 3. Mokiniai patyliukais **kalbasi** (kalbėtis) apie naują mokytoją. 4. Mano sesė vis **stebisi** (stebėtis), kad taip pamėgau skaityti knygas. 5. Kaip jūs **naudojatės** (naudotis) šiuo prietaisu? 6. Mano draugės **teiraujasi** (teirautis), ar galės ateiti į svečius. 7. Metų laikai pernelyg greitai **keičiasi** (keistis). 8. Aš **guodžiuosi** (guostis), kad ši vasara bus geresnė nei praėjusi.

Būtasis kartinis laikas reiškia, kad kažkas vyko / veikė praityje. Būtojo kartinio laiko veiksmažodžių klausimai: *ką aš veikiau?, ką tu veikėi?, ką jis, ji veikė?, ką mes veikėme?, ką jūs veikėte?, ką jie, jos veikė?* Būtojo kartinio laiko lentelė yra pateikta kartu su galūnių rašybos taisykle. **16.****, **17.****, **18.**** užduotys yra skirtos įtvirtinti būtojo kartinio laiko formas ir jų rašybą.

16.** užduoties atsakymai:

PRIEŠ DAUGELĮ METŲ

Ar kada (1) pagalvoj*ai*, kaip mūsų protėviai (2) gyven*o* čia prieš daugelį metų? Man (3) nedav*ė* ramybės ši mintis ilgą laiką. Net senelio aš (4) paklaus*iau*: „Ar jie (5) turėjo namus?“ Turbūt turėjo, bet tikrai ne tokius patogius, kokuose mes (6) įsikūr*ėme*. Tada aš (7) svarsč*iau*, iš ko jie (8) stat*ė* tuos namus. Plytų dar (9) nebuvo, todėl turbūt (10) naudojo medį. Žinoma, tais laikais daug darbo įrankių dar (11) neturėjo. Aš (12) ėmiau įsivaizduoti, nuo ko (13) reikėjo jiems pradėti. Pirmiausia (14) kirt*o* medžius, juos (15) vež*ė* į namus, (16) džiovino, tada tik (17) ruoš*ė* statyboms.

Būtasias dažninis laikas reiškia, kad kažkas vykdavo / veikdavo ne vieną kartą praeityje. Būtojo dažninio laiko veiksmažodžių klausimai: *ką aš veikdavau?, ką tu veikdavai?, ką jis, ji veikdavo?, ką mes veikdavome?, ką jūs veikdavote?, ką jie, jos veikdavo?* Būtojo dažninio laiko formų lentelė yra pateikta kartu su paaiškinimu, kuo šis laikas skiriasi nuo būtojo kartinio. Tiesa, šio laiko veiksmažodžiai yra daromi iš bendraties formos su priesaga *-dav-*.

Būsimoasis laikas reiškia, kad kažkas vyks / veiks ateityje. Būsimojo laiko veiksmažodžių klausimai: *ką aš veiksiu?, ką tu veiksi?, ką jis, ji veiks?, ką mes veiksime?, ką jūs veiksime?, ką jie, jos veiks?* Būsimojo laiko daryba taip pat siejama su bendraties forma, todėl nuosekliai paaiškinta, kaip yra sudaromas šis laikas. Paaiškinta kiek sudėtingesnė būsimojo laiko rašyba.

24.** užduoties atsakymai:

1. Per dailės pamoką mes pieš*ime* (piešti) peizažą. 2. Į kurią kalbą vers*i* (versti) šį tekstą? 3. Senele, ar man numegs*i* (numegzti) šaliką? 4. Rytoj mes veš*ime* (vežti) dekoracijas mokyklos spektakliui. 5. Septintokai papuoš*ė* (papuošti) savo klasę artėjant didžiosioms metų šventėms. 6. Ar tau tėvai leis (leisti) vakare išeiti į lauką? 7. Mažasis brolis zirs (zirzti), jeigu atimsiu jo mėgstamą žaislą. 8. Kada jūs grįš*ite* (grįžti) iš Molėtų?

25.*** užduoties atsakymai:

Bendratis	Būsimojo laiko 3 asmuo	Bendratis	Būsimojo laiko 3 asmuo
būti	<i>bus</i>	grūsti	<i>grūs</i>
ryti	<i>ris</i>	rūgti	<i>rūgs</i>
griūti	<i>grius</i>	pykti	<i>pykti</i>

Kiek mažiau dėmesio skiriama kitoms veiksmažodžio nuosakoms – liepiamajai ir tariamajai. Šios nuosakos nekaitomos laikais. Liepiamoji nuosaka yra siejama su liepimu, įsakymu įvykdyti kokį nors veiksmą. Liepiamosios nuosakos veiksmažodžiai taip pat sudaromi iš bendraties formos su priesaga *-k(i)-*.

Tariamoji nuosaka taip pat turi savo darybos sistemą, tačiau nuoseklesnę palyginus su liepiamąja nuosaka. Tariamąsios nuosakos 1 ir 2 asmens formos yra sudaromos iš bendraties formos su priesagomis *-čia-*, *-tum(ė)-* ir asmenų galūnėmis. Būtina atkreipti dėmesį, kad 3 asmens formos yra sudaromos su priesaga *-tu*.

4. Ką man reiškia tradicijos?

LEKSIKOS UŽDUOTYS

Šios temos žodynas glaudžiai susijęs su lietuvių šventėmis, papročiais, tradicijomis, verslais.

Atliekant 4.*** užduotį patartina pasidomėti šventėmis enciklopedijose, spaudoje ar internete.

4.*** užduoties pavyzdys:

Šventės pavadinimas	Šventės data	Šventės tikslas	Šventės apeigos	Svarbiausi šventės akcentai
Užgavėnės	Švenčiama likus 7 savaitėms iki šv. Velykų	Išvyti žiemą, prisišaukti pavasarį	Lašininio ir Kanapinio kova, Morės deginimas, persirengėlių eisenos...	Morė, kaukės, riebus maistas (pvz., blynai), laužas...

Skyrelyje *Lavinu vaizdingą kalbą* aptariamas deminutyvų vartojimas. Su mokiniais būtina aptarti deminutyvų reikšmę ir trumpai paaiškinti, kaip yra sudaromi deminutyvai su priesagomis *-el-* ir *-ėl-*.

5.** užduoties atsakymai:

Sakinys	Švelnumas	Mažumas, menkumas
1. Anūkas iš <u>senelio</u> paėmė puodynę medaus.	+	
2. <u>Šunytis</u> tyliai amsėjo ant svečio.		+
3. <u>Motule</u> , pasek man pasaką.	+	
4. Pučia švelnus ir gaivus <u>vėjelis</u> .	+	+
5. Mano <u>broliukui</u> sukako treji metai.	+	+
6. Pavasarį sode baltai pražydo <u>obelaitės</u> .	+	+

GRAMATIKOS UŽDUOTYS

Ketvirtosios temos gramatikos dalis skirta būdvardžio mokymui. Mokytojui patariama pasirinkti keletą daiktų, kuriuos mokiniai galėtų apibūdinti (pvz., *knyga, obuolys, papuošalas* ir t. t.). Paprašyti mokinių nusibraižyti lentelę ir ją užpildyti apibūdinant vieną kurį daiktą (pvz., *obuolys*):

Skonis	Spalva	Forma	Medžiaga	Išorinė ypatybė	Vidinė ypatybė	Kitos ypatybės
rūgštus	raudonas	apvalus	–	gražus	–	–

Paskui reikėtų supažindinti su būdvardžio klausimais ir jo reikšmėmis. Galima remtis užpildyta lentele.

Kitas svarbus žingsnis – tai, kad būdvardžiai gimine, skaičiumi, linksniu yra derinami su daiktavardžiu, kurį apibūdina.

9.** užduoties atsakymai:

1. Reikėtų paklausti išmintingo **žmogaus** patarimų.
2. **Medinėje skrynioje** buvo sudėti močiutės jaunystės drabužiai.
3. Vaikinas kilstelėjo juodus **plaukus** ir plačiai nusišypsojo.
4. Namuose pamiršau **sportinę aprangą**, todėl neisiu į krepšinio treniruotę.
5. Jos pintinėje buvo **raudonų žemuogių**.

Būdvardis yra kaitomas giminėmis. Būdvardžiai, be vyriškosios ir moteriškosios giminės, gali būti dar ir bevardės giminės. Šios giminės būdvardžiais reiškiami apibendrinta ypatybė – savijauta, būseną, pavyzdžiui, **gera būti lauke, jauku sėdėti medžių pavėsyje**. Mokiniais reikėtų pabrėžti, kad bevardės giminės būdvardžiai yra kirčiuojami kaip ir vyriškosios giminės būdvardžių vardininkas, pavyzdžiui, **jaukùs – jaukù, gėras – gėra**.

13.* užduoties atsakymai:

1. **Sunku** patikėti, kad jis taip galėjo pasielgti.
2. **Gera** man leisti laiką jūsų draugijoje.
3. **Liūdna**, kad negalėjome susitikti.
4. Labai **džiugu** girdėti tokią gerą naujieną.
5. Būk atsargus – šioje upėje **gilu**.
6. Lauke **vėsu**, todėl apsirenk šilčiau.

Kitas žingsnis – supažindinti su būdvardžių laipsniais. Lygindami daiktus, pastebime, kad būdvardžiai gali reikšti daiktų ypatybes, kurių kiekis yra nevienodas. Pavyzdžiui, **saldus, saldesnis, saldžiausias**.

Būdvardžiai yra laipsniuojami. Pagrindiniai laipsniai yra trys: nelyginamasis (**saldus**), aukštesnysis (**saldesnis**) ir aukščiausiasis (**saldžiausias**).

Nelyginamasis laipsnis nežymi daikto ypatybės kiekio. Aukštesnysis laipsnis lyginant du daiktus rodo, jog vienas turi tos pačios ypatybės daugiau nei kitas. Aukščiausiasis laipsnis žymi, jog lyginamas daiktas turi didžiausią ypatybės kiekį.

Aukštesnysis ir aukščiausiasis laispniai yra sudaromi pridodant priesagas **-esn-** ir **-(i)aus-**.

Atliekant **14.**** užduotį reikėtų informacijos ieškoti knygoje, enciklopedijose arba internete. Parinkti žinomi Lietuvos objektai, kurie išsiskiria iš kitų kokia nors ypatybe.

14.** užduoties atsakymai:

1. *Vilnius* – **didžiausias** Lietuvos miestas.
2. Stelmužės ąžuolas – **seniausias** / **storiausias** Lietuvos ąžuolas.
3. Nemunas – **ilgiausia** Lietuvos upė.
4. Aukštojas – **aukščiausia** Lietuvos vieta.
5. Tauragnas – **giliausias** Lietuvos ežeras.
6. Barstyčių akmuo – **didžiausias** Lietuvos akmuo.

Būdvardžiai linksniuojami panašiai kaip ir daiktavardžiai, kurie turi tokias pačias arba panašias galūnes. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į 1 linksniuotės būdvardžių vienaskaitos ir daugiskaitos naudininko ir vienaskaitos vietininko linksnių galūnes, kurios skiriasi nuo daiktavardžių (išskyrus būdvardžių daugiskaitos naudininką su priesaga *-inis*), pvz., *aukšt-am bokšt-ui*, *aukšt-ame bokšt-e*, *aukšt-iems bokšt-ams*.

5. Ką man reiškia Lietuvos pasiekimai?

LEKSIKOS UŽDUOTYS

Penktosios temos žodynas yra susietas su sporto leksika. Mokiniai, naudodamiesi šiuo žodynu, turėtų gebėti pristatyti kurį nors Lietuvos sportininką. Atliekant **1.*** užduotį pirmiausia mokiniams reikėtų leisti surašyti tai, ką jie žino, o tik paskui ieškoti informaciniuose šaltiniuose.

3.** užduoties atsakymai:

– Ar žinote, kiek Lietuvos atstovai yra laimėję medalių olimpinėse (1) **žaidynėse**? – paklausė tėtis veždamas mus į teniso (2) **treniruotę**. Pradėjome su broliu spėlioti: 10, 20, 30... kol galiausiai tėtis mums išdavė teisingą atsakymą.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo mūsų (3) **sportininkai** yra dalyvavę šešeriose vasaros ir septyneriose žiemos olimpinėse žaidynėse. Lietuviai yra iškovoję net dvidešimt vieną (4) **medalį**: 6 aukso, 5 sidabro ir 10 bronzos.

Pasirodo, medalius yra laimėję Lietuvos (5) **irkluotojai / krepšininkai**, (6) **irkluotojai / krepšininkai**, lengvosios (7) **atletikos** atstovai, šiuolaikinės (8) **penkiakovės** atstovai, disko (9) **metikai** ir kiti.

Tėtis atsiminė ir išvardijo dalį (10) **medalininkų**: Virgilijus Alekna, Diana Žiliūtė, Daina Gudžinevičiūtė, Austra Skujytė, Laura Asadauskaitė, Jevgenijus Šuklinas, Rūta Meilutytė. Iš visų išvardytų medalininkų daugiausiai žinojau apie Rūtą Meilutytę. Turbūt todėl, kad ji išpūdingai pasirodė paskutinėse olimpinėse žaidynėse ir todėl, kad būdama penkiolikos metų iškovojo pirmąjį ir savo, ir nepriklausomos Lietuvos (11) **plaukimo** medalį.

Skyrelyje *Lavinu vaizdingą kalbą* dėmesys skiriamas ištiktukų vartojimui. Ši kalbos dalis tiek kalbant, tiek rašant tekstą paverčia gyvesniu, vaizdingesniu, įdomesniu.

5.** užduoties atsakymai:

1. Greitas bėgimas.
2. Greitas, staigus įnėrimas.
3. Ėjimas šlubuojant.
4. Staigus metimas.
5. Ėjimas velkant kojas.

6.** užduoties atsakymai:

RYTINĖ NESĖKMĖ

Aušo nuostabus rytas. Už lango girdėjau (1) **čyru vyru** vyturio giesmę. Tik staiga (2) **čirrrrrr** mano žadintuvas. Aš (3) **strykt** iš lovos ir (4) **lapatai lapatai** iš kambario, tada (5) **šuldu buldu** laiptais žemyn... Tik staiga (6) **keberioškšt** nuo paskutinio laiptelio. Už nugaros girdžiu brolio juoką – jis nuo pat pradžių stebėjo mano nesėkmę.

GRAMATIKOS UŽDUOTYS

Paskutinė tema yra skirta sakinio supratimui. Pirmiausia mokiniams reikėtų paaiškinti, kad žmonės kalba ne pavieniais žodžiais, bet sakiniais, kurie susideda iš žodžių. Sakiniai pagal sakymo tikslą yra tiesioginiai, klausiamieji ir skatinamieji. Tiesioginiais sakiniais teigiama arba neigiama kokia nors informacija. Tokie sakiniai gali būti baigiami tašku, daugtaškiu arba šauktuku (pvz., *Šiandien prasidėjo atostogos. Kaip kvėpia jazminai... Pradėjo lyti!*). Klausiamaisiais sakiniais klausama / teirujamasi kokios nors informacijos. Šie sakiniai baigiami klaustuku (pvz., *Ar tu mėgsti ledus?*). Skatinamaisiais sakiniais raginama, liepiama arba prašoma. Raginimas ir liepimas dažniausiai reiškiamas liepiamąja nuosaka. O prašymas – vartojant žodžius *prašau, prašyčiau*. Skatinamieji sakiniai gali būti baigiami tašku, daugtaškiu arba šauktuku (pvz., *Prašau paduoti žalią puodelį. Prašyčiau patylėti... Užeikite vidun!*).

8.* užduoties atsakymai:

Sakinys	Teigiama	Skatinama	Klausiana
1. Jonai, ar tu žaidi krepšinį?			+
2. Su draugais susitikome prie mokyklos.	+		
3. Žiūrėk, koks žavus saulėlydis!		+	
4. Kada vyks plaukimo varžybos?			+
5. Būkite geri, palaukite, sustokite!		+	
6. Rytoj važiuosiu į Kauną.	+		

Atlikus 8.* užduotį siūloma su mokiniais aptarti ir sakinių skyrybą atsižvelgiant į sakinio sakymo tikslą.

Toliau svarbu aptarti, kokie klausiamieji žodžiai vartojami klausimų pradžiose. Tam įtvirtinti yra skirtos 11.* ir 12.* užduotys.

14.*** užduoties pavyzdys:

Koks?	Kas?	Kaip?	Ką veikė?	Ką?
<i>Linksmas</i>	<i>vaikas</i>	<i>įdomiai</i>	<i>pasakojo</i>	<i>istoriją.</i>

Kas?	Ką veikia?	kad	Kas?	Ką veikei?	Ką?
<i>Aš</i>	<i>mačiau,</i>	<i>kad</i>	<i>tu</i>	<i>rašei</i>	<i>laišką.</i>

Kieno?	Kokia?	Kas?	Kaip?	Ką veikia?	Ką veikti?
<i>Mano</i>	<i>maža</i>	<i>sesė</i>	<i>labai</i>	<i>nori</i>	<i>piešti.</i>

Kas?	Su kuo?	Kada?	Kur?	Ką veiks?	Ką?
<i>Agnė</i>	<i>su Luku</i>	<i>rytoj</i>	<i>mokykloje</i>	<i>rašys</i>	<i>diktantą.</i>

15.*** užduoties atsakymai:

Prie namo augo ąžuolas. Ant vienos jo šakos buvo pakabinta nedidelė lesyklėlė. Moteris su sūnumis dažnai į ją priberdavo grūdų, įdėdavo gabalėlį lašinių. Šios gėrybės buvo nešamos paukšteliams, kurie čia žiemodavo. Tačiau lašinius mėgo ne tik paukšteliai, bet ir katinai. Todėl paukšteliai turėjo būti itin atsargūs. Mažieji sparnuočiai, pastebėję pavojų, imdavo garsiai čirkšti ir sukti ratus. Katinams nusibosdavo ilgai laukti grobio, todėl kiek patupėję nusliūkindavo savais reikalais.